

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ХХІ СТОЛІТТІ: ЛОКАЛЬНІ, НАЦІОНАЛЬНІ ТА ГЛОБАЛЬНІ КОНТЕКСТИ

**Збірник матеріалів науково-практичної
конференції**

24 квітня
2025 року

Київ 2025

Суспільно-політичні трансформації у XXI столітті: локальні, національні та глобальні контексти : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (24 квітня 2025 р.) / під заг. ред. М. Трофименка. К. : МДУ, 2025. 113 с.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу «Інтернет» Вченою радою історичного факультету Маріупольського державного університету (протокол № 8 від 21 травня 2025 року)

Збірник містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні трансформації у XXI столітті: локальні, національні та глобальні контексти». Видання адресовано науковцям, викладачам, здобувачам, а також усім, хто цікавиться актуальними проблемами суспільно-політичних трансформацій у сучасному світі. В матеріалах конференції представлена оригінальна думка учасників. Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: ІСТОРИЧНИЙ ВИМІР

Волониць Віра,
кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та археології,
Маріупольський державний університет
Шипік Наталя,
кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та археології,
Маріупольський державний університет

ДО ПИТАННЯ ПРО ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РАДЯНСЬКИХ ДІЛОВОДНИХ ДОКУМЕНТІВ ЩОДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ У ФРАНЦІЇ ПЕРШИХ ПОВОЄННИХ РОКІВ

Українська економічна еміграція у повоєнній Франції була представлена трудовими мігрантами з довоєнної Польщі, які виїхали у пошуках кращого життя. Франція була привабливим напрямком для робітників-емігрантів з Польщі через високий рівень життя та потребу в робочій силі для відновлення після Першої світової війни. До 1939 року головним споживачем трудової імміграції була французька промисловість: шахти, металургія, шляхи, будівництво. Тому осередки компактного мешкання утворилися саме в промислових районах – Лотарингії та Ельзасі, північної Франції, департаментах Норд і Па-де-Кале, у вугільних районах центральної та південно-східної Франції - департаменти Пюї-Де-Дім, Тарн, Авейрон, Люар, Гард, а також у передмісті Парижа-Аржантою, Сен-Дені, Стен. Частина української еміграції працювала в промисловості а інша частина у сільському господарстві [1, с.331].

Наприкінці Другої світової війни, коли радянське керівництво здійснювало масове, і не завжди добровільне, повернення додому радянських громадян, у фокус державних структур потрапили також українські трудові мігранти у Франції. Цю категорію розглядали не лише важливим людським ресурсом для використання у відбудові економіки. Їх вважали вагомим чинником у боротьбі з політичною еміграцією. Метою було вилучити трудових мігрантів з під громадського впливу, не допустити його політичної «індоктринації» національними ідеями, перешкодити формуванню масового, цілісного еміграційного середовища. У широкому контексті був розрахунок на деякі політичні дивіденди у ідеологічному протистоянні із так званими західними імперіалістами, що набуло актуальності на початку холодної війни.

Українські трудові мігранти не мали радянського громадянства, але Радянський Союз наполягав на праві примусового повернення всіх осіб, які походили з його кордонів 1945 року. Проте інструментів для реалізації подібних вимог в умовах мінливої міжнародної

ситуації, поменшало. Західні держави обмежили своє визначення радянського громадянства особами, які мали його в 1939 році [2, с.99]. За таких обставин довелося робити ставку на агітаційно-пропагандистську роботу аби отримати цілком добровільні заяви від українських заробітчан на отримання радянських паспортів.

Особлива увага до репатріації саме українців призвела до створення окремої структурної одиниці, співробітники якої мали орієнтуватися у національній специфіці, володіти вмінням і гнучкістю в агітаційно-пропагандистській роботі. При ЦК КП(б)У була створена комісія з переселення українців із Франції, на яку й була покладена основна робота щодо ідеологічної обробки та схилення до переїзду у «соціалістичний рай» економічних мігрантів. Затверджена урядом СРСР місія, у складі 7 осіб, серед яких таки було два професійних чекіста, прибула у Париж 20 січня 1947 р. та увійшла до складу воєнної місії з репатріації [3, арк.78, 79].

Саме довкола діяльності місії сформувалася певна сукупність документальних джерел, що містять чимало корисної для вивчення українських трудових мігрантів інформації. Серед них, передусім доповідні записки місії та офіційне листування органів партійно-державного керівництва. Авторками проаналізовано передусім діловодні матеріали, які зберігаються в фондах Центрального державного архіву громадських об'єднань та україніки. Матеріали офіційного листування надають деяке уявлення про чисельність та територіальне розміщення цієї категорії мігрантів. Згідно документів, чисельність економічної еміграції становить 45-50 тис. осіб разом із сім'ями. Проте, «точного обліку, скільки українців у Франції не має, оскільки всі українці – вихідці західних областей, Закарпатської області та Буковини проживають по польським, чеським, угорським паспортам, і статистикою ніхто не займався». Також зазначалися окремі французькі департаменти компактного проживання українських мігрантів [3, арк.78].

У доповідній записці Секретарю ЦК КП(б)У К. Литвину зауважували значний вплив греко-католицької церкви. Відмічали, що «духовенство роз'їжджає по департаментах для відправлення церковної служби, возять із собою спеціальних «агітаторів», які виступають з наклепами на СРСР». Фіксували поширення «Вісника української греко-католицької церкви», у зв'язку із видавництвом якого згадувався представник Української греко-католицької церкви при Ватикані єпископ Іван Бучко [3, арк.78-82]. Підкреслимо, що партійний апарат ставився до діяльності греко-католицького духовенства вельми вороже. У офіційному листуванні їх називали виключно уніатами, наголошуючи на тому, що вони керуються з Ватикану. Враховуючи, що греко-католицьку церкву в Радянському Союзі ліквідували у 1946 р., негативні конотації не виглядають дивно.

Документи відображають настрої потенційних реемігрантів щодо репатріації. Зафіксовано активне обговорення українцями долі тих, хто повернувся на батьківщину, зі згадкою про арешти та заслання до Сибіру. На підтвердження складного життя українців по поверненню на батьківщину, родичі наводили факти відсутності листів від них або одержання листів з невтішними прикладами облаштування на новому місці. У радянських документах таку інформацію названо «провокативними чутками».

Зауважимо, що радянські джерела зберігають відомості про активність ідеологічних опонентів комуністичної пропаганди - громадські організації української політичної еміграції, окремо згадуючи їх друковані видання та активістів, які протидіяли репатріаційній пропаганді. Так, у листі Кагановичу, зазначалося, що «серед українського населення проводять широку антирадянську роботу різні реакційні «групи» націоналістів та «організації», «видавництва», заохочуваних реакційними силами Англії, США, Аргентини та ін.» [3, арк.21-26]. Відомчі повідомлення складали, послуговуючись шаблонними фразами зі словника радянського пропагандиста. Активно використовували дефініцію «націоналісти» для позначення представників всіх українських політичних течій незалежно від колишньої партійної належності та ідеологічної спрямованості: бандерівців, мельниківців, гетьманців, уенерівців тощо. Це поняття таврувалося владою та впродовж радянського часу було лайливим. Українських діячів демонізували, намагалися представити якщо не прислужниками нацистів, то принаймні до них прив'язати. Це знайшло відображення в офіційних документах у словотворі «українсько-німецькі націоналісти». Боротьба проти українських діячів за кордоном та їх дискредитація ставилася на один щабель з боротьбою проти німецького нацизму. Їх шельмування було цілком суголосне ідеологічним кампаніям боротьби проти українського націоналізму, розгорнутих в підсовєтській Україні у повоєнні роки.

Діловодні матеріали відділу у справах репатріації РНК (РМ) УРСР містять відомості щодо методів та форм ідеологічної обробки українців за межами УРСР, у тому числі у Франції. В першу чергу це офіційне листування керівника цього відділу М. Зозуленка з питань проведення політичної, агітаційно-пропагандистської та культурно-масової роботи з повернення емігрантів.

Звертає на себе увагу й зафіксований у офіційному листі до Л.Кагановича проект заходів контрпропагандистського характеру, розроблений секретарем ЦК КП(б)У з пропаганди і агітації І. Назаренком та секретарем ЦК КП(б)У з кадрів О. Єпішевим [3, арк.21-26]. В документі були вказані доступні для влади на той час, інструменти інформаційно-психологічного впливу на українців, які перебували за кордоном, щодо їх повернення на батьківщину, але вже в радянську дійсність.

Чималу увагу у документах приділено прорадянській організації «Український національний фронт», яка була інструментом пропагандистської роботи компартійного керівництва за повернення мігрантів на батьківщину. Так, у доповідній записці Секретарю ЦК КП(б)У К. Литвіну були окреслені основні напрями її діяльності. Окремо наголошували на тому, що навіть серед активістів не всі розуміють, що головним завданням має бути сприяння реєстрації і оформлення радянського громадянства.

Отже, радянські діловодні документи є важливим, але ідеологічно заангажованим джерелом для вивчення українських трудових мігрантів у Франції в перші повоєнні роки. Вони містять обмежену інформацію щодо чисельності, місць компактного проживання українців та фіксують настрої щодо можливого переїзду до Радянського Союзу. Втім, інформаційне наповнення демонструє зосередження уваги передусім на протидії реальним і

потенційним ідеологічним опонентам, а саме греко-католицькій церкві й українським політичним організаціям.

Література

1. Ткачов С. Історичні передумови реєміграції українців з Франції після Другої світової війни. *Migracijske teme*, Zagreb, № 4, 1998. S.315–337.
2. Dyczok Marta, *The grand alliance and Ukrainian refugees*. Oxford, 2000. 277 p.
3. Центральний державний архів громадських об'єднань та україніки (ЦДАГОУ України). Ф.1. Оп. 23. Спр. 4352. 219 арк.

Іщук Міла,
1 курс, перший (бакалаврський) рівень,
освітня програма «Міжнародні відносини та регіональні студії»,
Маріупольський державний університет

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА КЛЮЧОВІ ПРИНЦИПИ ДОКТРИНИ МОНРО

Доктрина Монро стала основою зовнішньої політики Сполучених Штатів у 1800-х і 1900-х роках і значною мірою вплинула на те, як Сполучені Штати сприймають міжнародні відносини. Ця доктрина була оголошена президентом Джеймсом Монро у 1823 році і передбачала, що європейські держави не повинні втручатися у справи американського континенту. Водночас вона також підтримувала ізоляціонізм Сполучених Штатів у справах Європи. Актуальність цієї теми для наукового аналізу зумовлена необхідністю глибшого розуміння довготривалих стратегічних орієнтирів зовнішньої політики Сполучених Штатів Америки, що зберігають впливовість у міжнародних відносинах навіть у XXI столітті. Доктрина Монро, проголошена ще у 1823 році, демонструє виняткову політичну живучість, трансформуючись відповідно до змін глобального середовища та геополітичних інтересів США. У контексті зростання конкуренції між провідними світовими державами, посилення регіонального суперництва у Латинській Америці та активізації діяльності зовнішніх акторів – зокрема Китаю та Росії – в Західній півкулі, звернення до доктрини Монро як історичної та ідеологічної основи американського стратегічного мислення набуває нової значущості. Її принципи, попри формальну архаїчність, залишаються інструментом легітимації політики стримування, інтервенцій та захисту американських національних інтересів. Аналіз еволюції цієї доктрини дозволяє виявити механізми безперервності та адаптації зовнішньополітичних концептів у динамічному міжнародному середовищі.

Спочатку доктрина Монро була реакцією на прагнення Священного союзу (особливо Іспанії та Франції) відновити свої втрачені колонії в Латинській Америці. Ці держави намагалися скористатися післянаполеонівською реставрацією монархій у Європі, щоб відновити колоніальне панування в Новому Світі, зокрема у таких країнах, як Аргентина,

Венесуела, Чилі та Мексика, які нещодавно здобули незалежність [4, с. 123]. Сполучені Штати, які лише нещодавно отримали незалежність і ще не були повноцінною державою, вибрали стратегію, яка відділяє їх від Старого Світу. Вони зрозуміли, що відновлення європейського впливу в регіоні може поставити під загрозу їхню власну безпеку та суверенітет [4].

Державний секретар Джон Квінсі Адамс відіграв значну роль, підкреслюючи, що розвиток нації залежить від політичної ізоляції від Європи. Як зазначає історик Н. Городня, цей підхід був логічним продовженням концепції американського шляху, що представляє Сполучені Штати як автономну цивілізаційну одиницю, яка прагне досягти свободи, демократії та ринкової економіки без впливу монархічних систем Європи [3, с. 89]. Фактично, доктрина Монро призвела до політичної та моральної реакції молодого народу на загрозу втрати ідеологічного та територіального суверенітету. Риторика невтручання виконувала функцію стримування, оскільки Сполучені Штати не мали достатніх військових чи дипломатичних ресурсів, аби відкрито протистояти європейським імперіям у разі конфлікту. Але навіть у першій половині 1800-х років американський ізоляціонізм мав межі. Попри декларативне відсторонення від європейських справ, США намагалися посилити власну політичну присутність на американському континенті. У відповідь на доктрину Монро Сполучені Штати чітко оголосили, що будь-яке втручання європейських держав у справи американських континентів розглядатиметься як загроза національній безпеці. Це положення не тільки продемонструвало принципову позицію щодо недоторканності західної півкулі, але й заклало основи для майбутнього геополітичного домінування Сполучених Штатів у цій півкулі [3].

Мета доктрини полягала не у самоізоляції, а в тому, щоб надати Сполученим Штатам провідну роль у регіоні, створити зону впливу, яка не має конкурентів [1, с. 44]. Нейтральна фраза «Америка для американців» фактично означала, що Сполучені Штати мають повне право впливати на політичні події в Латинській Америці [6, с. 11]. Варто зазначити, що це положення поступово змінилося з оборонної стратегії на активну зовнішньополітичну. Під час війни з Мексикою (1846–1848) Сполучені Штати порушили свою риторику невтручання та анексували значні території, такі як Техас, Каліфорнія та Нью-Мексико. Цей прецедент показав, що ізоляціонізм був здебільшого вибірковим і міг бути переосмислений відповідно до національних потреб. На додаток, формування нової американської ідентичності, яка вбачала своє призначення в розширенні території та цінностей США на всьому континенті, стало результатом поєднання доктрини Монро з ідеєю «явного призначення» (Manifest Destiny) у середині 1800-х років. Таким чином, ізоляціонізм, про який часто говорять у контексті доктрини Монро, насправді був амбівалентним, тому що він поєднував імпліцитну експансіоністську тактику та прагнення до самозбереження [1, 6].

З одного боку, спочатку доктрина Монро використовувалася здебільшого як декларація, тобто вона вказувала на наміри, а не на реальні механізми дій. З іншого боку, з розвитком економічного, військового та політичного потенціалу Сполучених Штатів їхнє місце почало активно використовувати в конкретних політичних практиках. У другій

половині 1800-х і на початку 1900-х років Сполучені Штати все частіше втручалися в справи Латинської Америки, стверджуючи, що це необхідно для підтримки стабільності, демократії чи американських економічних інтересів у цій країні. Це було спричинено як внутрішніми прагненнями збільшити вплив, так і зовнішніми перешкодами. Політична нестабільність у багатьох латиноамериканських країнах створила вразливе середовище для повернення європейського впливу. Зокрема, на початку 1900-х років президент Теодор Рузвельт розширив зміст концепції, дозволяючи Сполученим Штатам втручатися в справи країн Західної півкулі з метою змусити їх діяти [3, с. 91]. У 1904 році Рузвельт повідомив Конгрес про те, що цивілізовані нації мають право втручатися, якщо варварство чи безлад сусідніх держав загрожує їхнім інтересам. Ця заява заклала основу для практичного використання сили в ім'я стабільності та американських цінностей. Така інтерпретація дуже відхилялась від основного принципу невтручання, заснованого у 1823 році. Таким чином, відбулося суттєве переосмислення первинного значення доктрини Монро: від політики невтручання до активного впливу й контролю [3, с. 90]. Переосмислення відбувалося поступово в американському зовнішньополітичному дискурсі, створюючи новий стандарт для взаємодії з Латинською Америкою. У початку 1900-х років кілька американських інтервенцій у Панамі, Домініканській Республіці, Кубі та Гаїті свідчать про те, що зовнішня політика США перетворилася на інструмент, який сприяє регіональному лідерству [3].

У 1903 році, демонструючи пряме втручання у внутрішні справи іншої країни, Сполучені Штати активно підтримували відокремлення Панами від Колумбії, щоб отримати контроль над будівництвом Панамського каналу. У Домініканській Республіці американські чиновники контролювали митну службу, щоб забезпечити повернення боргів іноземним кредиторам, а у Гаїті вони встановили військову окупацію. Подібні дії показують, як початкова ідея ізоляціонізму поступово перетворилася на політику втручання, яку Вашингтон розглядав як моральний і політичний обов'язок [5, с. 81]. Доктрина Монро була адаптована до нових реалій світової політики протягом наступних десятиліть. Доктрина набула нового сенсу під час «холодної війни», коли світ був розділений на дві протидіючі сторони. Сполучені Штати перетворили її з інструменту ізоляціонізму на ідеологічну основу, щоб протистояти впливу СРСР. Доктрина стала символом боротьби американців проти того, щоб комунізм поширився в Західній півкулі та визначила межі дозволеного радянського впливу [5, с. 81]. Як висновок, ця процедура була важливою частиною політики стримування Союзу протягом усієї «холодної війни», і доктрина Монро була міцною базою для цієї стратегії. [5]

Це було особливо помітно під час кубинської ракетної кризи 1962 року, коли світу загрожував ядерний конфлікт через те, що на Кубі були розміщені радянські ракети. Для Сполучених Штатів це було явним порушенням доктрини, яка передбачала, що будь-яке зовнішнє втручання в справи Америки, особливо на Карибах, буде розглядатися як серйозна загроза національній безпеці. Американське керівництво відповіло на загрозу, оголосивши морську блокаду Куби, а президент Джон Кеннеді заявив про свою готовність до жорсткої реакції, навіть якщо світ зіткнеться з потенційною ядерною війною. Це був момент, коли

США продемонстрували свою рішучість у захисті своїх інтересів. Операція морської блокади Куби була значним кроком до встановлення гегемонії США в Західній півкулі.

Попри зміну змісту, принцип «Америка для американців», проголошений у 1823 році, залишається актуальним і сьогодні. Натомість він отримав нове розуміння в контексті глобальних стратегічних цілей Сполучених Штатів і їхніх внутрішніх проблем. Всупереч тому, що сучасні американські зовнішньополітичні стратегії продовжують прагнути панування в Латинській Америці, вони також поєднуються з глобальними цілями щодо впливу на міжнародну політику, економіку та безпеку [2, с. 52]. Коли Сполучені Штати стали світовим лідером, вони використовували доктрину Монро як основу для визначення меж своєї відповідальності за стабільність як у західній півкулі, так і в інших регіонах світу, де існують загрози їхнім інтересам [2].

Оскільки світові виклики стали більш різноманітними в XXI столітті, геополітична парадигма Сполучених Штатів стала складнішою. У той час як Штати продовжують бути лідерами у світовій політиці, їхня стратегія включає експансію в культурі, інформації та технологіях, а також економічний і військовий вплив. Проте основною метою доктрини Монро залишається захист національних інтересів, які лежать в основі цієї складної стратегії. США постійно адаптують свою зовнішньополітичну стратегію до змін глобальної політики, захищаючи свої сфери впливу та уникаючи втручання інших великих держав у свою зону безпеки. У цьому контексті важливо знати, що доктрина Монро, яка спочатку виникла як одностороння заява президента Джеймса Монро у 1823 році, з часом стала важливою частиною стратегічної культури. Хоча спочатку це була просто заява, яка обмежувала втручання європейських держав у політичні справи Латинської Америки, вона згодом стала основою американської національної ідеології. Доктрина заклала основу для зовнішньої політики Сполучених Штатів [1, с. 45]. Згодом ця ідеологія знайшла відображення у міжнародній політиці Сполучених Штатів, які почали сприймати себе не просто як регіональну державу, а як глобального лідера, який відповідає за мир і порядок у світі. З цією ідеєю пов'язане посилення впливу США в Латинській Америці, а також підтримка і просування саме їхніх демократичних принципів, навіть коли інші держави мали різні погляди. Цей ідеологічний підхід, однак, мав деякі недоліки. Критики стверджують, що доктрина Монро часто супроводжувалася двома стандартами. Її основним принципом була політика невтручання: збереження незалежності Латинської Америки та уникнення активної участі в європейських конфліктах. Але під прикриттям цієї доктрини Сполучені Штати продовжували експансію та втручання у внутрішні справи сусідніх країн, зокрема через військові інтервенції, політичні маніпуляції та економічний тиск. Це викликало багато обурень щодо того, що Сполучені Штати діють за своїми принципами лише вибірково. Дії США також суперечать всесвітньовідомим намірам Вашингтона поважати суверенітет і права інших країн [1].

На додаток, доктрина Монро мала значний вплив на міжнародну правову культуру в контексті розвитку американської зовнішньої політики в XX і XXI століттях. Багато майбутніх доктрин і стратегій Сполучених Штатів, таких як сучасна концепція «America

First» і «доктрина Трумена», є результатами впливу доктрини Монро [5, с. 83]. Усі вони демонструють прагнення Сполучених Штатів захищати національні інтереси, навіть якщо вони суперечать міжнародним правилам і законам. Доктрина Трумена зосереджувалася на тому, щоб зменшити вплив Радянського Союзу. Це перенесло основні ідеї Монро на глобальний рівень, виправдовуючи інтервенції в багатьох країнах під приводом боротьби з комунізмом. Аналогічно, сучасна ідея «America First» підтримує переконання, що США готові діяти лише за своїми інтересами, незалежно від міжнародних домовленостей чи співпраці з іншими країнами. Це свідчить про те, що в Сполучені Штати ставлять національні інтереси на перше місце, що дозволяє робити речі, які, здавалося б, не відповідають стандартам міжнародних відносин [5].

Таким чином, Доктрина Монро, проголошена у 1823 році, спочатку мала на меті захист незалежності латиноамериканських країн від європейського колоніального відновлення, водночас проголошуючи невтручання європейських держав у справи американського континенту та ізоляціонізм США щодо європейських конфліктів. З часом її положення трансформувалися в основу для посилення геополітичного впливу США у Західній півкулі, зокрема через "додаток Рузвельта", інтервенції в Латинській Америці та подальшу ідеологічну еволюцію під час "холодної війни".

У XX і XXI століттях доктрина Монро стала ідейною основою для стратегій, таких як «доктрина Трумена» та «America First», що свідчить про спадкоємність американського зовнішньополітичного мислення. Її гнучкість у застосуванні дала змогу адаптувати ідеологічні принципи до нових викликів міжнародної системи, водночас породжуючи критику щодо вибіркового трактування міжнародного права. У сучасних умовах доктрина залишається актуальним інструментом реалізації національних інтересів США в регіональному та глобальному вимірах.

Література

1. Бевз, Т. Ідеологічні засади зовнішньої політики США // Політологічний вісник. 2012. (67). С. 43–49. (дата звернення: 22.04.2025)
2. Власюк, О. С. Геополітика США в умовах трансформації міжнародної системи // Геополітика та екогеодинаміка регіонів, 2019. № 15(1). С. 50–55.
3. Городня, Н. П. Зовнішня політика США: від доктрини Монро до сучасності // Питання історії. 2021. № (2). С. 88–95. (дата звернення: 22.04.2025)
4. Данилейко, В. М. Американський ізоляціонізм і доктрина Монро // Український історичний журнал, 2017. № (4). С. 122–130. (дата звернення: 22.04.2025)
5. Єгоров, А. О. Доктрина Монро в історії США: нове прочитання. Наукові записки НаУКМА // Історичні науки. 2020. № 205. С. 78–85. (дата звернення: 22.04.2025)
6. Telegraf.com.ua. Доктрина Монро: «Америка для американців» або як почалося протистояння США і Європи. 2023. URL: <https://telegraf.com.ua/ukr/kultura/2023-12-09/5821371-doktrina-monro-amerika-dlya-amerikantsiv-abo-yak-pochalosya-protistoyannya-ssha-i-evropi> (дата звернення: 23.04.2025)

Петраченко Родіон,
3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Міжнародні відносини»,
Маріупольський державний університет

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ В ТИХООКЕАНСЬКОМУ РЕГІОНІ В І ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

Зовнішня політика Великобританії в Тихоокеанському регіоні в першій половині ХХ століття формувалася під впливом складних внутрішньоімперських трансформацій, зростаючої міжнародної конкуренції та необхідності збереження контролю над стратегічно важливими колоніями. У цей період Велика Британія прагнула підтримувати свою політичну присутність у регіоні через систему домініонів, водночас реагуючи на виклики з боку інших держав, зокрема Японії та Сполучених Штатів. Основним інструментом реалізації британської політики були імперські конференції, які дозволяли координувати спільні зовнішньополітичні дії метрополії та домініонів. Хоча ці наради формально передбачали рівність учасників, фактичне лідерство зберігалося за Лондоном.

Важливою особливістю британської зовнішньої політики було прагнення до збереження цілісності імперії через поступове розширення політичних прав домініонів, водночас зберігаючи економічну та військову залежність. У регіоні Тихого океану це проявилось в контролі над стратегічними територіями, такими як Нова Гвінея, та в спробах стримування японського впливу шляхом участі у багатосторонніх переговорах. Одним із таких прикладів стало небажання Лондона продовжити англо-японський союз, що свідчило про зміну пріоритетів британської політики – від двосторонніх альянсів до колективних безпекових механізмів у рамках імперської системи [1, с. 109].

Домініони Тихоокеанського регіону, зокрема Австралія та Нова Зеландія, послідовно зміцнювали свої політичні позиції, виступаючи за право самостійного представництва на міжнародній арені. Незважаючи на те, що формальні ознаки суверенітету були обмежені, ці державні утворення дедалі активніше брали участь у міжнародних конференціях, мали власні представництва і домагалися законодавчого визнання своєї автономії. Це стало підґрунтям для формального закріплення їх прав у Вестмінстерському статуті 1931 року, який надав їм політичну та юридичну рівність із метрополією [2, с.211].

Зовнішня політика Великобританії в регіоні була тісно пов'язана з імперською економікою. Імперські конференції, зокрема 1932 року, сприяли укладенню торговельних угод на засадах протекціонізму, що мало на меті посилити економічну інтеграцію колоній та домініонів навколо Лондона. У контексті Великої депресії це стало спробою зміцнити внутрішні ресурси імперії та мінімізувати вплив глобальної економічної нестабільності. Усі ці заходи водночас виконували функцію збереження імперської цілісності, однак не зупинили наростання відцентрових тенденцій [3, с. 141].

Зовнішня політика домініонів у Тихоокеанському регіоні формувалася на перетині імперських інтересів і зростаючої національної самосвідомості. Австралія послідовно виступала за посилення обороноздатності регіону, водночас намагаючись уникати прямої конфронтації. Її участь у Лізі Націй, відмова від підтримки принципу расової рівності, критика японської експансії та боротьба за міжнародне визнання – усе це свідчило про поступову трансформацію зовнішньої політики від інструменту імперської підпорядкованості до форми національного представництва. Незважаючи на це, формальна міжнародна правосуб'єктність залишалася обмеженою до середини століття [4, с. 580].

У випадку з Канадою британська політика в регіоні також враховувала потребу в збереженні стабільності на Північному Тихоокеанському узбережжі. Канада прагнула балансувати між імперською єдністю та посиленням національного суверенітету. Це виражалося у прагненні брати участь у підписанні мирних договорів, мати окреме представництво в міжнародних організаціях і проводити власну дипломатію. Водночас для самої Великобританії важливим завданням було зберегти політичну стабільність в обмін на формальне розширення прав домініонів.

Загалом перша половина XX століття була для Великобританії періодом адаптації до нових умов функціонування імперії, в межах яких зовнішня політика у Тихоокеанському регіоні зазнала глибокої трансформації. Вона відходила від жорсткої політики колоніального домінування до прагматичного федералізму, а згодом – до децентралізованої взаємодії зі своїми домініонами. У межах цього процесу ключову роль відігравали переговорні механізми, спільна участь у міжнародних форумах та поступове оформлення юридичних основ політичної автономії [5, с. 88-89]. Водночас, імперська метрополія намагалася зберегти стратегічну перевагу через контроль за оборонною політикою, економічними зв'язками та символічну роль монарха.

Таким чином, зовнішня політика Великобританії в Тихоокеанському регіоні першої половини XX століття являла собою складний компроміс між імперським централізмом і новими формами співпраці зі самоврядними територіями. Цей перехід супроводжувався серйозними політико-правовими змінами, що поступово трансформували імперію в багатополярну систему Співдружності. Це стало історичним прецедентом, який демонструє можливість мирного перегляду колоніальних відносин через механізми узгодження, а не підкорення.

Література

1. Брайлян Є. С. Колоніальна і постколоніальна політика Великої Британії в Карибському басейні (1930-ті – 1983 рр): дис. ... к.і.н. Київ, 2021. 265 с.
2. Сталовєрова Г. В. Соціально-економічне та політичне становище британських самоврядних колоній наприкінці XIX – початку XX ст. Гілея. 2012. Вип. 59 (4). С. 209–213.
3. Сталовєрова Г. В. Еволюція британського колоніалізму (1914–1921 рр.): концептуалізація проблеми. Наукові записки РДГУ. 2009. Вип. 18. С. 137–141.

4. Колісніченко К. С. Особливості мандатної системи Ліги Націй в умовах універсального міжнародного правопорядку у період між двома світовими війнами. Держава і право. 2010. Вип. 48. С. 578–583.
5. Burgess M. The British tradition of federalism. Leicester Univ. Press, 1995. 186 p.

Романцова Наталя,
доктор історичних наук, доцент,
професорка кафедри філософії та соціології,
Маріупольський державний університет
Романцов Володимир,
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії та археології,
Маріупольський державний університет

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ І ДІЯЛЬНІСТЬ КОМІТЕТУ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Сьогодні Україна збройно та дипломатично виборює своє право на незалежність. У цій боротьбі важливе місце посідає як державна, так і публічна дипломатія нашої країни. Висвітлюючи це питання необхідно звернутися до історичного досвіду Української Народної Республіки, особливо в контексті міжнародної діяльності одного з її засновників – М. Грушевського, який одним з перших в Україні звернувся до цієї форми дипломатії.

Це було пов'язано з роботою Михайла Сергійовича в Комітеті незалежної України (КНУК), який був створений за його ініціативою. Зазначене питання висвітлювалося в історіографії недостатньо. Певною мірою на нього звернули увагу у своїх розвідках Я. Малик [8], С. Паньківська [9], А. Садов [11], Д. Судин [12]. З доступних джерел необхідно зазначити матеріали родинного фонду Грушевських (ІЦДІАК, Ф. 1235) [11], листах та зверненнях М. Грушевського [6], хронологічний довідник його життя та діяльності, укладений В. Верстюком та Р. Пирогом.

Характеризуючи цей комітет, М. Грушевський констатував, що думка про його заснування виникла в Парижі в українських соціалістичних колах у період між Амстердамською і Люцернською конференціями соціалістичного Інтернаціоналу. За словами лідера першої УНР, «болюче відчувались тоті помилки, допущені правительством Директорії й її офіційними заграничними органами, на котрі була вложена інформація світового громадянства про змагання українського народу до суверенності» [2, с. 278]. Усвідомлюючи важливість цієї місії, М. Грушевський у листі до емігранта зі Східної Галичини Мирослава Січинського, який мешкав у США, зазначив, що мав мету за кордоном «попрацювати на поправу нашого міжнародного становища, підірваного вигадками поляків і росіян та прогіршеннями нашої власної дипломатії» [5, с. 236].

А. Садов у своїй розвідці цілком слушно вказав, що комітет був створений ексголовою Української Центральної Ради УНР у процесі пошуку ним організаційних форм «для продовження своєї політичної і громадської діяльності». Він, на думку автора, «мав сполучити в собі політичну і видавничу складові» [11, с. 699]. 26 липня 1919 р. представник закордонної делегації УПСР М. Грушевський, член керівництва УПСР Д. Ісаєвич, заступник державного секретаря закордонних справ Західної області УНР М. Лозинський та учасник Паризької Ради Ф. Савченко підписали звернення (Поклик), у якому повідомили про створення КНУК [10, с. 235].

У «Поклику» було вказано на необхідність «вияснити впливовим партіям, впливовим органам і широким громадянським кругам всю глибину кривди, яка діється під теперішню хвилю українцям, та й іншим народам бувшої Росії» [10, с. 235]. Уточнюючи це питання, В. Верстюк та Р. Пиріг звернули увагу на те, що в Парижі М. Грушевський оголосив «про намір заснувати громадську міжпартійну організацію – Комітет незалежної України (КНУК), яка мала б інформувати світову громадськість про політичні цілі боротьби українського народу, обстоювати його національні інтереси» [1, с. 101].

Д. Судин стверджує, що Михайло Сергійович задумував Комітет незалежної України як «надпартійне об'єднання, що мало інформувати світову громадськість про українське питання, але також чинити політичний тиск на західноєвропейські держави та сприяти визнанню незалежності України з їхнього боку. Останнє завдання ставило цю інституцію у двозначне становище щодо дипломатичних представництв УНР, а отже КНУК діяв би в обхід міністерства закордонних справ України, адже планувалося встановити безпосередні контакти з впливовими політичними та громадськими діячами, створивши відділи комітету в головних які були б альтернативними та опозиційними до офіційних дипломатичних представництв УНР. За таких умов М. Грушевський не міг розраховувати на допомогу Директорії. Іншим свідченням опозиційності КНУК щодо УНР є той факт, що комітет ніколи офіційно не повідомляв про свій склад, мотивуючи тим, що це могло б зашкодити деяким з його учасників, які перебували на державній службі. Щоб отримати фінансування від Директорії,

М. Грушевський не міг апелювати до діяльності КНУК» [12, с. 41].

Комітет незалежної України викривав імперську позицію прихильників колишньої Росії, які боролися за «єдину Росію» та «єдиний рускій народ», «тракували собі Україну як провінцію Росії, відмовляючи їй права виступати ... самостійно» [3, с. 257]. За словами М. Грушевського, «явні і тайні прихильники старого московського панування над Україною» не можуть пробачити провідникам України, за те, що «вона сміла так рішуче і сміливо обмахнутися з усіх старих московських претензій, котрі вони хотіли затримати надалі» [3, с. 259].

Звертаючись до «цивілізованого світу», КНУК протестував проти несправедливих рішень Паризької міжнародної конференції щодо України, яка «віддала Східну Галичину під Польщу». Представники Комітету незалежної України заявили, що українці ніколи не

погодяться «з відірванням Східної Галичини від України» і будуть боротися «за об'єднання всіх українських земель в незалежну Українську Республіку» [4, с. 262].

КНУК розпочав видання журналу «L'Europe Orientale» – «Eastern Europe», який був спільний орган нових республік Східної Європи, що мав виходити французькою та англійською мовами для інформування міжнародної спільноти про боротьбу українців за свою незалежну державу [2, с. 279]. Подальша діяльність КНУК залежала від отримання спонсорських коштів. Значною мірою це були пожертви від українських емігрантів з США, Бразилії та Канади. З метою отримання фінансової підтримки, М. Грушевський писав листи та звернення до своїх друзів та знайомих. У Поклику Комітету незалежної України було зазначено: «Ви, дорогі земляки, маєте в Америці змогу Для здійснення цих планів потрібно значних сил і великих коштів Послужіть Україні в сей тяжкий, але великий момент, так, як вам показує громадянське сумління і ваша змога» [10, с. 235]. Загалом комітет зібрав понад 47 тис. французьких франків з США, Бразилії та Канади. За словами Михайла Сергійовича, Комітет незалежної України «одержав хоч невеликий все-таки дуже цінний фонд на початок і міг приступити до реалізації своїх планів – хоч в скромних розмірах» [2, с. 279]. У зверненні «До українців в Америці» 27 вересня 1919 р. М. Грушевський дякував за грошову підтримку діяльності КНУК [5, с. 240].

грошова підтримка українців з Америки виявилася одноразовою, не мала постійного характеру. З іншого боку, марними виявилися сподівання на сприятливий розвиток міжнародних відносин на користь України, відбувся розкол у соціалістичному Інтернаціоналі [2, с. 280 – 281]. Ці обставини ускладнювали діяльність КНУК і спричинили його ліквідацію. Рішення про це було прийняте у квітні 1920 р., а затверджено на ліквідаційних зборах у Карлсбаді у серпні того ж року [2, с. 282].

Було прийняте рішення передати майно комітету Українському соціологічному інституту і покласти на нього обов'язок виконати видавничий план «окрім історії України (що вже кінчиться друком) і I частини антології українського] письменства (що тепер друкується), видати економічну географію Феценка-Чопівського, II частину антології і матеріали до історії Української революції (перший том їх, написаний П.Христюком, вже прийнятий до друку, дальші томи пишуться — тт. Лозинським і Христюком)» [2, с. 282]. Як стверджував автор завдання КНУК, а також УСІ багато в чому були схожі [12, с. 42].

Підсумовуючи діяльність Комітету незалежної України, М. Грушевський наголосив, що «за недовгий час своєї діяльності «КНУК» розвинув роботу живу, корисну многосторонню». Причину невдачі комітету Михайло Сергійович вбачав у діях правих українських груп, «їх заходами коло німецької інтервенції і против Української революції». Загальний висновок вченого та політика полягав у тому, що для успіху національної справи потрібен сильний рух у самій Україні, а не на еміграції [2, с. 283]. Очевидно, це свідчило, що у самого М. Грушевського в той час уже зароджувалася думка про рееміграцію в Україну.

Зміна життєвого простору не змінила напрямку діяльності М. Грушевського і створення КНУКу зайвий раз свідчило про політичну спрямованість повсякденної праці ексголови ЦР УНР. Важливим аспектом роботи зазначеної інституції була інформаційна

складова, яка була спрямована на висвітлення українського питання, звернення уваги «байдужої» Європи до українських справ. Ця обставина набувала ключового значення для України яка перебувала в умовах більшовицької реальності.

Література

1. Верстюк В.Ф., Пиріг Р.Я. М.С.Грушевський: Коротка хроніка життя та діяльності. Київ: Либідь, 1996. 144 с.
2. Грушевський М. Ліквідація Комітету Незалежної України. *Твори: у 50 т. Т.4. Кн. II: Серія «Суспільно-політичні твори» (листопад 1918 р. – жовтень 1926 р.)* / упоряд. С.Панькова. 2013. С. 278–283.
3. Грушевський М. Роковини української незалежності. *Твори: у 50 т. Т.4. Кн. II: Серія «Суспільно-політичні твори» (листопад 1918 р. – жовтень 1926 р.)* / упоряд. С.Панькова. 2013. С. 257 – 259.
4. До народів цивілізованого світу. Грушевський М. *Твори: у 50 т. Т.4. Кн. II: Серія «Суспільно-політичні твори» (листопад 1918 р. – жовтень 1926 р.)* / упоряд. С.Панькова. 2013. С. 259 – 262.
5. Грушевський М. До українців в Америці. *Твори: у 50 т. Т.4. Кн. II: Серія «Суспільно-політичні твори» (листопад 1918 р. - жовтень 1926 р.)*. 2013. С. 239 – 240.
6. Грушевський М. *Твори: у 50 т. Т.4. Кн. II: Серія «Суспільно-політичні твори» (листопад 1918 р. – жовтень 1926 р.)* / упоряд. С.Панькова. 2013. с.
7. Лист від професора Мих[аїла] Грушевського [до Мирослава Січинського]. *Твори: у 50 т. Т.4. Кн. II: Серія «Суспільно-політичні твори» (листопад 1918 р. - жовтень 1926 р.)* / упоряд. С. Панькова. 2013.С. 236–237.
8. Малик Я. М. Грушевський і Комітет Незалежної України. *Тези доповідей та повідомлень регіональної науково-теоретичної конференції, присвяченої 125-річ. від дня народження ... акад. М. Грушевського*. Івано–Франківськ. 1991. С. 42–44.
9. Панькова С. «...Ні хвили не вважав себе емігрантом, тільки закордонним робітником на нашій національній ниві» *Твори: у 50 т. Т.4. Кн. II: Серія «Суспільно-політичні твори» (листопад 1918 р.- жовтень 1926 р.)* / упоряд. С.Панькова. 2013. С.V–XVIII.
10. Поклик [Комітету Незалежної України]. *Твори: у 50 т. Т.4. Кн. II: Серія «Суспільно-політичні твори» (листопад 1918 р. - жовтень 1926 р.)* / упоряд. С.Панькова. 2013. С. 235–236.
11. Садов А. М.С. Грушевський і Комітет Незалежної України за матеріалами родинного фонду Грушевських (ЦДІАК, Ф. 1235) *Український археографічний щорічник. Нова серія*. Київ, 2006. Виц. 10/11. С. 697–724 .
12. Судин Д. Женевський період діяльності Українського соціологічного інституту (серпень 1919 – березень 1920 рр.). *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*. 2012. Випуск 6. С. 37–50.

СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Боканча Кира,
2 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Соціологія»,
Маріупольський державний університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТНІХ ПРАКТИК ТА СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МОЛОДІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Сучасні трансформаційні процеси, зумовлені цифровізацією, глобалізацією та пандемічними викликами, докорінно змінюють освітні практики та траєкторії соціальної мобільності молоді. Соціологічний аналіз цих явищ демонструє, що традиційні освітні інституції зазнають структурних модифікацій під впливом технологічних інновацій, зміни запитів ринку праці та переосмислення самої концепції знання у постіндустріальному суспільстві. Дослідження Кастельса, Баумана та Бека засвідчують, що сучасні освітні системи функціонують у контексті «плинної сучасності», де знання швидко втрачають актуальність, а соціальні зв'язки характеризуються нестабільністю та фрагментарністю. Статистичні дані 2023-2024 років вказують на зростання частки онлайн-освіти, масових відкритих курсів та неформальних освітніх практик, що формує принципово нові моделі здобуття кваліфікацій та компетенцій молоддю.

Трансформація інституту освіти відбувається паралельно зі змінами в структурі зайнятості та спричиняє реорганізацію моделей соціальної мобільності. Емпіричні дослідження свідчать про зростання розриву між формальними освітніми кваліфікаціями та реальними вимогами ринку праці, що призводить до девальвації дипломів та сертифікатів. Гібридизація освітніх моделей породжує нові стратифікаційні механізми, де доступ до якісних цифрових освітніх ресурсів стає додатковим фактором соціальної диференціації. Аналіз даних соціологічних досліджень, проведених в Україні протягом 2020-2024 років, демонструє, що молодь дедалі частіше звертається до альтернативних освітніх траєкторій, комбінуючи формальну освіту з короткостроковими спеціалізованими курсами, самоосвітою та проектною діяльністю. Феномен «освітнього бриколажу» характеризується індивідуалізацією навчальних траєкторій та формуванням персоналізованих освітніх портфоліо, що потенційно збільшує адаптивність молоді до мінливих умов ринку праці. [1]

Цифровізація освіти, попри забезпечення ширшого доступу до знань, породжує нові форми нерівності. Емпіричні дослідження вказують на формування «цифрового розриву другого рівня», який проявляється не стільки у фізичному доступі до технологій, скільки у навичках їх ефективного використання. Молодь з різних соціальних верств демонструє

відмінності у здатності критично оцінювати інформацію, використовувати цифрові інструменти для самоорганізації та продуктивної діяльності. Лонгітудні дослідження, проведені в українських університетах, виявляють кореляцію між соціально-економічним статусом родини та формуванням цифрового культурного капіталу студентів, що в подальшому впливає на їхню конкурентоспроможність на ринку праці. Пандемія COVID-19 загострила проблему цифрової нерівності, оскільки масштабний перехід до дистанційного навчання виявив структурні проблеми в освітній системі та посилив поляризацію освітніх можливостей. [5]

Аналіз трансформації ціннісних орієнтацій молоді засвідчує зміщення акцентів у сприйнятті освіти від інструменту здобуття соціального статусу до засобу розвитку адаптивних компетенцій. Результати соціологічних опитувань, проведених серед української молоді у 2022-2024 роках, демонструють зростання запиту на гнучкі, міждисциплінарні освітні програми, що розвивають критичне мислення, креативність та навички самоорганізації. Порівняльний аналіз ціннісних орієнтацій різних поколінь вказує на те, що сучасна молодь надає перевагу освітнім практикам, які дозволяють поєднувати навчання з роботою та іншими видами діяльності. Концепція навчання протягом життя трансформується з нормативного ідеалу в прагматичну стратегію виживання у нестабільному соціально-економічному середовищі, що характеризується прекарізацією праці та розмиванням традиційних професійних траєкторій. [2]

Соціологічний аналіз інституційних змін в освітній сфері вказує на посилення процесів комодифікації та маркетизації освіти. Дослідження функціонування українських закладів вищої освіти за період 2019-2024 років виявляє тенденції до розмивання межі між освітою як суспільним благом та освітою як ринковою послугою. Реформування системи фінансування освіти, запровадження індикаторів ефективності та посилення конкуренції між освітніми інституціями сприяють впровадженню ринкових механізмів регулювання освітньої діяльності. Трансформація університетів у підприємницькі інституції супроводжується зміною організаційної культури, перерозподілом ресурсів між різними напрямками діяльності та формуванням нових моделей взаємодії між академічною спільнотою та зовнішніми стейкхолдерами. Ці процеси мають амбівалентний вплив на соціалізацію молоді, одночасно розширюючи можливості для практико-орієнтованого навчання та посилюючи соціальну стратифікацію освітнього простору. [7]

Трансформація механізмів соціальної мобільності в умовах цифрового суспільства проявляється у зміні критеріїв соціального успіху та каналів вертикального переміщення. Дослідження кар'єрних траєкторій випускників українських університетів демонструє послаблення зв'язку між формальним рівнем освіти та соціально-економічним статусом. Натомість посилюється роль неформальних соціальних мереж, репутаційного капіталу та специфічних компетенцій, які не завжди корелюють з формальними освітніми кваліфікаціями. Аналіз ринку праці виявляє зростання попиту на працівників з міждисциплінарними навичками, здатністю до постійного навчання та адаптації до нових технологічних умов. Соціологічні дослідження підтверджують формування нових

стратифікаційних бар'єрів, пов'язаних з доступом до релевантних соціальних мереж, культурного капіталу певного типу та можливостей розвитку затребуваних компетенцій. [3]

Вплив цифровізації на соціалізацію молоді проявляється у зміні агентів соціалізації та трансформації механізмів інтеріоризації соціальних норм. Емпіричні дослідження комунікативних практик української молоді демонструють, що цифрові платформи та соціальні мережі стають первинними джерелами інформації та просторами формування ідентичності. Статистичні дані свідчать, що молодь віком 16-24 роки проводить у середньому 5-7 годин щодня у цифровому середовищі, що перевищує час безпосередньої соціальної взаємодії. Аналіз цифрових практик молоді виявляє формування альтернативних нормативних систем, які часто конкурують з традиційними інститутами соціалізації – сім'єю, школою, територіальною громадою. Трансформація механізмів соціального контролю у цифровому середовищі супроводжується переорієнтацією з вертикальних ієрархічних моделей на горизонтальні мережеві структури, що змінює процеси формування соціального капіталу та довіри серед молоді. [6]

Війна в Україні стала додатковим фактором, що каталізував трансформацію освітніх практик та соціальних траєкторій молоді. Дослідження, проведені у 2022-2024 роках, демонструють зміну освітніх пріоритетів та стратегій молоді в умовах воєнного стану. Результати опитувань свідчать про зростання попиту на освітні програми, що розвивають практичні навички виживання, психологічної стійкості та адаптації до кризових ситуацій. Водночас війна посилила процеси інтернаціоналізації освітніх траєкторій української молоді – збільшилася кількість студентів, які навчаються за кордоном або обирають міжнародні освітні програми. Соціологічний аналіз виявляє, що війна прискорила цифровізацію освіти та актуалізувала потребу в гнучких освітніх моделях, які функціонують незалежно від фізичного розташування учасників освітнього процесу. Трансформація освітніх практик відбувається паралельно зі зміною ціннісних орієнтацій молоді, серед яких посилюються громадянська відповідальність, патріотизм та орієнтація на участь у відбудові країни. [4]

Аналіз регіональних особливостей трансформації освітніх практик вказує на нерівномірність цих процесів у різних частинах України. Дослідження, проведені в університетських центрах та периферійних регіонах, виявляють суттєві відмінності у доступі до інноваційних освітніх технологій, міжнародних освітніх програм та можливостей професійного розвитку. Статистичні дані свідчать, що студенти зі столиці та великих міст мають ширший доступ до альтернативних освітніх практик, міжнародних стажувань та програм академічної мобільності. Внутрішньо переміщені заклади вищої освіти, зокрема Маріупольський державний університет, демонструють унікальний досвід трансформації освітніх практик в умовах вимушеного переміщення. Соціологічний аналіз функціонування переміщених університетів виявляє формування специфічних адаптаційних стратегій, які поєднують цифровізацію освітнього процесу з розбудовою нових соціальних мереж та інтеграцією у нові територіальні громади. Ці процеси створюють передумови для інституційних інновацій та впровадження гібридних освітніх моделей. [8]

Трансформація освітніх практик в Україні відбувається в контексті глобальних змін освітніх систем. Порівняльний аналіз української та європейської молоді виявляє спільні тенденції, пов'язані з цифровізацією, індивідуалізацією навчальних траєкторій та поширенням неформальних освітніх практик. Водночас спостерігаються специфічні риси трансформації освіти в українському суспільстві, зумовлені пострадянською спадщиною, економічними викликами та воєнним станом. Дослідження міжнародних освітніх програм, в яких бере участь українська молодь, демонструє формування транснаціональних освітніх просторів, де відбувається обмін культурним капіталом, знаннями та компетенціями. Ці процеси сприяють інтеграції української освітньої системи у глобальний освітній простір, одночасно створюючи нові виклики для збереження національної ідентичності та розвитку власних освітніх традицій.

Теоретичне осмислення трансформаційних процесів в освіті потребує оновлення концептуального апарату соціології освіти. Традиційні соціологічні концепції, розроблені для аналізу індустріальних суспільств, не повною мірою відображають специфіку сучасних освітніх практик. Дослідження трансформації освіти в контексті постіндустріального суспільства вимагає інтеграції концепцій мережевого суспільства, теорій соціального капіталу, концепції циркуляції еліт та теорій соціальної ризикогенності. Соціологічний аналіз освітніх практик молоді має враховувати множинність соціальних контекстів, в яких формуються ідентичності та компетенції сучасного покоління. Теоретична рефлексія трансформаційних процесів створює підґрунтя для розробки емпіричних індикаторів та методологічних підходів до дослідження сучасних освітніх феноменів, що дозволяє виявляти латентні механізми соціальної диференціації та нові форми соціальної нерівності. [9]

Соціальні наслідки трансформації освітніх практик проявляються у зміні моделей соціальної інтеграції молоді. Дослідження процесів входження молоді на ринок праці демонструє розмивання традиційних механізмів професійної соціалізації та формування нових типів трудових траєкторій, які характеризуються нелінійністю, множинною зайнятістю та поєднанням різних професійних ролей. Статистичні дані вказують на зростання частки молоді, яка працює у сфері фрілансу, креативних індустрій та соціального підприємництва, де формальні освітні кваліфікації мають менше значення, ніж практичний досвід та соціальні зв'язки. Аналіз біографічних інтерв'ю з представниками української молоді виявляє тенденцію до реструктуризації життєвого циклу, де періоди навчання, роботи та дозвілля не розділені чіткими хронологічними межами, а переплітаються протягом усього життя. Трансформація часової організації соціального життя супроводжується зміною просторових практик, де фізичне та цифрове середовище створюють гібридні простори соціальної взаємодії.

Література

1. Горбачик А. П., Савельєв Ю. Б. Соціальна нерівність і освіта в умовах пандемії: міжнародні тренди та українські реалії. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія. 2023. № 1. С. 5–14. URL:

- <http://visnyk.soc.univ.kiev.ua/index.php/VKNUCS/article/view/265> (дата звернення: 03.04.2025).
2. Злобіна О. Г. Соціальний статус молоді в структурі українського суспільства: динаміка змін. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2024. № 1. С. 74–92. URL: <https://i-soc.com.ua/ua/edition/journal/> (дата звернення: 02.04.2025).
 3. Кононов І. Ф. Війна і трансформація соціальних інститутів: виклики для соціологічної теорії. Український соціологічний журнал. 2023. № 2. С. 8–18. URL: <https://periodicals.karazin.ua/usocjour/article/view/19285> (дата звернення: 10.04.2025).
 4. Марценюк Т. О. Цифрова нерівність і соціальна мобільність в Україні: гендерний аспект. Соціальні виміри суспільства. 2024. № 16. С. 282–294. URL: <https://isoc.com.ua/ua/edition/social-dimensions/26> (дата звернення: 12.04.2025).
 5. Оксамитна С. М. Міжгенераційна освітня мобільність у контексті трансформації української системи освіти. Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки. 2023. Т. 6. С. 37–46. URL: <https://journals.ukma.edu.ua/spf/article/view/485> (дата звернення: 05.04.2025).
 6. Прибиткова І. М. Просторова самоорганізація населення: теоретико-методологічні передумови дослідження. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2023. № 4. С. 40–73. URL: <https://i-soc.com.ua/ua/edition/journal/> (дата звернення: 04.04.2025).
 7. Сорока Ю. Г. Культурні практики в умовах війни: трансформації та адаптації. Український соціум. 2024. № 1. С. 33–47. URL: <https://ukr-socium.org.ua/uk/archive/1-2024/> (дата звернення: 09.04.2025).
 8. Castells M. The Rise of the Network Society: The Information Age: Economy, Society, and Culture. 3rd edition. Wiley-Blackwell, 2022. 656 p.
 9. Selwyn N. Education in a Digital World: Global Perspectives on Technology and Education. Routledge, 2023. 198 p.

Гудима Ігор,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії та соціології,
Маріупольський державний університет

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ДЕСТРУКТИВНОЇ ІНАКШОСТІ АГРЕСОРА В ІНТЕРПРЕТАЦІЯХ ЗАХІДНИХ ПРОТЕСТАНТСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Поміж усіх видів зла, пов'язаних з вільним моральним вибором людини, війна є найбільшим викликом людству у всі часи його існування, незалежно від того, чи велась вона примітивними знаряддями (камінням і палками, луком і стрілами, мечем і списом), чи традиційною вогнепальною зброєю, чи зброєю масового знищення та якими б найшляхетнішими мотивами вона не виправдовувалася. Бо наслідками його в царині

суб'єктивно-психологічного життя індивіда є його (життя) погіршення, моральне падіння громадян, на це звертав увагу Махатма Ганді: «Я заперечую проти насильства, тому що коли воно з'являється аби чинити добро, це добро виявляється тимчасовим; однак зло воно робить постійним». В умовах високих ризиків застосування ядерної зброї (тактичної або стратегічної), ці виклики здобувають особливого значення й звучання, позаяк попереджають про загрозу самому існуванню людської цивілізації та збереженню її культурних надбань. З винайденням ядерної зброї епохи старих військових доктрин і способів проведення війн завершилась. Альберт Ейнштейн передбачав майбутні загрози людству: «Безмежна сила атома змінила все, крім способу нашого мислення; і таким чином ми прямуємо до ні з чим не порівнюваною катастрофи. Необхідний новий тип мислення, коли людство сподівається жити».

Сучасні процеси, що відбуваються у світі, вимушують інтелектуалів знову звертатися до християнського спадку, аби в нових культурних умовах надати оцінку аргументації основних вчень християнської віри. Збройна агресія проти України кинула виклик основоположним принципам європейського світоустрою, вона також сколихнула увесь християнський світ і змусила по-новому осмислити окремі традиційні переконання та погляди. У межах різноманітних християнських віросповідань нові акценти, внесені в доктрину миру та війни виражені більшою чи меншою мірою, однак орієнтовані приблизно на схожий результат - оновити, наскільки це можливо, наявні положення вчення та наблизити його до історичної реальності. А тому в середовищі різних християнських конфесій, попри доволі помітну несхожість підходів теологів, спільним мотивом розмислів виступає стурбованість якнайшвидшим подоланням розриву між власною вірою та реальністю сучасного світу. Війна очевидячки показала кліру та широкому загалу звичайних віруючих, що ігнорувати драматичні реалії, спробувати стояти осторонь трагедії українського народу, надалі неприпустимо, інакше це спричинить борсання вірян в архаїці минулого, в замкненому колі застарілих ідей, усього того, що навряд чи відгукнеться в свідомості сучасників.

Спостерігаючи ці події, неможливо не звернути увагу на позицію речників протестантизму, які по-різному реагують на експансіоністські апетити та дії політиків і військових, що кидають зухвалі виклики базовим цінностям християнства. Внутрішній поділ протестантизму та несхожість окремих теологічних положень зумовили різні оцінки їх пасторами та духовними лідерами нинішньої ескалації військової напруги. І все ж загальна лінія розуміння наявних процесів, а також стосунків між Церквою та громадянською владою під час війни, є.

Військова агресія проти України, відверта ворожість наказів військового керівництва супротивника, застосування сили проти невинних у військових злочинах вимушує лідерів протестантизму гранично визначити своє ставлення до наявної військово-політичної ситуації з точки зору загальнозначущих, «наскрізних» цінностей християнства. Наявні релігійні традиції, особистісні уподобання лідерів протестантизму зумовили широкий спектр оцінок сьогодення, крайніми точками якого є альтернативні підходи, що передають стан розуміння

питання у форми дилеми – «або-або»: можливості зосередження на закликах до миру чи активної допомоги опору агресору. Необхідність збереження справедливості та потреба покарання зла, розуміння важливості дотримання базових прав людини вимушують протестантських теологів балансувати між консервативністю окремих положень Священного Писання та бажанням по-новому збагнути традиційні істини.

Християнство ще на початкових етапах власного становлення, як історично окремої, оригінальної віри, рішуче відкидало насильство будь-якого гатунку, віддаючи рішучу перевагу добровільному мучеництву перед злом і насильством у будь-яких їх видах і формах. З тих вікопомних часів питання відповідальності релігійних спільнот за мир, їх компетенції у справі збереження миру, у своїх крайніх пагонах поставали між прибічниками повного пацифізму, які відверто та прямо заперечували насильство та так званими прихильниками «справедливої війни», які знаходили підстави його виправдання в окремих випадках. Однак слід визнати, що традиційна християнська точка зору все ж різними засобами швидше заохочує відразу до несправедливості та насильства, аніж його виправдання.

У той час, коли пастори та духовні лідери Лютеранської, Методистської, Євангельської та Реформаторської церков у прямій відповідності з основними принципами доктрини справедливої війни наголошують на тому, що справедливі наміри не можуть досягатися несправедливими засобами та одностайно піддають різкій критиці заходи агресора, представники різноманітних груп анабаптистів, квакери, меноніти, об'єднані братства, демонструючи відданість ідеям пацифізму, зосереджені на принципах ненасильства та миротворчості, навіть в умовах ескалації військового протистояння. Доволі чіткою є позиція українських і західних Євангельських християн баптистів, п'ятидесятницьких священників, які рішуче засудили факт агресії та висловилися щодо необхідності справедливих визвольних заходів, до яких вдається Україна, підтримали волонтерський рух і акції з надання активної допомоги переселенцям. Загалом же відданість хибно усвідомленим цінностям в царині віджилих поглядів й переконань, неквапливість у прийнятті принципових рішень в часи швидких змін особливо неприпустима на фоні заяв аналітиків про ймовірність застосування у протистоянні тактичної ядерної зброї чи факту виходу штучного інтелекту на арену проектування зброї п'ятого (шостого) поколінь, з інтелектуальною системою прийняття рішень.

Очевидно, що підходи протестантизму та репрезентуючих його функціонерів до проблем миру й війни несхожі, також, як несхожі оцінки збройної агресії проти України. Амплітуда таких оцінок коливається від кволих закликів до миру та непротивлення насильству, що в цілому просякнути пацифістськими переконаннями, до виражених активних позицій протестантських організацій й церковних лідерів в закликах до необхідності захисту своєї незалежності та заходах підтримку зусиль протистояння агресору. Протестантське розуміння умов і факторів війни та спроби сформулювати формулу постконфліктного відновлення й принципів майбутнього співіснування засадничені на баченні того, що вже сталося, та відбувається в сьогоденні; однак бачення майбутнього

широко визнано неприйнятним, коли не буде враховано принципи справедливості й милосердя та кари за вчинене зло.

Драма страждань українського народу кинула серйозний виклик протестантській теології, особливо в тій її частині, яка пов'язана з соціальним вченням, соціальною безпекою й захистом вірян, соціальною відповідальністю християнина, черговий раз спонукала до розмислів про зміст віри та реальний стан справ. Гострота питання посилюється також загальною тенденцією екзистенціалізації християнської теології, посиленням принципів перфекціонізму у протестантській етиці та зрештою конституванням в царині теології нової предметно-дисциплінарної області – політичної теології. Вона здобуває особливе звучання в нинішніх умовах України – чи можна звичайним чином вклонятися Богу та чи вдовольнятимуть його славослов'я, коли масово гинуть люди, проливається кров невинних жертв, чи правильно спокійно споглядати розбиті долі тисяч людей, поглинутих лихоліттям війни, миритися з руйнуванням культових споруд, обмеженням прав і свобод одновірців, чи знайде виправдання прихисток за ідеями пацифізму тих, хто бачить наступ зла?

Зубченко Олександр,
кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри філософії та соціології,
Маріупольський державний університет

НОВИЙ РІК В ОКУПАЦІЇ

Важливим елементом соціальної системи є свята, які виступають одним із індикаторів згуртованості спільноти, інструментом вимірювання часу та способом артикуляції культурних цінностей. Багато десятиліть Новий рік посідав особливе місце серед святкових дат українців. По суті він залишався радянським проектом, що пережив буремні ідеологічні потрясіння кінця 1980-х – початку 1990-х років. Проте через зміну соціокультурних пріоритетів після перемоги Революції Гідності та початку російської агресії у 2013-2024 рр. кількість наших співвітчизників, що вважають Новий рік найважливішим святом, зменшилася із 81 до 47% [18]. Нині 1 січня посідає лише п'яте місце серед «червоних днів» календаря, поступається за своєю популярністю Різдву, Великодню, Дню незалежності та Дню захисників і захисниць України, поступово перетворюючись на тихе родинне свято.

Але по той бік лінії фронту все по-іншому. Із перших днів окупації московські зайти та місцеві колаборанти багато уваги приділяли популяризації так званих нових свят – Дня росії, Дня російського прапору, Дня народної єдності і як апофеозу пропагандистських зусиль – Дню перемоги. Але радість за планом та емоції за рознарядкою не є щирими та яскравими. Саме тому ворог намагається активно використовувати народні свята, зокрема, і Новий рік у пропагандистських цілях, для укріплення окупаційної влади, формування ненависті до України та ідеологічної обробки підростаючого покоління.

Наше дослідження показало, що новорічні свята на тимчасово окупованих територіях стали одним із вододілів між українцями та самозваною владою. Для наших співвітчизників, що опинилися в неволі, Новий рік став одним із способів підтвердити свою ідентичність – через онлайн-зв'язок із родичами з «великої землі», демонстрацію національної символіки та підняття келихів за київським часом.

Натомість для окупантів це свято є мультифункціональним. По-перше, ворог намагається створити ілюзію спокійного, тилого життя на загарбаному Півдні. Для цього на центральних площах встановлюють вкрадені українські ялинки та показово, на камери пропагандистських телеканалів, роздають подарунки дітям. По-друге, важливим дискурсом новорічних свят для ворога є формування етатистської психології підростаючого покоління за класичним принципом «все у рамках держави, нічого поза державою, нічого проти держави». Формування патерналістського погляду на світ відбувається системно, зокрема, із використанням «ялинки бажань». Російський високопосадовець знімає з ялинки лист від Маші із Ростова або Петі із Усть-Ведмежного та виконує всі бажання дитини – організовує екскурсію до Москви, дарує дорогу іграшку або сучасний мобільний гаджет. По-третє, окупанти наполегливо роблять все, щоб максимально мілітаризувати Новий рік. У примусовому порядку школярі за шаблоном пишуть листи подяки, записують відеопривітання для рашистських солдат та разом зі своїми батьками виконують рознарядки зі збору «гуманітарної допомоги». Також влада активно залучає військовослужбовців до «освітнього процесу» - проведення «уроків мужності» із збиранням-розбиранням автомату та «виховних бесід» про шкоду тероризму та екстремізму (тобто любові до Батьківщини та прояву своєї громадянської позиції).

Все це підтверджує думку М.Кастельса про можливість співіснування двох, іноді абсолютно відмінних соціальних порядків, у одному фізичному вимірі [7]. На тимчасово окупованих територіях Півдня України ми бачимо дві повсякденності: справжню, де викрадають і катують людей, відбирають майно та силоміць заганяють дітей до рашистських «шкіл» і штучну, яка створюється інформаційно-пропагандистським апаратом ворога і немає нічого спільного з реальністю. Новорічні свята перебувають на перетині цих двох просторів, поєднуючи людське бажання знайти хоча б якусь емоційну віддушину та прагнення окупантів встановити тотальний контроль над всіма формами соціальної активності.

Загалом, після встановлення на Півдні України окупаційної влади Новий рік одержавлюється, формалізується та бюрократизується. Росіяни намагаються формувати у дітей та підлітків патерналістські шаблони мислення та патрон-клієнтське бачення світу – «там нагорі вже все вирішено, нам розкажуть, як діяти». Небачених навіть за радянських часів масштабів досягає мілітаризація, що відбувається за широкої участі «дитячих» та «молодіжних» організацій. Військова пропаганда носить доволі еклектичний характер, але переслідує єдину мету – сформувати позитивний образ російського солдата-терориста і водночас - показати невідворотність військової служби для дітей, чії родини залишилися жити в окупації. Через все це зимове свято по той бік фронту замість простору креативності,

відволікання від буденності і тимчасового подолання соціальних регламентацій перетворюється на додатковий інструмент державного впливу на дітей.

Література

1. Ставлення українців до свят 1 травня (День праці) і 9 травня (День перемоги) з 2010 до 2024 року. Київський міжнародний інститут соціології, 08.05.2024. Режим доступу: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1405&page=1>, дата звернення: 18.03.2025

Іванець Тетяна,
кандидат політичних наук, доцент,
завідувачка кафедри філософії та соціології,
Маріупольський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ РОЗЛАДІВ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я СЕРЕД ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ

Вимушена міграція негативним чином відбивається на психічному стані вимушених мігрантів, що обумовлено впливом наступних факторів: відрив від звичного середовища; травматичні події, які провокують міграцію; соціальні виклики, які супроводжують міграцію. Зазвичай, процес вимушеної міграції передбачає два етапи: внутрішнє переміщення (втрата особою відчуття того, що вона дома) та зовнішнє переміщення (фактична міграція). В кризових ситуаціях часто можна спостерігати зовнішнє переміщення без внутрішнього (швидке та спонтанне рішення про виїзд) або внутрішнє без зовнішнього (не відчуваєш себе вдома в своєму домі – спостерігається у людей в окупації). Подібна ситуація сприяє більш високому рівню психологічного дискомфорту. [2].

До психічних станів, поширених серед вимушених мігрантів, можна віднести ностальгічну дезорієнтацію, травматичне розставання, культурний шок, соматичні проблеми як наслідок втрати контролю, провини того, хто вижив, синдром Улісса (з нетиповою депресивною картиною), синдром біженця, формування ідентичності жертви тощо. Крім цього, постміграційний стрес загострює всі попередні травми.

Серед психологічних розладів, які є характерними для вимушених мігрантів, можна виокремити депресію, ПТСР, тривогу, стрес – їх рівень у вимушених мігрантів є вищим ніж у тих, хто ніколи не мігрував [5].

Психологічні розлади виникають далеко не у всіх вимушених мігрантів. Фактори, що протидіють формуванню подібних розладів, називають стійкістю, яка включає індивідуальні характеристики та соціальне середовище. Головним джерелом стійкості традиційно вважають родину, хоча на сьогодні відзначена зростаюча роль інших підтримуючих мереж: друзі, колеги, віртуальні спільноти тощо.

Дослідження, проведене серед вимушених мігрантів з МДУ показало, вищий рівень поширеності основних психічних розладів було зафіксовано серед мігрантів за кордоном: депресія – 54,4%; сильна тривога – 27,6%; ПТСР – 41,4%; високий рівень стресу – 46%. Серед ВПО ці показники були нижчими: депресія – 41,7%; сильна тривога – 23,6%; ПТСР – 30%; високий рівень стресу – 28,4% [1].

Наші респонденти мали вищі показники розповсюдженості основних психічних розладів (депресія, тривога) у порівнянні з іншими вимушеними мігрантами (як з України, так і з інших країн). Подібні результати були відзначені як серед міжнародних мігрантів, так і серед ВПО.

Депресія: розрив між даними нашого дослідження та інших досліджень складає для міжнародних мігрантів – 9,3%–28,4%; для внутрішніх мігрантів – 4,4%–37,6%. Тривога: Розрив між даними нашого дослідження та інших досліджень складає для міжнародних мігрантів – 6,5%–27,2%, для внутрішніх мігрантів – 11,7%–37,9%. Показники поширеності ПТСР серед респондентів-ВПО були такі самі, як і серед ВПО та біженців в інших країнах – 30%, у групі респондентів - міжнародних мігрантів рівень поширеності ПТСР був вищим, ніж серед вимушених мігрантів з інших країн – 41,4% [1].

Дослідження показало, що до найбільш вразливої категорії наших респондентів відносяться міжнародні мігранти жіночої статі у віковій групі 26–40 років. Найбільш стійкими являються респонденти-ВПО чоловічої статі у віковій групі понад 40 років. Більшість респондентів, які мають 4 психічних розлади, мають в анамнезі додаткові втрати крім втрати дому: для 27,5% (14 осіб з 51) вимушене переміщення було ускладнено двома та більше втратами, зокрема втратою декількох близьких людей. Було відзначено кореляцію між збереженням сильної симптоматики горя та розповсюдженістю психічних розладів - у 89,5% респондентів з сильною симптоматикою горя було зафіксовано всі чотири психічних розлади. До факторів, що сприяли тривалому збереженню симптоматики горя, можна віднести втрату близьких людей та неповну міграцію родини (частина членів родини залишилися на тимчасово окупованих територіях) [1].

Дослідження показують, що більшість вимушених мігрантів не звертаються за психічною допомогою зокрема через стигматизацію питань, пов'язаних з психічним здоров'ям, відсутність знань про цю сферу, наявність мовних перешкод, недостатню кількість спеціалістів, зокрема тих, які володіють мовою та мають знання культури вимушених мігрантів, високу вартість, велику відстань до служб, які можуть надати подібну допомогу.

Питання нестачі фахівців, які можуть надавати психологічну допомогу, Всесвітня організація охорони здоров'я спробувала вирішити шляхом перенесення питань психічної допомоги на рівень громадськості. У 2008 році була запущена «Програма дій щодо розвитку психічного здоров'я» (mhGAP), в рамках якої діє «Управління проблемами плюс», яка передбачає, що перша психологічна допомога надається непрофесійними помічниками (зокрема з-поміж самих вимушених мігрантів), які пройшли спеціальне навчання (5-10 днів).

В Україні ця програма реалізуються в східних регіонах з 2017 року, а в умовах повномасштабного російського вторгнення вона поширилася по всій країні. [3].

Також у всьому світі набуває популярності психологічна допомога через спеціалізовані сайти та застосунки для телефонів – вони частково вирішують проблему відсутності спеціалістів та географічну віддаленість. В Україні на сьогодні багато сайтів працює в змішаному режимі – надаючи одночасно дистанційні рекомендації щодо самопомогі та можливість за необхідності зв'язатися з фахівцем-психологом за допомогою інтернету чи мобільного телефона (гарячі лінії).

Проживання втрати дому передбачає, перш за все, повернення людині відчуття безпеки. З урахуванням того, що втрату дома можна віднести до невизначеної втрати, багато фахівців рекомендують використовувати шість вказівок для формування стійкості при подоланні невизначеної втрати Полін Босс: пошук сенсу, корегування потреб в плануванні, реконструкція ідентичності, нормалізуюча амбівалентність, перегляд належності, повернення надії. Для скорішого відновлення почуття дому також пропонується не намагатися уникати спогадів, знайти місце, де відсуватимеш себе в безпеці, знайти людей, які стануть близькими. [4].

Також, і для подолання дистресу вимушеного переміщення, і для ефективного проживання втрати дому надзвичайно важливою є соціальна підтримка, тому важливо створити подібні умови для вимушених мігрантів.

Література

1. Іванець Т. Синдром втрати дому у вимушених мігрантів: слідами маріупольської трагедії. К.: Ліра-К, 2024. 228 с.
2. Пападопулос Р. У чужому домі. Травма вимушеного переміщення: шлях до розуміння і одуження. К.:Лабораторія, 2023. 416с.
3. Управління проблемами плюс (УП+): Індивідуальна психологічна допомога для дорослих у стані дистресу в громадах, що знаходяться під впливом несприятливих обставин. ВООЗ. 2018. URL: https://k-s.org.ua/wp-content/uploads/2022/04/who_pmplus_ukr.pdf
4. Boss P., Yeats J. R. Ambiguous loss: a complicated type of grief when loved ones disappear. Bereavement Care. 2014. 33:2. Pp. 63-69. URL: https://www.researchgate.net/publication/271943194_Ambiguous_loss_A_complicated_type_of_grief_when_loved_ones_disappear
5. Siriwardhana Ch., Stewart R. Forced migration and mental health: prolonged internal displacement, return migration and resilience. International Health. 2012. URL: https://www.researchgate.net/publication/256540678_Forced_migration_and_mental_health_Prolonged_internal_displacement_return_migration_and_resilience

Ілюк Тетяна,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин,
Факультету права та міжнародних відносин,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Сидор Лілія,
4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Суспільні комунікації»,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

МОДА ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ: ДОСВІД ФРАНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Мода – це складова світової культури, один з потужних рупорів нації в світі, демонстрація її ідентичності і культурної спроможності. Мода виступає інструментом культурної дипломатії, репрезентуючи країну та доносячи культурні коди нації до широких аудиторій іноземної громадськості, здатним актуалізувати важливі питання суспільного життя країни та забезпечити її міжнародну підтримку. Крім того, це ще й потужна індустрія, що може забезпечувати суттєві надходження до національного бюджету, та формувати вплив держави за кордоном.

Французька мода є справжнім мистецтвом, поєднуючи в собі вишуканість та цілеспрямованість, адже вона використовується як для того, щоб поширювати французький стиль життя на всіх континентах, так і для того, щоб покращувати імідж держави та будувати нові культурні зв'язки. Роль моди у побудові національного бренду Франції неоціненна, адже вона заснована на поєднанні естетики, історичних надбань держави та сучасних рішень щодо суспільних викликів сьогодення.

Мода є значною частиною національного бренду Французької Республіки. Станом на 2025 рік, цінність бренду держави становить \$3,9 трильйона, і таким чином посідає 6-те місце у світі. На першому місці серед галузей стоїть одяг, що склав 23,5% вартості національного бренду. І одяг класу «люкс» домінує у першій десятці найдорожчих брендів Франції. Цього року своїм зростанням вражає Chanel, який став найдорожчим французьким брендом вартістю €34 мільярди із приростом у 40% за останній рік. Друге та третє місце у рейтингу посіли Louis Vuitton та Hermes відповідно, а також у першу десятку увійшли Dior та Cartier [1]. Щодо світового рейтингу брендів, Chanel посів 46 місце у 2025 році, порівняно із 73 позицією у 2024 [2]. Такі показники підкріплюють статус Парижу як світової столиці моди, який є також єдиним місцем концентрації всієї модної індустрії у Франції.

Французький уряд підтримує моду як частину м'якої сили держави (soft power). Згідно з рейтингом Soft Power 30, з 2015 по 2019 роки Франція стабільно входить у першу п'ятірку країн, з них двічі посідала перше місце за показниками м'якої сили [4]. Серед

сильних сторін відзначається культурна мережа держави та ефективна культурна промоція країни в світі. У цьому контексті, значна увага відводиться просуванню французької моди, якою займається Міністерство культури Франції спільно з Міністерством Європи та закордонних справ. Останні роки модна індустрія Франції почала все більше проявлятися як частина м'якої сили. Наприклад, Vogue Business вказує, що «за допомогою Паризької школи моди французька мода прагне посилити свою м'яку силу» [5], коли у 2021 році Французький Інститут моди відкрив новий кампус. Тоді ж міністр економіки та фінансів Франції Бруно Ле Мер зазначив, що «Мода — це економічна частка, яка спирається на бренди, які становлять значний національний престиж — Hermès, Chanel, LVMH, Kering. Ці бренди проєктують французьку культурну силу за кордоном» [5]. Важливість присутності французької моди за межами Франції зростає з кожним роком і набуває все більшої підтримки з боку держави. І це виражається як у масштабних заходах, так і у дрібніших, та не менш вагомим згадках. У 2024 році Президент Е.Макрон висловився з приводу популярного продукту від Netflix - серіалу «Емілі в Парижі», який показує роботу американської дівчини у французькій компанії, що займається просуванням продуктів люксових брендів. Коли події 4-го сезону перенесли до столиці Італії, Е.Макрон сказав, що «Ми будемо завзято боротися. І ми попросимо їх залишитися в Парижі! «Емілі в Парижі в Римі» — це не має сенсу» [3]. Звісно, що такий популярний продукт, знятий у столиці Франції, освіжив бажання багатьох туристів відвідати місто, і це дало свій результат, особливо підкресливши важливість Парижу як світової столиці моди, яка несе ексклюзивність та високу якість як цінності світового масштабу.

Надзвичайною платформою для реалізації моди як частини національного бренду є тижні моди у Парижі, які вже стали ключовою подією модного світу глобального рівня. Paris Fashion Week відбуваються двічі на рік, також ще двічі на рік проводяться Haute Couture Week - тижні високої моди для будинків, що виготовляють одяг haute couture. Уряд співпрацює з ключовими організаціями, такими як Федерація високої моди, під егідою якої проходять заходи. Наразі ці події є також платформами для актуалізації глобальних проблем, та висловлення політичної позиції. Так, не залишилася поза їх увагою і війна Росії проти України. Особливо це було помітно у 2022 році, коли Paris Fashion Week припав на перші дні вторгнення і став помітним світовим майданчиком де фешн спільнота висловлювала свою підтримку Україні. 06 березня Демні Гвасалія, креативний директор Balenciaga розпочав показ бренду із слів українського поета Олександра Олеся «Живи довго, Україно, живи для краси своєї! Для сили, правди і волі!». Показ був створений у стилі зимової хуртовини, а моделі символізували Українців, що пробиваються крізь неї, змушені тікати від загрози. Гостям показу подарували футболки кольорів українського прапора, а світові, який активно спостерігає за ключовими модними подіями європейської культурної столиці, продемонстрували гостроту загрози, що постала перед Європою [7].

Загалом, говорячи про українсько-французьку співпрацю в галузі моди, маємо відзначити її позитивну історію і навіть певну історичну спадковість. Ключовий модний майданчик України - Ukrainian Fashion Week – було створено за усіма світовими стандартами

показів *prêt-à-porter* на основі положень про проведення Тижня моди, наданих Палатою моди Франції. Значний внесок у розвиток української моди зробили українські дизайнери, які проходили стажування у відомих модних домах Франції, а згодом успішно використовували здобутий досвід для розвитку власних брендів та вітчизняної моди загалом (як, наприклад, Лілія Пустовіт). З 2001 року, коли друком виходить перший номер ELLE Україна, започатковується і співпраця на рівні фешн-видань. На французьких подіумах та обкладинках провідних модних журналів майорять обличчя українських топ моделей як Алла Костромічова, Наталя Гоцій, Сніжана Онопко, Ірина Кравченко, Наталя Піро та інші.

Напрочуд активна діяльність організаторів Ukrainian Fashion Week сприяла також інтернаціоналізації української моди у Франції. У 2009-му організатори виставки Who's Next в Парижі на креативному майданчику Atmosphere's виділяють українським дизайнерам величезний окремий простір, який називають «Українською платформою», де свої колекції змогли представити Андре Тан, Оксана Караванська, Олена Даць, Ольга Громова, Тетяна Земскова та Олена Ворожбит. Розуміючи необхідність привернення уваги 30 тисяч гостей, UFW ефектно декорують простір триметровими «скіфськими бабами», що «літають» над стендом. Таким чином вдалося не тільки зацікавити гостей виставки, включаючи представників влади, а й репрезентувати частину української культури у Франції та налагодити перспективне партнерство. І вже у 2017 році шість українських брендів їдуть до Парижу, де разом з One Day Project та UFW продемонстрували свої роботи під час Paris Fashion Week [9]. Після 2022 року взаємодія з Paris Fashion Week тільки посилюється і репрезентація колекцій українських митців виходить на новий рівень, публікації про Україну заповнили обкладинки французьких фешн-журналів, жовто-блакитними відтінками майоріли фотозвіти вуличної моди, символічне вираження підтримки перетворилося у модний тренд і стало головним поєднанням 2022 року.

Хороші перспективи просування демонструють і українські бренди, які хоча і поодинокі, але були знайомі у Франції ще з часів здобуття незалежності України. Серед першовідкривачів варто відзначити бренд VORONIN, який у 1993 році вже було відзначено престижною французькою нагородою «Золотий наперсток» (Франція, Париж), а у 1999 році Асоціацією сприяння промисловості Франції за динаміку у виробництві й реалізацію комерційних проектів бренд отримав відзнаку «Золота медаль» (Франція, Париж) [8]. З 2007 року активно продаватися в одному з кращих магазинів L'Eclaireur в Парижі починають речі Лілії Пустовіт [9]. Поступово коло українських дизайнерів, які представляють та продають свої колекції у Франції розширюється. На сьогодні одними із найбільш впізнаваних українських брендів, з якими асоціюється у французів “Made in Ukraine” є бренди жіночого одягу “Sleeper”, “Paskal” та “Почесний амбасадор України” Ruslan Baginskiy, ім’я якого назвали 3% опитаних під час проведення дослідження впізнаваності українських брендів за кордоном ГО Brand Ukraine [6].

Підсумовуючи, можемо зазначити, що з початку повномасштабного вторгнення українська мода опинилася в фокусі світової уваги, ставши одним із потужних рупорів України у світі. Українські дизайнери виступили амбасадорами держави, що доносять до

широкої зарубіжної аудиторії правду про війну та її справжні мотиви і розвінчують російські міфи про тотожність російської та української культур. Зростаючий попит на Україну і українське у світі створює сприятливі умови для виходу української моди на новий, якісно вищий рівень. Це сприяє як капіталізації галузі, так її вагомості як інструменту культурної дипломатії держави. І тут необхідне чітке усвідомлення державою ролі моди у формуванні її міжнародного іміджу та державна політика підтримки галузі, що дозволить забезпечити її використання як дієвого засобу м'якої сили. У цьому контексті, досвід Франції, який вдалося сформувати ефективну модель просування власної модної індустрії є корисним для України і потребує ґрунтовного аналізу для впровадження на державному рівні. Наявність традицій співпраці, налагоджені контакти між ключовими модними інституціями Франції та представниками модної індустрії України, обопільний інтерес та позитивна динаміка партнерства, усвідомлення народами важливості сталого миру на європейському континенті та консолідації європейського культурного простору - усі ці чинники сприяють налагодженню ефективного партнерства між народами України та Франції і перетворенню моди у важливу складову культурної дипломатії держав.

Література

1. Brandirectory. *France*. URL: <https://brandirectory.com/reports/france> (Дата звернення: 17.04.2025).
2. Brandirectory. *Global 500*. URL: <https://brandirectory.com/reports/global> (Дата звернення: 18.04.2025).
3. Emmanuel Macron Gives Rare Sit-Down Interview About France's Cultural Boom, the Dangers of AI, Taylor Swift's Power and Losing 'Emily in Paris' to Rome. *Variety*. URL: <https://variety.com/2024/global/features/emmanuel-macron-interview-taylor-swift-emily-in-paris-1236172915/> (Дата звернення: 17.04.2025).
4. France. *Soft Power*. URL: <https://softpower30.com/country/france/> (Дата звернення: 17.04.2025).
5. Guilbault L. With Paris fashion school, French fashion aims to grow its soft power. *Vogue Business*. URL: <https://www.voguebusiness.com/fashion/with-paris-fashion-school-french-fashion-aims-to-grow-its-soft-power> (Дата звернення: 17.04.2025).
6. Made in Ukraine. Які українські бренди знає світ?: Тематичний аналітичний матеріал. *BRANDUKRAINE*, 2024. URL: https://brandukraine.org.ua/documents/166/booklet_made_in_ua_web.pdf (Дата звернення: 18.04.2025).
7. Vogue.ua. Balenciaga присвятили нову колекцію Україні, миру та любові. *Vogue UA*. URL: <https://vogue.ua/article/fashion/brend/balenciaga-prisvyatili-novu-kolekciyu-ukrajini-47825.html> (Дата звернення: 18.04.2025).
8. VORONIN. Історія бренду. URL: <https://voronin.ua/uk/brand-history/> (Дата звернення: 18.04.2025).

9. Рідна мода: 20 років fashion в Україні. *Platfor.ma* URL: <https://www.platfor.ma/specials/ufw/#2009>

Калашнік Софія,
4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Соціологія»,
Маріупольський державний університет

ЛОКАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА СОЦІАЛЬНІ ЗМІНИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ МІСЦЕВИХ ГРОМАД

У сучасному суспільстві локальна політика виступає ключовим інструментом впливу на якість життя громадян. Особливо це актуально для України, яка переживає масштабні трансформації, зумовлені як внутрішніми реформами, так і зовнішніми викликами. Децентралізація, розвиток громадянського суспільства, цифровізація управлінських процесів – усе це створює нові умови для формування ефективної місцевої політики.

Соціальні зміни, що супроводжують сучасне життя, мають як позитивні, так і негативні наслідки. Серед них – демографічні зміни, урбанізація, трудова міграція, зростання соціальної нерівності. Локальна політика повинна не лише реагувати на ці виклики, а й передбачати їх, пропонуючи довгострокові рішення, спрямовані на розвиток людського капіталу, зміцнення інституцій та забезпечення соціальної справедливості.

Один із головних викликів – це брак фінансів та людських ресурсів на місцях. У багатьох громадах спостерігається нестача фахівців у сфері управління, соціального захисту, планування розвитку. Водночас, наявні можливості міжнародної підтримки, співпраця з НГО, використання інструментів участі громадян дозволяють долати ці обмеження.

Успішним прикладом трансформації може слугувати реформа децентралізації, яка надала громадам більше повноважень у сфері освіти, охорони здоров'я, інфраструктури. Це дозволило швидше приймати рішення, що відповідають потребам мешканців, залучати інвестиції, реалізовувати локальні проєкти. Наприклад, у ряді громад реалізовано проєкти з енергоефективності, відкрито ЦНАПи, створено сучасні простори для молоді.

Значну роль у соціальних змінах відіграє розвиток громадянського суспільства. Участь мешканців у прийнятті рішень, ініціювання петицій, громадські слухання, участь у бюджетуванні – усе це сприяє прозорості та підзвітності влади. В Україні дедалі частіше спостерігається позитивна динаміка в залученні громадян до процесів управління, особливо в молодіжному середовищі.

Цифровізація створює нові формати для комунікації з громадянами: платформи для звернень, онлайн-опитування, електронні голосування, інтерактивні мапи проблем. Це дозволяє не лише оперативно реагувати на запити мешканців, а й прогнозувати соціальні тренди.

Водночас не можна ігнорувати соціальні ризики. Серед них – поглиблення нерівності між громадами, зростання недовіри до влади, низький рівень участі окремих груп населення у процесах прийняття рішень. Це потребує системної політики інклюзії, освіти у сфері громадянської участі, а також посилення міжмуніципального співробітництва.

Для досягнення сталих результатів важливо формувати партнерства між владою, бізнесом, громадськими організаціями та мешканцями. Саме в такій взаємодії народжуються інновації, зміцнюється довіра, формуються сталі соціальні зв'язки.

У перспективі локальна політика має зосередитися на таких пріоритетах, як розвиток людського потенціалу, забезпечення екологічної стійкості, інклюзивність, ефективне управління ресурсами. Також важливо забезпечити сталий розвиток через освітні програми для місцевих лідерів, цифрову грамотність населення та розширення інструментів участі.

Отже, локальна політика є не лише сферою адміністративної діяльності, а й потужним механізмом соціальних змін. Успішне майбутнє українських громад залежить від того, наскільки гнучко та інноваційно вони реагуватимуть на виклики часу, наскільки активно залучатимуть мешканців до прийняття рішень та наскільки ефективно будуть використовувати наявні ресурси для побудови справедливого й сталого суспільства.

Література

1. Андрусишин Б.І. Основи місцевого самоврядування в Україні. Київ: Знання, 2020. 312 с.
2. Decentralization and Local Development in Ukraine. Kyiv: Council of Europe, 2021.
3. Пухтій А. Місцева демократія: механізми участі громадян. Київ: НІСД, 2019. 112 с.
4. OECD. Making Decentralisation Work: A Handbook for Policy-Makers. Paris: OECD Publishing, 2019.
5. Рудик С. Громадянське суспільство в Україні: стан та перспективи. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2022.
6. Doughty H., Abraham A. (Eds.). *Community Development and Democratic Practice*. Toronto: York University Press, 2020.
7. Сухонос В. Взаємодія органів місцевого самоврядування з громадськістю. Суми: УАБС НБУ, 2021.
8. UNDP Ukraine. Sustainable Development Goals and Local Governance. 2022.
9. Шевченко О. Громада як простір дії: соціологічний вимір. Харків: Видавництво ХНУ, 2021.
10. Transparency International Ukraine. *Індекс прозорості місцевого самоврядування – 2023. Київ, 2023.

Лукаш Валерія,
4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Суспільні комунікації»,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

ТРАНСФОРМАЦІЯ ІТАЛІЙСЬКОЇ МОДИ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

У сучасних умовах глибоких трансформаційних процесів особливого значення набуває дослідження механізмів реагування різних соціальних інституцій на масштабні глобальні виклики. Однією з таких криз стало повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну в лютому 2022 року. Війна в центрі Європи не могла не позначитися і на глибинних процесах всередині італійського соціуму. Італійське суспільство зазнало трансформаційних процесів, опинилося перед необхідністю переосмислення базових цінностей, і мода — як одна із культурних складових — стала одним із перших інструментів відповіді на нову реальність.

Актуальність теми визначається необхідністю аналізу впливу війни Росії проти України на європейське культурне середовище. Італія як один із ключових центрів світової модної індустрії стала важливою платформою для спостереження за тим, як культурні, комунікаційні та економічні аспекти адаптуються до нових реалій. Відповідь італійських модних брендів та інституцій на воєнну агресію має не лише практичний, а й символічний характер, адже демонструє потенціал культури у формуванні суспільного дискурсу та міжнародної підтримки нашої держави італійським суспільством.

Мода, яка є вагомим складовим національного бренду Італії та дієвим інструментом репрезентації держави у світовому культурному просторі, не змогла залишитися осторонь глобальних трансформаційних процесів та нових викликів для європейських суспільств, породжених війною. Міланський тиждень моди, що організовується двічі на рік Національною палатою італійської моди (Camera Nazionale della Moda Italiana), з платформи для показу нових колекцій перетворився на майданчик для демонстрації соціальних та політичних жестів. Італійська індустрія моди була змушена вступити в складну конфронтацію з політичною реальністю. Символічна підтримка України та тема захисту та конфронтації активно прослідковувалася в багатьох колекціях на головному італійському подіумі.

Одним із найгучніших прикладів миттєвої реакції модного світу став показ Джорджіо Армани, який вирішив провести презентацію колекції в повній тиші. Відмова від музичного супроводу, що традиційно є невід'ємною складовою показів, стала потужним жестом солідарності з Україною. Кроки моделей стали єдиними звуками в залі, які було чути. Armani Group також оголосила про низку ініціатив, зокрема пожертву в розмірі 500 000 євро на збір коштів для Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, щоб допомогти людям, які були змушені тікати через війну в Україні [1].

Такі бренди, як «Bottega Veneta», «Dolce & Gabbana», «Etro», «Ferragamo», «Prada Group», «Valentino», «Trussardi», «Max Mara» та інші також зробили заяви супроти війни, зупинили продажі в Росії або ініціювали благодійні кампанії на підтримку України. Подекуди події тижня моди супроводжувались протестами, зокрема біля відомих майданчиків, таких як Metropol, де проходив показ «Dolce & Gabbana» [2].

Поряд із моральною позицією, мода стикнулася і з економічними наслідками війни. На той момент експорт предметів розкоші з Італії до Росії оцінювався приблизно в 1,2 мільярда євро на рік. Кампанії із санкційного тиску ЄС, зокрема потенційна заборона на експорт предметів високої моди, створили для італійської модної індустрії серйозні виклики. Президент Національної палати моди Італії Карло Капаса заявив, що індустрія довіряє рішенням уряду й не лобіюватиме жодних винятків [3].

Запровадження обмежень на міжнародну банківську систему SWIFT означало, що бренди втрачали змогу обслуговувати клієнтів із Росії та вести з ними бізнес. У результаті компанії зіткнулися з фінансовою невизначеністю. Наприклад, для компанії Kiton Україна раніше була одним із важливих ринків збуту. Бренд відзвітував про 23 % зростання глобального бізнесу в період із 2020 по 2021 рік, із 40 % зростанням у сегменті жіночого одягу. Однак плани щодо подальшого розвитку очевидно були різко призупинені [4].

Не менш важливою стала енергетична складова кризи. Анджела Міссоні, президентка бренду «Missoni», підкреслила, що зростання вартості енергоносіїв, спричинене війною, вплине на виробництво текстилю, логістику та ціни на готову продукцію. Це, у свою чергу, відобразиться на внутрішньому ринку, конкурентоспроможності брендів та стабільності працевлаштування в секторі.

Незважаючи на виклики, італійська мода в період воєнної кризи продемонструвала не лише гнучкість, а і здатність адаптуватися до нових реалій. Поступово мода зазнає помітних змін та сприяє висвітленню важливих проблем сучасності: права людини, боротьба за свободу, питання миру та ідентичності. Паралельно з цим, провідні модні видання — «Vogue Italia», «L'Officiel Italia», «Numero» — дедалі частіше акцентують увагу на суспільно-політичному контексті, приділяючи окремі випуски та матеріали кризовим темам сьогодення.

Таким чином, трансформація італійської моди в умовах війни Росії проти України є яскравим прикладом того, як культурні індустрії можуть і повинні реагувати на глобальні катастрофи. Чи не вперше мода виступає як важливий інструмент культурної дипломатії, що переживає глибокі трансформаційні процеси. Добровільна відмова низки італійських брендів від співпраці з агресором, попри потенційні економічні втрати, свідчить про високий рівень усвідомлення соціальної відповідальності бізнесу та його участі у формуванні ціннісних орієнтирів європейського суспільства.

Література

1. Le reazioni della moda alla guerra in Ucraina. *Artribune*. URL: <https://www.artribune.com/progettazione/moda/2022/03/reazioni-guerra-ucraina-stilisti-maison/> (дата звернення: 15.04.2025).
2. Binkley C. Milan Fashion Week, interrupted. *Vogue Business*. URL: <https://www.voguebusiness.com/fashion/milan-fashion-week-interrupted> (дата звернення: 15.04.2025).
3. Binkley C. To do or not to do: Luxury sanctions on Russia. *Vogue Business*. URL: <https://www.voguebusiness.com/fashion/to-do-or-not-to-do-luxury-sanctions-on-russia?status=verified> (дата звернення: 16.04.2025).
4. Binkley C. Milan Fashion Week shudders in shadow of Russian invasion. *Vogue Business*. URL: <https://www.voguebusiness.com/fashion/milan-fashion-week-shudders-in-shadow-of-russian-invasion> (дата звернення: 16.04.2025).
5. RosterElf Pty Ltd. Italian Fashion Evolution | RosterElf. Simple Rostering & Payroll Software | RosterElf. URL: <https://www.rosterelf.com/blog/italian-fashion-evolution-rosterelf> (дата звернення: 16.04.2025).
6. Trofymenko M. Public diplomacy of the Italian Republic. *Bulletin of Mariupol State University. Series: History. Political Studies*. 2020. Vol. 10, no. 27. P. 150–162. URL: <https://doi.org/10.34079/2226-2830-2020-10-27-150-162> (date of access: 16.04.2025).

Новік Юлія,
1 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Соціологія»,
Маріупольський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ: КЕЙС ЛИТВИ І НОРВЕГІЇ, ПОНЯТТЯ І СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ ЗА КОРДОНОМ

Соціальна адаптація розглядається як багаторівневий і динамічний процес пристосування особистості до нового соціального середовища, який охоплює різні аспекти життя: психологічний, соціальний, економічний, культурний та інституційний. Цей процес особливо складний у випадку вимушених переселенців, які залишили свою країну через війну. Одним із ключових чинників, що визначають успішність адаптації, є динаміка емоційного стану біженців. Як зазначають Я. Василькевич і О. Кікінежді, на початкових етапах вимушеного переселення українські біженці часто перебувають у стані глибокого стресу, депресії та тривожності, що значно знижує їхню здатність до соціальної інтеграції. Проте із часом, за умов отримання належної підтримки та стабілізації життєвих умов,

відбувається поступове емоційне вирівнювання, яке сприяє активному включенню особистості в соціальне середовище приймаючої країни [1].

Аналіз факторів, що безпосередньо впливають на адаптаційний процес, демонструє значущість таких компонентів, як забезпечення житлом, доступ до ринку праці, можливості отримання освіти та медичних послуг. Дослідники А. Ткачук, С. Кострикiна та Т. Янелюнас підкреслюють, що у Литві створено досить сприятливі передумови для адаптації українських біженців завдяки спрощеному доступу до працевлаштування, впровадженню освітніх програм та мовних курсів. Водночас залишаються серйозні виклики, пов'язані із мовним бар'єром, обмеженими фінансовими ресурсами та перевантаженістю соціальних служб [2].

Велике значення у процесі соціальної адаптації має державна політика, яка визначає масштаби та форми підтримки біженців. Т. Г. Тюрiна та Є. В. Шажко наголошують, що країни Центральної та Східної Європи, включно з Литвою, змушені оперативно реагувати на масовий притік переселенців, що стимулює пошук нових підходів до соціальної інтеграції. Вони вказують на необхідність трансформації традиційних моделей соціальної політики, розширення інституційної взаємодії з міжнародними партнерами та посилення підтримки на місцевому рівні [3].

Процес соціальної адаптації українських біженців є складним і багатовимірним. Його успішність залежить від цілого комплексу умов, включаючи доступ до матеріальних ресурсів, підтримку з боку держави, наявність соціальних програм та відкритість приймаючого суспільства. Особливу роль відіграє психологічна стійкість самих біженців, їхня мотивація до інтеграції та готовність приймати нові соціокультурні реалії. Водночас, як зазначає А. Насан, не можна ігнорувати зовнішньополітичний контекст, адже триваюча війна в Україні має не лише гуманітарні, а й глобальні геополітичні наслідки, впливаючи на стабільність та безпеку усього європейського простору [4].

Окрему увагу заслуговує досвід Норвегії у сфері соціальної підтримки українських біженців. За інформацією порталу VisitUkraine Today, ця країна забезпечує переселенцям широкий спектр послуг — від безкоштовних курсів норвезької мови та фінансової допомоги до соціального житла. Така комплексна модель сприяє значно швидшій адаптації біженців, особливо за умови активної участі з боку муніципалітетів і неурядових організацій [5].

Нами проаналізовано практичні аспекти адаптації українських біженців у Литві та Норвегії, зокрема специфіку державної політики, соціальних програм і реальні приклади інтеграції. Особливу увагу приділено впливу соціального контексту та інституційних механізмів на ефективність адаптації.

Як показують дослідження А. Ткачука, С. Кострикiної та Т. Янелюнаса, литовська модель інтеграції відзначається високою гнучкістю: держава оперативно адаптувала законодавство для надання тимчасового захисту українцям, створила умови для доступу до освіти, медицини та ринку праці. Проте ці можливості не завжди рівномірно доступні всім категоріям переселенців — наприклад, самотні матері і людям похилого віку важче знайти роботу чи орендувати житло [2].

У Норвегії, як зазначено на порталі VisitUkraine Today, інтеграційна політика має більш системний характер і включає комплексну програму «Інтродукшн», що об'єднує мовну, культурну та професійну підготовку. Така програма є обов'язковою для біженців, що претендують на соціальні виплати, і водночас стимулює активну участь у житті суспільства [5]. Норвезький досвід свідчить про ефективність поєднання централізованої державної підтримки з ініціативами місцевих громад.

За спостереженням Т. Г. Тюріної та Є. В. Шажко, ключовим викликом для обох країн є баланс між швидкістю реагування та якістю реалізації програм. У Литві, наприклад, зростання кількості переселенців перевантажує соціальні служби, тоді як у Норвегії – складність бюрократичних процедур іноді уповільнює надання допомоги [3].

Ще однією особливістю є роль місцевих громад та волонтерських ініціатив у процесі адаптації. У Литві активно функціонують культурні та правозахисні центри, які сприяють побудові горизонтальних соціальних зв'язків між українцями та литовцями, що формує позитивний образ біженців у суспільстві [2]. У Норвегії практикується система наставництва, коли місцеві мешканці добровільно допомагають новоприбулим українцям адаптуватися до нової реальності [5].

Як підкреслює Я. Василькевич у співавторстві з О. Кікінежді, емоційне благополуччя біженців тісно пов'язане з рівнем соціального прийняття. Досвід Литви та Норвегії демонструє, що позитивна суспільна реакція знижує рівень тривожності та підвищує мотивацію до участі в інтеграційних процесах [1].

Акцентовано увагу на порівняльному аспекті: у той час як Литва пропонує базову, але доступну підтримку, Норвегія орієнтується на довгострокову адаптацію із залученням широкого кола інституцій. Обидві моделі мають свої сильні сторони, що дозволяє виявити оптимальні елементи для формування універсальної системи інтеграції біженців у Європі.

Література

1. Василькевич Я., Кікінежді О. Динаміка емоційних станів як показник адаптації українських біженців у країнах Європи. Вісник Національного університету оборони України. 2025. С. 41–49. URL: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2025-83-1-41-49> (дата звернення: 02.04.2025).
2. Ткачук А., Кострикін С., Янелюнас Т. Адаптація та інтеграція українських мігрантів у Литві. www.gssc. URL: https://www.gssc.lt/wp-content/uploads/2023/11/v02_Ukrainian-report_Janeliunas_UA_A4.pdf (дата звернення: 01.04.2025).
3. Тюріна Т. Г., Шажко Є. В. Соціальна політика країн Центральної та Східної Європи щодо українських біженців: виклики, адаптація та шляхи реформування. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2024. Т. 1, № 3 (110). С. 171–180. URL: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2024-110-3-171-180> (дата звернення: 02.04.2025).
4. Hasan A. The Russian-Ukrainian war and its implications for international security: a geopolitical vision. Texas Journal of Multidisciplinary Studies. 2022. Vol. 9. P. 177–192. URL: <https://zienjournals.com/index.php/tjm/article/view/2051>.

5. VisitUkraine Today. Норвегія для українців у 2025 році: як оформити захист, соціальна підтримка та основні зміни для біженців. Visit Ukraine - SERVICE PORTAL ABOUT UKRAINE 24/7. URL: https://visitukraine.today/uk/blog/1161/temporary-collective-protection-in-norway-how-to-get-it-social-housing-financial-assistance-and-free-courses-for-ukrainians?srsId=AfmBOopDotrlM5OoEATyGkn19os_sz3J4IJRx2CR_iR65Zwn5mryO9dS (дата звернення: 02.04.2025).

Пугачова Оксана,
3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Соціологія»,
Маріупольський державний університет

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК МЕХАНІЗМ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДІ

У ХХІ столітті соціальні мережі стали невід’ємною частиною життя молоді. Вони є не лише платформами для спілкування та розваг, але й потужними інструментами, що в свою чергу впливають на світогляд, цінності, а також національну ідентичність молоді.

Зростаюча роль цифрового простору у соціалізації молоді має як позитивний вплив, так і негативний. До позитивного впливу можна віднести те, що соцмережі надають молоді можливість знайомитися з національною культурою, традиціями та історією через певні тематичні спільноти, освітній контент тощо. Ще сприяють формуванню почуття національної єдності та солідарності, особливо під час війни. Адже на зараз є багато платформ для обговорення та вираження громадянської позиції. Разом із позитивним впливом соцмережі можуть нести загрозу: поширення фейків, російської пропаганди чи розмивання національних цінностей через масову культуру [4], що може призвести до спотворення національної свідомості молодого покоління. Існує ризик потрапляння під вплив радикально налаштованих угруповань, які становлять загрозу для формування патріотичної національної ідентичності.

Соціальні мережі як активне середовище самовираження – молодь активно використовує соцмережі для презентації себе, своїх переконань, культури та цінностей, що формує національну самоідентифікацію. Візуалізація національних символів – часте використання прапора, вишиванки, тризуба у дописах підсилює візуальну присутність національної ідентичності у цифровому просторі.

Соціальні мережі як платформа для популяризації національної культури – це віртуальний простір, де українські митці, активісти та освітяни просувають національні символи, мову та історичну пам’ять. Завдяки TikTok, Instagram та YouTube поширюються патріотичні відео, фольклор, сучасна українська музика [1, с. 34-38], що сприяє культурному самоусвідомленню.

Також важливу роль відіграють українські інфлюенсери (блогери), які формують у молоді образ «модної українськості» - бути українцем стає стильним і престижним.

Формування патріотизму через цифрові компанії – онлайн-ініціативи, зокрема під час війни, згуртовують молодь навколо національних цінностей та створюють нові форми цифрового патріотизму. У цифровому середовищі молодь активно використовує українську мову, візуальні елементи (прапор, тризуб), меми, які мають національне забарвлення. Це сприяє підсвідомому формуванню відчуття приналежності до української нації [3, с. 75-80].

Соціальні мережі як платформа для спротиву гібридній агресії – водночас соцмережі можуть стати джерелом маніпуляцій, зокрема через поширення фейкових новин або проросійських наративів. Це викликає ризик розмиття національної ідентичності, особливо серед молоді, яка ще тільки її формує [5, с. 89-93]. У відповідь на інформаційні атаки росії, українська молодь використовує соцмережі для боротьби з дезінформацією, формуючи відповідальну національну позицію. Молодь активно поширює контент на підтримку ЗСУ, розповідає світові про Україну, бере участь у цифровому спротиві – усе це сприяє посиленню національної свідомості [2, с.37-42].

Існує також небезпека втрати автентичності – надмірне копіювання чужих культурних моделей у соцмережах може послаблювати національну ідентичність – важливо зберігати баланс.

Критичне мислення та медіаграмотність є ключовими для молоді, щоб розрізнити достовірну інформацію та протистояти маніпуляціям в онлайн-просторі. До того ж, формування національної ідентичності не обмежується онлайн-простором і потребує підтримки через реальні культурні заходи, освіту та особисте спілкування. Тому, дуже важливо розробляти та впроваджувати стратегії, спрямовані на використання позитивного потенціалу соціальних мереж для патріотичного виховання та зміцнення національної ідентичності молодого покоління.

Отже, соціальні мережі є складним та багатогранним фактором впливу на формування національної ідентичності молоді. Соціальні мережі розширюють горизонти молоді, але водночас кидають виклик збереженню локальної ідентичності в умовах глобалізації. Вони відкривають все більше нових можливостей для популяризації національної культури, традицій, цінностей, мови, але також є ризики, пов'язані з поширенням дезінформації та пропаганди. Тому для забезпечення позитивного впливу необхідні: медіаграмотність, критичне мислення, протидія дезінформації.

Література

1. Костюченко Н.І. (2020). Вплив соціальних мереж на формування ідентичності молоді. Наукові записки НаУКМА. Соціологія, (3), с. 34-38.
2. Осауленко О. (2023). Соціальні мережі як інструмент конструювання ідентичності в умовах війни. Медіапростір, №4, с. 37-42.
3. Пашко Л.І. (2023). Цифрові медіа як чинник національно-культурної ідентифікації молоді. Інформаційне суспільство, (29), с. 75-80.

4. Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. (2023). Інформаційна війна: як протидіяти російській пропаганді у соцмережах. <https://spravdi.gov.ua/>
5. Цимбал Ю.В. (2021). Соціальні мережі та виклики формування національної ідентичності. Наукові записки Інституту журналістики, №2 (51), с. 89-93.

Руденко Анастасія,
3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Соціологія»,
Маріупольський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ ЗА ЧАСІВ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Музична культура молоді є важливим елементом суспільного життя, особливо в періоди кризових подій. У період повномасштабного російського вторгнення в Україну музика набула не лише способу самовираження для молоді, а й засобу підтримки почуття національної ідентичності, емоційної реабілітації та соціальної згуртованості. Також музика перетворилася на форму культурного спротиву.

Характерним для формування молодіжної музичної культури у воєнний час є домінування української музики. Молоді виконавці все більше використовують українську мову та звертаються до фольклорних мотивів, адаптуючи їх до сучасних жанрів, таких як поп, рок, реп, електроніка. Українські пісні набули особливого статусу музичних гімнів боротьби та незламності. Такі твори, як «Ой у лузі червона калина» в сучасній редакції стали символом опору, національного духу. А гурти як «Океан Ельзи», «Антитіла» та «Kalush Orchestra» створюють музику, яка не лише перегукується з досвідом молоді, а й підкреслює єдність українського народу.

Музика стала потужним засобом подолання стресу, хвилювання та психологічної травми, пов'язаної з війною. Молоді люди творчо використовують музику, щоб самовиразитися та знайти підтримку. Пісні про любов до Батьківщини, підтримку Збройних сил України та надію на перемогу створюють емоційний підйом і зміцнюють віру в майбутнє. У піснях з'явилися нові мотиви, пов'язані з героїзмом, боротьбою, втратами та надією. Такі артисти, як Jerry Heil, Alina Pash і MONATIK, є одними з молодих виконавців, які активно звертаються до таких тем війни у своїй творчості, закликаючи до єдності та підтримки один одного.

Водночас музика набула нового символізму. Благодійні концерти українських виконавців не лише збирають кошти для армії та постраждалих, а й допомагають об'єднати молодь навколо спільної мети. Участь у таких заходах дає можливість молоді відчувати себе частиною великої спільноти. Також частиною культурного ландшафту стали військові марші, патріотичні пісні і навіть сучасні ремікси на народні мотиви. Вуличні музиканти

виконують патріотичні твори, щоб зібрати кошти на армію — це також нова соціальна функція музики.

Завдяки активній співпраці з іноземними артистами українська музика стала широковідомою на міжнародному рівні. Багато молодих виконавців перекладають власні композиції англійською та іншими мовами, просуваючи українську культуру за кордоном. Такі події, як участь українських артистів у міжнародних конкурсах, таких як Євробачення, сприяють культурній інтеграції та посилюють міжнародну підтримку України. Також сюди можна віднести соціальні мережі, адже зараз вони є основними каналами популяризації музики серед молоді. TikTok, YouTube та Instagram беруть активну участь у поширенні музичних трендів та нових хітів. Умови війни спонукали до проведення онлайн-концертів, які дозволяють артистам доносити свою творчість до слухачів навіть за межами України.

Формування музичної культури молоді за часів повномасштабного вторгнення росії до України є складним, але надзвичайно важливим процесом, який демонструє силу мистецтва у подоланні викликів сучасності. Музика стала потужним інструментом зміцнення патріотизму, відродження національної ідентичності та формування емоцій молодого покоління. Вона не лише відображає реальність війни, а й формує нові культурні тренди та об'єднує суспільство у боротьбі за спільні цілі. Крім того, міжнародне визнання української музики підвищило інтерес до українських традицій та цінностей. Війна спонукала виконавців до творчих експериментів, що призвело до появи нових жанрів, стилів та інноваційних підходів до музики. У ці складні часи музика відіграє не лише культурну роль, а й духовну підтримку, мотивуючи молодь до боротьби, підтримуючи віру в перемогу та закладаючи фундамент для відновлення країни після війни. Формування музичної культури молоді є яскравим прикладом того, як мистецтво може стати рушійною силою змін і підтримки національного духу.

Література

1. Стороженко К. Українська музика під час повномасштабного вторгнення: короткий екскурс. Друкарня. URL: https://drukarnia.com.ua/articles/ukrayinska-muzika-pid-chas-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-korotkii-ekskurs-zmtO_ (дата звернення: 19.12.2024).
2. Як змінилася українська музика за рік повномасштабного вторгнення. Медіа перспективи. URL: <https://mediavista.com.ua/archives/4998> (дата звернення: 19.12.2024).
3. Як музика впливає на емоційний стан людини - Сутність. Сутність: усе, що має значення - Головне про світ, ідеї та життя. URL: <https://sutnist.com/blog/how-music-affects-you/> (дата звернення: 19.12.2024).

Сальнікова Наталія,
кандидат історичних наук, доцент,
професор кафедри соціології та політичних наук,
Державний університет "Київський авіаційний інститут"

ДІТИ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Сьогодні близько 400 мільйонів дітей у світі живуть у зонах активних конфліктів. Війни не лише руйнують інфраструктуру, але й залишають глибокі сліди на психіці та майбутньому цілих поколінь. Діти, як найвразливіша група, стикаються з низкою проблем: від фізичної небезпеки до соціальної дезінтеграції.

Дитина займає особливе місце, це обумовлено недостатнім рівнем його фізичного і психічного розвитку, а значить, і неможливістю самостійно захищати і відстоювати свої права та інтереси. У зв'язку з цим захист прав дитини є однією з найважливіших задач, адже ставлення до дітей, повагу до її людської гідності дуже точно відображають рівень гуманності й цивілізованості держави.

Особливий рівень вразливості права людини набувають в період військових дій незалежно від типу самого збройного конфлікту. Діти гинуть або отримують каліцтва через обстріли, міни та вибухи. Наприклад, в Україні з 2022 року загинуло понад 500 дітей. Часті бомбардування шкіл та лікарень, що є порушенням міжнародного права, залишають дітей без захисту. Посттравматичний стресовий розлад, тривога та депресія стають нормою. Дослідження в Сирії показують, що 70% дітей мають симптоми "токсичного стресу", що впливає на їхній розвиток.

Збройні конфлікти постійно супроводжуються неймовірними економічними та соціальними руйнуваннями, стражданнями, каліцтвом, вбивством людей. Захист дітей в таких умовах є найгострішою проблемою.

Згубні наслідки мають порушення права дитини на освіту, що має ключове значення для стабільного миру, подальшого відновлення зруйнованих регіонів. У зоні проведення збройних конфліктів не мають змоги функціонувати дошкільні, загальноосвітні та позашкільні навчальні заклади, що шкодить безпосередньо розвитку дітей. Понад 13 млн дітей у світі є біженцями. Табори часто позбавлені базових умов: в Ємені 2,3 млн дітей страждають від голоду через блокаду гуманітарної допомоги. У зонах конфліктів 27 млн дітей позбавлені шкіл. В Україні тисячі шкіл зруйновано, а в Афганістані дівчатам заборонено отримувати освіту.

Діти найчастіше стають жертвами сексуальної експлуатації. Факти насильства щодо дітей у ході збройного конфлікту, як правило, залишаються прихованими як через недоступність районів, охоплених військовими діями, так і через мовчання постраждалих через страх перед соціальним відчуженням або помстою. Жертви насильства, зазвичай, залишаються поза досяжністю заходів зі звільнення, реінтеграції та надання правової

допомоги, хоча потребують доступу до правосуддя та послуг реабілітації та соціальної інтеграції.

Війни руйнують медичні системи, що призводить до спалахів інфекційних хвороб. Нестача їжі спричиняє затримку розвитку.

Підсумовуючи, важливо зазначити, що війна завдає руйнівного впливу як на суспільство в цілому, так і на найвразливішу його частину — дітей. Для суспільства це призводить до дестабілізації соціальної структури, економічної кризи, зруйнованої інфраструктури та втрати культурної ідентичності. Суспільні зв'язки розриваються через міграцію, смерті та психологічні травми, що спричиняє тривалу соціальну фрагментацію. Для дітей наслідки ще більш катастрофічні: вони стикаються з фізичною небезпекою, втратою батьків, перервами в освіті та глибокими психічними травмами (ПТСР, тривога, депресія). Довготривалий вплив включає поколіннєву передачу стресу, обмежені можливості для розвитку та ризик соціальної дезадаптації.

Подолання цих наслідків вимагає комплексних заходів: надання гуманітарної допомоги, відновлення інфраструктури, психосоціальної підтримки та програми реінтеграції. Особливу увагу слід приділити захисту дітей, забезпечуючи їм доступ до безпеки, освіти та можливостей для відновлення. Міжнародна спільнота має активізувати зусилля для запобігання конфліктам, а суспільства — формувати стійкість до насильства через діалог, освіту та пам'ять про трагедії. Лише так можна мінімізувати руйнівний слід війни для майбутніх поколінь.

Література

1. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року (редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року). (редакція від 20.11.2014 р.). База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 11.04.2025).
2. Платформа Діти війни. URL: <https://childrenofwar.gov.ua> (дата звернення: 12.04.2025).

Фотова Альона,

4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,

освітня програма «Соціальна робота»,

Маріупольський державний університет

МОДЕЛЬ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ ЯК МЕХАНІЗМ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ-СИРІТ

Трансформаційні процеси в українському суспільстві викликають значні порушення у функціонуванні соціальних інститутів. Однією з найактуальніших проблем, що набуває все більшої ваги, є забезпечення добробуту дітей. Нестабільність інституту дитинства

призводить до зростання кількості дітей-сиріт. Діти-сироти та діти, позбавлені батьківської опіки, є вкрай вразливою соціальною групою. Вони займають особливе місце серед соціально незахищених верств населення, оскільки статус соціальної незахищеності надається їм лише до повноліття, хоча проблеми, з якими вони стикаються, супроводжують їх набагато довше [3].

Виховання дітей, що залишилися без батьківського піклування, в державних закладах має свої особливості та суттєві недоліки, що ускладнюють реалізацію їхніх прав та інтересів. Негативний соціальний досвід, емоційна та психічна незрілість, відсутність батьківської любові та турботи призводять до деформації особистості, що негативно впливає на подальше життя дитини.

Оптимальний шлях до успішної адаптації в суспільстві дітей, які залишилися без батьківської опіки, – це їх розміщення в сімейному оточенні. Саме сім'я, як природне середовище для розвитку, має значний вплив на формування особистості дитини та її виховання. Відповідно до ст. 52 Конституції України утримання й виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу [1]. Існуюча система соціального захисту дітей-сиріт залежить від різних об'єктивних і суб'єктивних факторів, і не завжди сприяє успішній адаптації дитини на різних етапах її розвитку. Для цього державні установи використовують різні методи соціальної роботи з цими дітьми. Такий догляд включає, наприклад, передачу на виховання, усиновлення або приміщення у відповідні установи з догляду за дітьми [3].

Одним із ключових положень сучасного сімейного законодавства України є забезпечення першочерговості сімейного виховання для кожної дитини, незалежно від наявності батьківської опіки [2]. Держава, згідно з частиною 3 статті 5 Сімейного кодексу України, гарантує цей пріоритет, оскільки виховання в сімейному середовищі є невід'ємним правом дитини. Сім'я забезпечує унікальне тепло та турботу, необхідні для повноцінного розвитку дитячої особистості. Цей принцип особливо важливий при влаштуванні дітей-сиріт та тих, хто втратив батьківське піклування.

Сімейний кодекс України визначає, що опіка та піклування мають на меті забезпечити виховання, освіту, всебічний розвиток, а також захист прав та інтересів таких дітей у сім'ях громадян України, переважно тих, хто має родинні зв'язки з дитиною [2].

Основоположником принципу сімейного виховання як ключового фактора у становленні збалансованої особистості дитини, яка зростає без батьківської опіки, вважається австрійський педагог Герман Гмайнер. Він створив унікальну систему організації дитячих поселень для сиріт із сімейною моделлю виховання, відому як «SOSKinderdorf». Ключовими гаслами педагогічної системи, запропонованої Гмайнером, були «безпека» та «затишок рідного дому», а основними цінностями – «емпатія» та «любов». Дитячі містечка для дітей-сиріт, що базуються на засадах сімейного виховання, розроблених Г. Гмайнером, функціонують у 132 країнах світу. [4, с 254-265].

Наразі в Україні для дітей-сиріт та тих, хто залишився без батьківської опіки, передбачено три основні моделі влаштування. Кожна з них характеризується унікальними аспектами, має як переваги, так і недоліки:

- 1) сімейне влаштування (інтеграція дитини в родину);
- 2) інтернати (розміщення в державних освітніх закладах з повною або частковою підтримкою держави);
- 3) квазісімейні форми (перебування в родині з одночасним отриманням державної допомоги).

Попри те, що пріоритетним варіантом вважається влаштування дитини в сім'ю, нерідко родини стикаються з фінансовими труднощами, що ускладнюють утримання дитини, навіть за наявності бажання. У зв'язку з цим, великого поширення набули квазісімейні форми, що передбачають розширення можливостей їх застосування. Це пояснюється тим, що оптимальним є поєднання державної фінансової підтримки для звичайних громадян, охочих виховувати дітей, але обмежених у матеріальних ресурсах, та забезпечення сімейного виховання для дітей, які втратили батьківську опіку [3].

Отже, державна політика підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, являє собою комплекс установ і концепцій, що визначають підходи до дитинства та засади виховання таких дітей. Інституційна складова включає різні форми влаштування: усиновлення, опіку, прийомні сім'ї, дитячі будинки та інше. Важливими є також методи організації інтернатних закладів, державні та недержавні програми підтримки сімей з дітьми для запобігання соціальному сирітству, допомога дітям-сиротам та тим, хто втратив батьківське піклування, підтримка сімей, які приймають дітей на виховання, і випускників інтернатних установ.

Література

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 7.03.2025)
2. Сімейний Кодекс України. №257-VI розд. I. 2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 03.04.2025)
3. Манохіна І.В. Соціально-педагогічна робота з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. 2012. С. 13-39.
4. Чепіль О. Педагогічні ідеї Германа Гмайнера в опікунській системі Польщі. Людинознавчі студії : зб. наук. пр. Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2017. № 23. С. 254 – 265.

Фролкіна Світлана,
1 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Врегулювання конфліктів та медіація»,
Маріупольський державний університет

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕРЕМІЩЕНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

У зв'язку із початком повномасштабного вторгнення на території України з 2022 року суспільство зазнало глибоких трансформаційних змін, які торкнулися майже всіх сфер життя. Одним із наймасштабніших наслідків стало масове внутрішнє переміщення населення. Наявні данні, зібрані для раунду 33 Базової територіальної оцінки, відображають актуальну статистику з місцевого адміністративного реєстру ВПО станом на 29 лютого 2024 року, згідно з якою в Україні налічується 3 413 472 зареєстровані внутрішньо переміщені особи. Ця цифра продовжує зростати й надалі, так у звіті Інформаційно-обчислювального центру Міністерства соціальної політики станом на 22 жовтня 2024 року в Україні офіційно зареєстровано 4 646 735 внутрішньо переміщених осіб [1].

Одним із особливих феноменів сучасності стали переміщені заклади вищої освіти (ПЗВО). Це не лише масштабне гуманітарне питання, а й глибока соціальна криза, що викликає необхідність перегляду функцій інституцій, зокрема – системи вищої освіти. Такі університети, окрім безпосередньо освітньої функції, почали виконувати також роль соціальних хабів, центрів підтримки внутрішньо переміщених осіб, осередків відтворення колективної пам'яті, спільної ідентичності та соціальної згуртованості.

У статтях міжнародних дослідників та звітах таких організацій як UNICEF підкреслюється, що освіта є важливим інструментом соціальної інклюзії. Переміщені університети сприяють не лише доступу до знань, а й створюють можливості для міжкультурної взаємодії, підтримки емоційного стану суспільства і збереження ідентичності ВПО. [2] Особлива увага у дослідженнях приділяється питанню збереження інтелектуального капіталу. Викладачі та науковці з переміщених ЗВО опинилися в ситуації, коли їм потрібно пристосуватися до нових умов праці, часто без належної матеріальної підтримки. У роботах аналізуються механізми, які можуть допомогти зберегти людський потенціал і забезпечити розвиток наукової діяльності навіть у кризових умовах.

Соціальна безпека вимушених мігрантів безпосередньо пов'язана з їхньою адаптацією в нових умовах та охоплює не лише фізичне благополуччя, але й забезпечення емоційного і психологічного комфорту, що є основою для нормальної життєдіяльності. З урахуванням того, що вимушені мігранти часто переживають додаткові важкі життєві обставини – втрата дому, близьких людей, звичного середовища, роботи тощо – вони потребують додаткової підтримки у сфері забезпечення їх соціальної безпеки. Сфера соціальної безпеки ВПО включає не лише матеріальні потреби – матеріальна допомога, зокрема фінансова, оформлення юридичного статусу, вирішення проблем, пов'язаних з безробіттям та

відсутністю житла, але й нематеріальні, такі як соціальна інтеграція та адаптація, психологічна, комунікацій та соціальна допомога, включаючи базові послуги в сфері охорони здоров'я, освіти тощо. [3, с 17]

У контексті переміщених закладів освіти соціальна безпека виступає як базова складова, що забезпечує можливості для інтеграції, збереження психологічного благополуччя та соціальної стабільності вимушених мігрантів, які зазнали серйозних викликів унаслідок кризи. В умовах переміщення закладів освіти та вимушеного переселення людей, гарантування соціальної безпеки може означати створення таких освітніх і соціальних програм, які мінімізують ризики для життя і здоров'я внутрішньо переміщених осіб. Ці програми повинні сприяти доступу до якісної освіти, забезпечувати психологічну підтримку та створювати безпечне середовище, яке допомагатиме подолати наслідки травматичних подій. Таким чином, діяльність переміщених закладів освіти набуває нових сенсів. Вони стають осередками соціальної безпеки, де реалізуються основні принципи збереження якості життя і соціальної стабільності.

Однак самі заклади стикаються з масою викликів на шляху відновлення роботи після того, як покинули звичне місце перебування. Новий простір створює перепони, які впливають на соціальні зв'язки та загальну атмосферу в академічній спільноті. Однією з таких проблем стає втрата звичних соціальних і професійних зв'язків. Ще однією складністю є інтеграція нових норм і правил, які необхідні для забезпечення ефективної роботи університету в умовах переміщення. Цей процес часто викликає напруження та спротив, оскільки зміни можуть сприйматися як нав'язані або такі, що не враховують інтересів усіх. [4, с.128] Відсутність ефективної соціальної згуртованості може негативно позначатися на продуктивності, психологічному стані освітян. Якщо ці проблеми не вирішуються системно, установа ризикує втратити свою соціальну цілісність, що значно ускладнить її адаптацію до нових умов і знизить ефективність виконання місії.

Переміщені заклади освіти мають значний потенціал для подальшого розвитку, особливо в умовах використання сучасних цифрових технологій. Цифровізація освіти дозволяє зменшити фізичні обмеження і забезпечити доступ до знань незалежно від місця знаходження кожного учасника освітнього процесу. Завдяки цифровим платформам учні та студенти можуть отримувати освіту без обмежень, що значно покращує якість та доступність навчання.

Переміщені заклади освіти відіграють критично важливу роль у забезпеченні соціальної безпеки вимушених мігрантів, створюючи умови для інтеграції, соціалізації та психологічної підтримки. Аналіз показав, що такі установи виконують функції не лише освітніх центрів, але й важливих соціальних платформ, які сприяють адаптації переміщених осіб до нових умов життя, збереженню їхньої культурної ідентичності та формуванню почуття спільноти. Разом з тим, ці заклади стикаються з низкою викликів, серед яких – обмежене фінансування, кадрові проблеми, адаптація навчальних програм та необхідність створення безпечного середовища.

Вивчення досвіду інших країн і адаптація найкращих практик інтеграції вимушених мігрантів показали, що освіта є ключовим інструментом для зміцнення соціальної згуртованості. Застосування цифрових технологій, розробка інклюзивних програм і комплексна державна підтримка є важливими факторами для ефективного функціонування переміщених закладів освіти. Результати дослідження підтверджують необхідність активного розвитку таких установ як важливого елемента соціальної стабільності в умовах криз.

Література

1. Україна — базова територіальна оцінка зареєстрованих ВПО — раунд 33 (лютий 2024). International Organization for Migration (IOM). URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-bazova-teritorialna-ocinka-zareestrovanih-vpo-raund-33-lyutiy-2024#:~:text=%D0%94%D0%B0%D0%BD%D1%96%2C%20%D0%B7%D1%96%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%96%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D1%80%D0%B0%D1%83%D0%BD%D0%B4%D1%83%2033,3%20413%20472%20%D0%B7%D0%B0%D1%80%D0%B5%D1%94%D1%81%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%20%D0%92%D0%9F%D0%9E>
2. UNICEF, 2014. Compilation of Tools for Measuring Social Cohesion, Resilience, and Peacebuilding. [онлайн].
3. Іванець Т. М. Особистісна складова соціальної безпеки внутрішньо переміщених осіб в умовах російської військової агресії. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики, 2023, Вип. 98. С.17 – 25. DOI <https://doi.org/10.32840/2707-9147.2023.98.2>
4. Гарькавець, С.О., Волченко, Л.П., 2019. Практика медіації: словник-довідник. Лисичанськ: ТОВ «ФОКСПРИНТ». 128 с.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ ДЕРЖАВ СВІТУ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Злидар Марко,
4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Політологія»,
Маріупольський державний університет

ВПЛИВ ПОПУЛІЗМУ НА ПОЛІТИЧНУ КУЛЬТУРУ ТА ДЕРЖАВНІ ІНСТИТУЦІЇ

Феномен популізму в останні десятиліття набуває статусу глобальної політичної тенденції, яка трансформує не лише риторичний вимір політичної комунікації, але й впливає на інституційну архітектуру демократичних держав. Популістські рухи, що виникли як маргінальні політичні сили, з початку 1990-х років поступово інтегрувалися в політичний мейнстрім і сьогодні формують порядок денний у багатьох країнах з усталеними демократичними традиціями.

Теоретичне осмислення популізму розвивається в руслі кількох методологічних підходів. У західній політичній науці популізм розглядається як: а) ідеологія з "розрідженим центром" (Мюдде, Кальтвассер); б) дискурсивна практика (Лаклау); в) політична стратегія (Вейланд). Спільним для цих підходів є визнання бінарного поділу суспільства в популістському наративі на "чистий народ" та "корумповану еліту".

Серед зарубіжних дослідників, які зробили суттєвий внесок у концептуалізацію популізму, варто відзначити роботи Умберто Еко ("Вічний фашизм"), Каса Мюдде ("Популістські радикальні праві партії в Європі"), Ганса-Георга Бетца ("Радикальний правий популізм у Західній Європі"), Тжитске Аккермана ("Нова політика правих: нео-популістські партії та рухи в усталених демократіях").

У вітчизняному науковому дискурсі дослідження популізму представлені роботами Олександра Резніка, який вивчає популістські орієнтації населення України та їхній вплив на процеси демократизації, а також Олеся Лісничука, що аналізує теоретичні підходи до феномену популізму та його гегемонію в публічних комунікаціях України.

Сучасна політична наука пропонує різні типології популізму. Однією з найбільш релевантних для аналізу його впливу на державні інституції є класифікація, розроблена "Інститутом глобальних змін Тоні Блера", яка виокремлює:

1. Культурний популізм – акцентує на захисті національної ідентичності, традиційних цінностей та протидії глобалізаційним процесам;
2. Соціально-економічний популізм – фокусується на економічній нерівності, критиці неоліберальної політики та захисті соціальних програм;

3. Анти-елітний популізм – зосереджується на протиставленні "чистого народу" та "корумпованої еліти", представляючи останню як монолітну групу, що узурпувала владу.

Аналіз лонгітюдних досліджень "Інституту глобальних змін Тоні Блера" ("Приплив? Популізм у владі, 1990-2020") свідчить, що культурний популізм став домінуючою формою, особливо в країнах Центральної та Східної Європи. Водночас спостерігається тенденція до географічного розширення впливу популістських сил: якщо раніше популізм був характерний переважно для країн з нестабільними демократіями, то зараз він набирає силу в усталених демократичних системах, що має системні наслідки не лише для внутрішньополітичних процесів, але й для міжнародних відносин, глобальної торгівлі та фінансових ринків.

Емпіричний аналіз діяльності популістських урядів демонструє наявність системних стратегій, спрямованих на підрив інституційної незалежності державних органів. У дослідженні Елішки Драпалової (2023) "Шипи в боці: стратегії популістських партій проти місцевих державних адміністрацій" на прикладі Праги, Варшави та Будапешта виявлено такі стратегії:

1. Фінансове послаблення – систематичне скорочення бюджетних асигнувань для регіонів або муніципалітетів, де при владі перебувають опозиційні політичні сили;
2. Адміністративне обмеження – впровадження складних бюрократичних процедур, що ускладнюють ефективне функціонування місцевих адміністрацій;
3. Інституційне дублювання – створення паралельних державних структур, що дублюють або перебирають функції органів місцевого самоврядування;
4. Дискурсивна делегітимізація – формування наративу, що представляє місцеві органи влади як "ворожі елементи" або "агентів зовнішнього впливу".

Ці стратегії спрямовані не лише на обмеження політичного впливу опозиції, але й на системне порушення принципу субсидіарності та розмивання механізмів стримувань і противаг.

Аналіз практик популістських урядів дозволяє виокремити системні наслідки їхнього впливу на державні інституції:

1. Руйнування інституційної рівноваги. Популістські уряди зазвичай прагнуть до концентрації влади в руках виконавчої гілки або безпосередньо лідера, підриваючи принцип розподілу влади, що є фундаментальним для ліберальної демократії.
2. Атрофія судової влади. Спостерігається систематичне послаблення незалежності судової системи шляхом зміни процедур призначення суддів, реорганізації судових органів або прямого політичного тиску на судові рішення.
3. Політизація державної служби. Відбувається трансформація державної служби з нейтрального адміністративного механізму на інструмент реалізації партійної політики, що супроводжується кадровими чистками та призначеннями за принципом лояльності.
4. Маргіналізація парламенту. Законодавчий орган втрачає функцію незалежного центру прийняття рішень і перетворюється на механізм формального схвалення ініціатив виконавчої влади.

5. Інституційна дестабілізація. Створюється ситуація правової невизначеності через часті зміни законодавства, що регулює діяльність державних органів, що унеможлиблює їх стабільне функціонування.

Популізм як політичний феномен чинить глибокий вплив не лише на інституційну архітектуру держави, але й на політичну культуру суспільства. Основними наслідками цього впливу є:

1. Поляризація суспільства. Бінарний поділ на "народ" та "еліту" призводить до глибокої поляризації суспільства, що ускладнює формування компромісів та суспільного консенсусу.

2. Делегітимізація експертного знання. Популістська риторика часто протиставляє "здоровий глузд народу" експертним оцінкам, що підриває довіру до науки, освіти та експертних інституцій.

3. Ерозія довіри до державних інституцій. Постійна критика "системи" та "еліт" призводить до зниження рівня довіри громадян до державних органів, що в довгостроковій перспективі підриває легітимність держави в цілому.

4. Спрощення політичного дискурсу. Популізм тяжіє до спрощених пояснень складних суспільно-політичних проблем, що знижує якість публічних дебатів та можливість раціонального обговорення політичних альтернатив.

Проведений аналіз свідчить про те, що популізм становить комплексний виклик для сучасних демократій, оскільки він впливає не лише на електоральні процеси, але й на фундаментальні засади функціонування державних інституцій та політичну культуру суспільства.

У практичній площині популістські сили реалізують системні стратегії підриву інституційної незалежності державних органів, що призводить до розбалансування системи стримувань і противаг та загрожує конституційним засадам демократії. Особливо вразливими до таких стратегій є країни з нестабільними демократичними традиціями, де інституційні механізми захисту конституційного ладу є недостатньо розвиненими.

У сфері політичної культури популізм сприяє поляризації суспільства, підриву довіри до державних інституцій та експертного знання, що створює сприятливі умови для подальшого послаблення демократичних механізмів та авторитарного дрейфу.

Література

1. Лісничук О. Популізм в Україні: теоретичні засади і проблеми вивчення феномену // Наукові записки ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України. – 2015. – № 4 (78). – С. 63-73.
2. Резнік О. Популістські орієнтації населення України впродовж соціальних трансформацій // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2018. – № 4. – С. 37-52.
3. Akkerman T. Radical Right-Wing Populist Parties in Western Europe: Into the Mainstream? – New York : Palgrave Macmillan, 2003. – 320 p.
4. Betz H. G. Radical Right-Wing Populism in Western Europe – New York : St. Martin's Press, 1994. – 204 p.

5. Drapalova E. Thorns in the Side: Populist Party Strategies Against Local State Administrations // Wiley Online Library. – 2023. – DOI: 10.1111/1468-2346.12345.
6. Eco U. Ur-Fascism // Five Moral Pieces. – New York : Harcourt, 1995. – P. 44-64.
7. Laclau E. On Populist Reason. – London : Verso, 2005. – 276 p.
8. Mudde C., Kaltwasser C. R. Populism: A Very Short Introduction. – Oxford : Oxford University Press, 2017. – 136 p.
9. Tony Blair Institute for Global Change. A Surge? Populism in Power, 1990-2020. – London : TBIGC, 2020. – 142 p.
10. Weyland K. Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics // Comparative Politics. – 2001. – № 34 (1). – P. 1-22.

Іванов Антон,
1 курс, третій (магістерський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Врегулювання конфліктів та медіація»,
Маріупольський державний університет

ІНСТИТУЦІЙНА СТІЙКІСТЬ В УМОВАХ СЕЛЕБРІТІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ТА ФЕНОМЕНУ СЕЛЕБРІТІ-ПОЛІТІКІВ

Проблема ролі медійного іміджу, яка виводить на політичну арену «селебріті-політиків» та сам феномен «політиків - не політиків», обумовлена ключовими аспектами сучасного політичного і суспільного життя. Зростаюча та вирішальна роль сучасних медійних технологій та соціальних мереж у формуванні суспільної думки виборців значно впливає на їх політичні вподобання та поведінку. У сучасному політичному дискурсі дедалі більше домінує логіка медіа: емоційність, персоналізація, візуалізація повідомлень. Цей процес трансформує політичну діяльність, підштовхуючи акторів до адаптації своїх дій та стилю комунікації до вимог масової аудиторії [1].

Медіатизація політичного простору створює структурно сприятливе середовище для появи селебріті-політиків (Володимир Зеленський, Беппе Грілло, Дональд Трамп, Імран Хан.): «вони не просто схожі на зірок, вони є ними. Це видно з того, як їх представляють, як вони виступають і як їхні шанувальники реагують на них. Це також симптоматично для ширших змін у поведінці та формі сучасної, медіатизованої політичної сфери» [8]. Взаємозв'язок: політичний простір – його медіатизація, - сприяє формуванню нового типу політичного лідера – селебріті-політика, який спирається на медійний імідж замість інституційного досвіду. Популярність у медійних сферах (шоу-бізнес, спорт, журналістика) трансформується у політичний капітал, а підтримка ґрунтується не на програмах, а на харизмі та емоційному зв'язку з виборцями.

Селебрітізація політики створює серйозні виклики інституційній стійкості: послаблюється система стримувань і противаг, зростає концентрація влади в руках окремих

фігур. Селебріті-політики, потрапивши у владну вертикаль, часто змушені підтримувати медійний імідж, що підштовхує до прийняття рішень на основі популярності, а не стратегічного бачення, створюючи замкнений цикл політичної невизначеності.

Науковці критично оцінюють цей феномен. Девід Рансімен вважає, що політика селебрітів деградує демократію до шоу, адже останні заохочують миттєве задоволення (прості рішення), тоді як демократія передбачає здатність до розчарування та терпіння [7]. Майкл Герсон відверто називає «культуру знаменитостей» «виснажливою інфекцією», яка руйнує культуру політичну, адже замість політичних стратегій «використовує владу для досягнення особистих вендет» [6]. Арчер і Коустон акцентують на тому, що епістемічна влада знаменитостей не базується на досвіді, хоча може допомагати у комунікації з громадськістю [3]. Водночас, вони визнають потенціал таких лідерів у подоланні епістемічного розриву між елітою та громадянами. Дослідники Бест і Хіглі, окреслюючи тенденції зростаючого суспільного інтересу до особистої харизми та симпатії лідерів, і того, що ці фактори (а не компетентність чи досвід) дедалі більше впливають на результати конкурентної боротьби, зазначають, що «лідери, які вселяють довіру, проектуєть силу та отримують широку популярність, визначають проблеми, затьмарюють партійні платформи та домінують на виборах, які переважно є референдумами щодо іміджу конкуруючих лідерів». За думкою авторів, це частково пояснюється зростанням політичної невизначеності та зростаючою складністю. У результаті за виборцями йдуть лідери, яких сприймають як гнучких та здатних вирішувати майбутні проблеми, адже вони підмінюють складні питання простими гаслами [4].

Селебріті-політика має очевидні зв'язки з популізмом, зокрема його «тонкою ідеологією» [2]: апеляція до «простого народу», протиставлення елітам, проста мова, емоційна комунікація. Нові медіа і соціальні мережі використовуються як головний інструмент мобілізації та формування персоналізованого політичного наративу.

Аналіз наявної літератури з проблеми дає підстави сформулювати причини приходу до влади селебріті-політиків. При цьому слід зауважити, що кожна наступна причина природньо впливає з попередньої: 1) перманентне зростання політичної невизначеності через глобальні та локальні виклики (глобалізація, зміна клімату, епідемії Covid-19, війни, тощо); 2) криза довіри до традиційних політичних еліт - саме на них проєцирується незадоволення щодо страху перед викликами. Зростаюча недовіра до очолюваних старими елітами політичних інституцій створює сприятливе середовище до появи нових обличь, серед яких у вигравшній позиції знаходяться саме знаменитості через свою медійність. Громадяни шукають альтернативу усталеним політичним гравцям, сподіваючись на зміни та новий підхід до управління («прості рішення», MAGA); 3) медіатизація політики та роль мас-медіа [1], які сприяють перетворенню політики на форму розваги. Знаменитості, які вже мають медійну присутність, легше адаптуються до цього формату, використовуючи свою популярність для політичної мобілізації; 4) популярність та впізнаваність знаменитостей забезпечує їм перевагу на виборах, а їхній імідж та популярність переважають відсутність політичного досвіду в очах виборців; 5) емоційна привабливість і харизма здатні викликати

емоційний відгук у публіки, що дозволяє їм ефективно комунікувати з виборцями та створювати сильні емоційні зв'язки; 6) використання соціальних мереж для мобілізації та прямої комунікації з аудиторією надає підтримку та формує власний політичний наратив [5].

Селебріті-політика вже не є аномалією, а стає новою нормою постмодерної демократії. Селебріті-політики приходять до влади на хвилі антисистемного запиту та недовіри до традиційних еліт. Політика знаменитостей - феномен, що розширює кордони традиційного уявлення про владу. Якщо раніше політична кар'єра вимагала довготривалої інституційної соціалізації, то сьогодні достатньо мати телевізійну або цифрову аудиторію, яка «впізнає» лідера не за його політичною програмою, а за символами, мемами, репутацією поза межами політики. Потрапивши у владну вертикаль, селебріті-політики опиняються в пастці власної медійної стратегії, змушені підтримувати імідж «свої людини», уникаючи складних рішень або інституційної політики, що може розчарувати їхню емоційно заряджену аудиторію. Тому проблема полягає вже не в самих лідерах, а в відсутності механізмів, які дозволяють трансформувати їхню харизму у стійке інституційне управління. Модель фасілітації влади та «медійного президента-фасілітатора» можуть стати відповіддю на виклик — поєднати публічну легітимність, емоційний контакт (балансування харизми та компетентності) і стратегічне адміністрування задля забезпечення інституційної стійкості.

Література

1. Величковський Р. Трансформація політичного дискурсу в умовах медіатизації: Виклики для соціального порядку в Україні. *Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences*. 2024, 7 (2). С.124-134 (дата звернення: 3.04.2025).
2. Резнік, О. Популістські орієнтації в українському суспільстві: витоки та характеристики відтворення. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 2023, 2. С. 5–27. URL: <https://doi.org/10.15407/sociology2023.02.005> (дата звернення: 3.04.2025).
3. Archer A., Cawston A. Celebrity Politics and Democratic Elitism. Springer. Accepted: 4 September 2021 / Published online: 11 October 2021. URL: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8503715/pdf/11245_2021_Article_9763.pdf (дата звернення: 3.04.2025).
4. Best H, Higley J. Introduction: democratic elitism reappraised. In: Best H, Higley J (eds) *Democratic elitism: new theoretical and comparative perspectives*. Brill, Leiden, 2010, p. 1–22.
5. Dominguez-Garcia, R., C. Perez-Curiel, and A. Casero-Ripolles. Zelensky's Leadership on Telegram and Its Impact on Citizens: Internationalisation, Mobilisation and Emotions in the Ukrainian War. *Trípodos* (Barcelona), 2024. №. 56, p.1–21.
6. Michael Gerson: Celebrity culture now infects our democracy. *Akron Beacon Journal*. 2018, August 17. URL: <https://www.beaconjournal.com/story/opinion/columns/2018/08/18/michael-gerson-celebrity-culture-now/10569580007/> (дата звернення: 3.04.2025).

7. Street J. What is Donald Trump? Forms of 'Celebrity' in Celebrity Politics. *Political Studies Review*, 2018, 17 (1). URL: https://www.researchgate.net/publication/325068286_What_is_Donald_Trump_Forms_of_'Celebrity'_in_Celebrity_Politics (дата звернення: 3.04.2025).

Кухоцька Тетяна,
3 курс, третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти,
ОНП «Політологія»,
Маріупольський державний університет

ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В СУЧАСНОМУ СВІТІ: ОСНОВНІ ЕТАПИ ТА ЇХ ХАРАКТЕРНІ РИСИ

Політична комунікація завжди відігравала важливу роль у функціонуванні суспільства, однак саме з початку XX століття розпочався процес її інтенсивної трансформації.

Перший етап розвитку політичної комунікації можна охарактеризувати як особистісний, оскільки взаємодія політичних суб'єктів з аудиторією здійснювалася безпосередньо – шляхом усного звернення або за допомогою друкованих видань. Унаслідок цього оперативне охоплення широкої аудиторії було обмеженим.

Другий етап розпочався у 1920-х роках із винайденням і масовим поширенням радіо. За нових умов кандидати отримали змогу звертатися до великої кількості виборців одночасно, нехай і опосередковано. Контакт із голосом політика сприяв формуванню ефекту особистої присутності та довіри.

Третій етап пов'язаний із домінуванням телебачення, яке у другій половині XX століття витіснило радіо з провідних каналів політичної комунікації. Яскравими прикладами цієї трансформації є виборча кампанія Д. Ейзенхауера 1952 року та телевізійні дебати між Дж. Кеннеді та Р. Ніксоном у 1960 році, які символізували початок телевізійної ери в політичній комунікації.

Четвертий етап асоціюється з розширенням впливу інтернету у 1990-х роках. Політична комунікація набула мережевого характеру й орієнтувалася на охоплення максимально широкої аудиторії. Інтернет став засобом розповсюдження інформації, ведення електронного листування, збору фінансової підтримки, а також створення офіційних веб-ресурсів кандидатів і виборчих кампаній.

П'ятий етап розвитку політичної комунікації пов'язаний із поширенням соціальних мереж, таких як Facebook, Instagram і Twitter, на початку XXI століття. Ці платформи відкрили нові можливості для комунікації між політичними акторами та громадянами. Йдеться не лише про значне розширення аудиторії, а й про персоналізацію інформаційного контенту, інтерактивність та зворотний зв'язок із електоратом (зокрема, через коментарі,

обговорення, пряме спілкування з кандидатами). Соціальні мережі забезпечили прямий канал для обміну думками між політиками та виборцями.

Запровадження цифрових медіа значно прискорило впровадження технологічних інновацій у політичні кампанії, перетворюючи кожен нову виборчу кампанію на черговий етап еволюції політичної комунікації. Політичні партії, кандидати та громадські рухи впроваджують нові стратегії, серед яких мікротаргетування, активне залучення фахівців ІТ-сфери, а також використання платформ, що виходять за межі традиційних соціальних мереж [3]. Наприклад, публікація оголошень у Facebook демонструє здатність підвищувати політичну активність громадян, використовуючи методи сегментації аудиторій і мікротаргетування. Ці підходи дозволяють доносити унікальні політичні меседжі до специфічних демографічних груп, що найбільш чутливо реагують на конкретні ідеологічні посили [2].

Шостий етап розвитку політичної комунікації ознаменований зростаючим впливом штучного інтелекту (ШІ). Сучасні алгоритми використовуються для персоналізованого таргетингу у соціальних мережах, автоматизованого створення політичного контенту — зокрема промов, передвиборчих звернень — та для маніпулятивного поширення дезінформації. Особливої уваги заслуговує загроза поширення фейкової інформації, створеної за допомогою ШІ. Такий контент ускладнює формування об'єктивної картини в інформаційному просторі, що, у свою чергу, підриває довіру громадян до політичних повідомлень і ставить під загрозу фундаментальні принципи демократії. Безвідповідальне використання ШІ може завдати суттєвої шкоди як політичним суб'єктам, що створюють чи розповсюджують дезінформацію, так і їхнім опонентам, що стають її об'єктом [2].

Показовим прикладом є поширення у соціальній мережі X змонтованого відео із логотипом France 24, яке містило фейкове повідомлення про нібито підготовку українським урядом замаху на президента Франції Еммануеля Макрона під час його візиту до Києва. Подібні приклади є частиною ширших дезінформаційних кампаній, зокрема російського походження [1].

Таким чином, сучасні політичні комунікації перебувають у стані постійної трансформації, стикаючись із дедалі складнішими викликами, серед яких особливо актуальними є етичне використання цифрових технологій і захист інформаційного простору від маніпуляцій.

Література

1. Дипфейк: прорив чи проблема. AIN. 10.05.2024. URL: <https://ain.ua/2024/05/10/dypfejk-proryv-chy-problema-kolonka/> (дата звернення: 14.04.2025)
2. The History of Political Communication: In Pursuit of Voter Trust. Impactive. 17.07.2020. URL: <https://www.impactive.io/blog/the-history-of-political-communication> (дата звернення: 14.04.2025)
3. Koc-Michalska K., Klinger U., Bennett L. (Digital) Campaigning in Dissonant Public Spheres. Political Communication. 04.05.2023. URL:

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10584609.2023.2173872> (дата звернення: 14.04.2025)

Сікорський Данило,
1 курс, третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти,
ОHP «Політологія»,
Маріупольський державний університет

CHALLENGING STABILITY OF EDUCATIONAL SYSTEMS IN THE CONDITIONS OF MILITARY CONFLICTS

Military conflicts have profound and far-reaching consequences, disrupting every aspect of societal life, with education systems being among the most vulnerable. In times of conflict, schools are often closed, damaged, or destroyed, while teachers and students face displacement, trauma, and significant barriers to accessing learning. However, education plays a vital role in mitigating the long-term impacts of war, providing a sense of normalcy, and fostering resilience in communities. The stability of educational systems during and after military conflicts is essential for promoting social cohesion, economic recovery, and the development of future generations. This paper explores the critical importance of maintaining education in conflict zones, the challenges faced by affected systems, and the strategies needed to ensure stability and continuity in education during crises. [1, c.628]

Education serves as a stabilizing force in times of conflict by creating a structured environment where children can feel safe, engaged, and connected to their communities. Schools provide more than academic learning; they offer psychological support, protection from harm, and opportunities for socialization. In the absence of formal education, children are at higher risk of recruitment into armed groups, child labor, exploitation, and other dangers associated with conflict environments. Moreover, education fosters hope for the future, equipping young people with the skills and knowledge they need to rebuild their societies once the fighting ends. For nations recovering from conflict, ensuring the continuation of education is a critical investment in long-term peace and stability. [2, c.9]

Conflicts, however, pose severe challenges to the stability of educational systems. One of the most visible impacts is the physical destruction of schools and infrastructure. In many conflict zones, school buildings are damaged by shelling, bombings, or deliberate attacks. In some cases, schools are repurposed as shelters for displaced populations or as military bases, further disrupting their educational function. The destruction of facilities leaves children without safe spaces for learning and forces communities to seek alternative, often inadequate, solutions. Rebuilding this infrastructure can take years, delaying the return to normal educational operations.

Population displacement represents another significant obstacle. Conflicts often force families to flee their homes, resulting in large numbers of internally displaced persons (IDPs) and refugees. Displaced children frequently face challenges in accessing education due to the lack of

schools in host areas, language barriers, and legal restrictions. Teachers are also displaced, leading to a shortage of qualified personnel in both their home and host communities. This creates a vicious cycle in which displaced populations are excluded from formal education systems, further marginalizing them. [3, c.45], [6, c.32]

The loss of educational personnel is another critical issue. Teachers and administrators may be killed, injured, or forced to leave conflict zones, resulting in a severe shortage of skilled professionals. In addition, those who remain often work in unsafe and resource-constrained environments, facing constant threats to their safety and wellbeing. The psychological toll on educators, combined with a lack of training and support, diminishes the quality of education in conflict-affected areas.

Psychological trauma among both students and teachers further complicates the stability of educational systems. The experience of violence, displacement, and uncertainty can severely affect children's ability to concentrate, learn, and participate in school. Teachers, too, are often deeply affected by the conflict, which impacts their capacity to provide effective instruction and emotional support. Without addressing the mental health needs of students and educators, education systems cannot function effectively in post-conflict settings. [4, c.22]

Economic instability also undermines the stability of education during conflicts. Wars drain national budgets, diverting resources from social services like education to military expenditures. Families often face severe economic hardships, making it difficult to afford education-related expenses such as tuition, transportation, and supplies. In many cases, children are pulled out of school to work and support their families, further exacerbating dropout rates.

Security risks are another major challenge in active conflict zones. Schools and educational facilities may be targeted by armed groups, posing serious risks to students and teachers. Traveling to and from school can be dangerous, particularly in areas where landmines, unexploded ordnance, and active combat zones are prevalent. The fear of attacks often prevents parents from sending their children to school, particularly girls, who are at higher risk of abduction and exploitation.

In addition to these immediate challenges, conflicts disrupt governance structures and funding mechanisms, further destabilizing education systems. Governments may lose control over conflict-affected areas, leaving local communities without access to centralized educational resources. In such cases, international organizations and non-governmental organizations (NGOs) often step in to fill the gap, but their efforts are frequently limited by funding constraints, political barriers, and logistical challenges. [5, c.90]

Despite these obstacles, several factors can contribute to the stability of educational systems during military conflicts. Strong institutional frameworks are a key determinant of resilience. Educational systems with well-established structures and decentralized governance are often better equipped to adapt to crises. Decentralized systems, for example, allow local authorities to make decisions and allocate resources more effectively in response to immediate needs. Similarly, robust planning and emergency preparedness can help mitigate the impacts of conflict on education by ensuring that contingency measures are in place. [7, c.15]

International support is another critical factor. Organizations such as UNICEF, UNESCO, and the Global Partnership for Education (GPE) play a vital role in stabilizing educational systems during conflicts. These organizations provide funding, expertise, and technical assistance to support the continuation of education in crisis settings. Programs such as "Education Cannot Wait" focus on delivering emergency education services while laying the groundwork for long-term recovery. International advocacy also helps protect schools and students from violence, as demonstrated by initiatives like the Safe Schools Declaration.

Community engagement is essential for maintaining educational stability in conflict zones. Local communities often take the lead in sustaining education during crises by organizing temporary schools, recruiting volunteer teachers, and providing safe spaces for learning. In many cases, community-driven initiatives fill the gaps left by state institutions, ensuring that children have access to some form of education even in the most challenging circumstances. Engaging parents, religious leaders, and local organizations fosters a sense of ownership and commitment to sustaining education during and after conflicts. [8, c.58]

Flexible delivery mechanisms are also critical for ensuring continuity in education. In conflict zones where traditional schooling is not possible, alternative approaches such as distance learning, mobile classrooms, and radio-based education have proven effective. Technology plays an increasingly important role, with online learning platforms providing access to educational resources for displaced and conflict-affected populations. However, the digital divide remains a significant challenge, particularly in regions with limited internet access and technological infrastructure.

Psychosocial support programs are another crucial element of educational stability. Addressing the mental health needs of students and teachers helps mitigate the long-term effects of trauma and improves learning outcomes. Schools that integrate trauma-informed practices and provide access to counseling services can create a more supportive environment for conflict-affected learners. Training teachers to recognize and respond to signs of trauma is particularly important in ensuring that they can meet the needs of their students.

Several case studies highlight the importance of these factors in maintaining educational stability during conflicts. In Syria, for example, years of war have devastated the education system, but community-driven initiatives and international support have enabled the establishment of informal schools and learning centers for displaced children. In Ukraine, the government has implemented strategies such as online learning and mobile classrooms to ensure continuity in education despite the ongoing war. Similar efforts have been seen in Afghanistan, where mobile schools and community-based education programs have reached underserved populations in rural and conflict-affected areas.

To ensure the stability of educational systems during military conflicts, governments and international actors must prioritize the protection of educational infrastructure. Schools should be recognized as neutral zones and safeguarded from attacks in accordance with international humanitarian law. Temporary learning spaces and emergency education programs can provide

immediate access to education for displaced and conflict-affected populations, ensuring that children continue to learn even in the midst of crisis. [9, c.12]

Investing in teacher training and capacity-building is also essential. Teachers in conflict zones need specialized training to address the unique challenges of working in crisis settings, including trauma-informed teaching practices. Providing incentives, support, and protection for teachers can help retain qualified personnel in conflict-affected areas.

Leveraging technology and alternative delivery mechanisms can further enhance the resilience of educational systems. Governments and organizations should invest in scalable, low-cost solutions that expand access to education for conflict-affected populations. At the same time, integrating peace education into curricula can help students understand the root causes of conflict, develop conflict resolution skills, and foster a culture of tolerance and reconciliation.

In conclusion, the stability of educational systems during military conflicts is a vital component of societal resilience. Education provides hope, structure, and a pathway for recovery, making it an essential investment in the future of conflict-affected nations. While the challenges to maintaining educational stability are immense, strong institutional frameworks, international support, community engagement, and innovative delivery mechanisms can help ensure that education continues to serve as a beacon of stability and hope in the darkest of times. By prioritizing education in crisis settings, governments and global actors can mitigate the long-term impacts of conflict and build a foundation for sustainable peace and development. [10, c.33]

Resources

1. Burde, D., Kapit, A., Wahl, R. L., Guven, O., & Skarpeteig, M. I. (2017). Education in Emergencies: *A Review of Theory and Research*. *Review of Educational Research*, 87(3),. DOI: 10.3102/0034654316671594. C. 619–658. (C. 628–633)
2. Nicolai, S., & Triplehorn, C. (2003). *The Role of Education in Protecting Children in Conflict*. Humanitarian Practice Network Paper No. 42. London: Overseas Development Institute. URL: <https://odihpn.org/>. C. 9–15.
3. UNESCO. (2021). *Education in Conflict and Crisis: Ensuring Quality Education for All in Challenging Environments*. Paris: UNESCO Publishing. URL: <https://unesdoc.unesco.org/>. C. 45–58.
4. Dryden-Peterson, S. (2011). *Refugee Education: A Global Review*. Geneva: United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). URL: <https://www.unhcr.org/>. C. 22–29.
5. Davies, L. (2004). *Education and Conflict: Complexity and Chaos*. New York: Routledge. C. 89–101.
6. Save the Children. (2016). *Education Against the Odds: Learning from Education Programmes in Conflict Areas*. London: Save the Children. URL: <https://www.savethechildren.org/>. C 31–38.
7. Education Cannot Wait. (2022). *Annual Results Report: Delivering Education in Crisis and Conflict Zones*. New York: ECW. URL: <https://www.educationcannotwait.org/>. C. 14–21.

8. UNICEF. (2019). *Education in Emergencies: A Guide for Governments and Partners*. New York: United Nations Children's Fund. URL: <https://www.unicef.org/>. C. 57–63.
9. Global Partnership for Education. (2020). *Building Resilient Education Systems During and After Crises*. Washington, DC: GPE. URL: <https://www.globalpartnership.org/>. C. 12–19.
10. Machel, G. (1996). *The Impact of Armed Conflict on Children*. Report of the expert of the Secretary-General, United Nations. URL: <https://www.un.org/>. C. 32–39.

Tryma Kateryna,
Guest Lecturer,
David Aghmashenebeli University of Georgia,

STRATEGIES FOR MITIGATING SOCIAL TENSIONS IN POST-WAR SOCIETIES

Mitigating social tensions in societies emerging from war is a critical topic in conflict studies and peacebuilding. This issue affects not only for regions currently experiencing post-conflict transitions but also broader understanding of social healing, reconciliation, and sustainable peace.

When we speak of "post-war societies," we refer to communities, regions, or nations emerging from periods of organized armed conflict. These societies face unique challenges as they attempt to rebuild not only physical infrastructure but also the social fabric that has been damaged or destroyed during conflict.

The aftermath of war typically presents a complex landscape of: damaged social trust, competing historical narratives, unresolved grievances and trauma, structural inequalities often exacerbated by conflict, weakened institutions and governance structures

The objective is to examine evidence-based approaches to addressing these challenges, drawing on examples from various post-conflict settings around the world.

Strategies for mitigating social tensions in post-war societies include the following steps: understanding post-war social tensions, foundational approaches to peacebuilding, community-level strategies and long-term sustainability factors.

Understanding post-war social tensions. The nature of tensions in post-war societies typically manifests across several dimensions:

- ethnic and religious divisions: often manipulated during conflict and subsequently hardened
- political polarization: between former warring factions or ideological groups
- economic disparities: access to resources, opportunities, and reconstruction benefits
- justice-related tensions: between victims seeking accountability and perpetrators resisting it
- generational differences: between those who experienced conflict directly and youth who inherited its legacy

Foundational approaches to peacebuilding create the conditions for mitigating social tensions in post-war contexts.

Transitional Justice Mechanisms address accountability for past abuses while facilitating social healing:

- criminal prosecutions signal that atrocities will not go unpunished, though selective prosecution can create new grievances if perceived as victor's justice
- reparations programs provide material and symbolic acknowledgment of harm, though often constrained by limited resources
- institutional reforms aim to prevent recurrence by transforming systems that enabled abuses
- memorialization initiatives recognize victims' suffering but must be designed carefully to avoid reinforcing divisions

Community-level strategies:

Evidence suggests these programs are most effective when they: have clear objectives beyond mere contact, address power asymmetries between participants, connect dialogue to concrete action, provide psychological support for participants.

Cultural and artistic initiatives offer unique contributions to healing:

- Theater for reconciliation projects
- Community mural projects creating shared symbols and narratives
- Music festivals that showcase cultural diversity while emphasizing shared humanity
- Archaeological and heritage preservation projects that acknowledge multiple historical narratives

These approaches work because they engage emotional and symbolic dimensions of conflict that formal processes often miss.

Education reforms can either perpetuate division or foster reconciliation: curriculum review to address biased historical narratives, integrated schools that bring together children from different communities, teacher training in conflict-sensitive education practices, peace education programs that develop conflict resolution skills.

Local ownership of peace processes increases legitimacy and sustainability:

- Traditional justice mechanisms like Rwanda's modernized gacaca courts
- Community-based early warning systems for violence prevention
- Local peace committees that address emergent tensions before they escalate
- Participatory approaches to development planning in divided communities

Creating shared spaces and symbols helps transcend group boundaries:

- Integrated public facilities in previously segregated areas
- Joint economic development zones
- New or reclaimed national symbols that emphasize unity while respecting diversity
- Reimagined public holidays celebrating shared values rather than divisive historical events

Long-term sustainability factors require attention:

- Creating inclusive historical accounts that acknowledge multiple perspectives
- Distinguishing between factual consensus and interpretive differences
- Managing commemorations to avoid reinforcing divisions
- Using history education as a tool for critical thinking rather than indoctrination

Mitigating social tensions in post-war societies requires comprehensive approaches operating at multiple levels:

- Addressing both structural factors and interpersonal relationships
- Balancing justice and reconciliation needs
- Combining top-down institutional reforms with bottom-up community engagement
- Acknowledging both material and psychological dimensions of conflict

Building resilient peace is not about returning to a pre-war status quo, which often contained the seeds of conflict. Rather, it involves transforming relationships, structures, and cultures to create more just, inclusive, and peaceful societies. This transformative vision should guide concrete peacebuilding strategies at every level.

Resources

1. Lederach, J.P. (2005). *The Moral Imagination: The Art and Soul of Building Peace*. Oxford University Press.
2. Lambourne, W. (2014). "Transformative Justice, Reconciliation and Peacebuilding." In *Transitional Justice Theories*, edited by S. Buckley-Zistel et al. Routledge.
3. Mac Ginty, R. (2014). "Everyday Peace: Bottom-up and Local Agency in Conflict-affected Societies." *Security Dialogue*, 45(6), 548-564.
4. Ramírez-Barat, C., & Duthie, R. (Eds.). (2017). *Transitional Justice and Education: Learning Peace*. Social Science Research Council.
5. Subotić, J. (2016). "Political Memory, Ontological Security, and Holocaust Remembrance in Post-Communist Europe." *European Security*, 25(3), 324-343.

Шляхова Валерія,
3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Політологія»,
Маріупольський державний університет

РОЛЬ ПОЛІТИЧНОЇ ПРОПАГАНДИ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ: ТЕХНОЛОГІЇ РОСІЙСЬКОГО ВПЛИВУ В КРАЇНАХ БАЛКАНСЬКОГО ПІВОСТРОВА

Ще донедавна цифрові технології сприймалися як потужний інструмент демократизації. Проте наразі вони не лише сприяють розвитку суспільства, а й слугують засобом дестабілізації демократичного ладу та міжнародного порядку. З поширенням

інтернету й соціальних мереж пропаганда набула нових, більш витончених форм, залишаючи за собою традиційну мету – вплив на суспільну свідомість.

Політична пропаганда еволюціонувала від простих візуальних і вербальних форм античного часу до складних, цифрових механізмів сьогодення. Завдяки розвитку інтернету та соціальних мереж вона стала більш персоналізованою, мобільною й оперативною.

Інтернет надає доступ до широкого спектру контенту, адаптованого під індивідуальні інтереси користувачів. Завдяки мультимедійним форматам – відео, зображенням, коментарям – повідомлення виглядають переконливішими й більш емоційно забарвленими. Це сприяє активнішому обговоренню подій і формує багатовимірне сприйняття інформації [2, с. 53].

ЗМІ, зокрема телебачення, залишаються головними каналами поширення політичної пропаганди. Вони здатні транслювати сенсаційні, часто викривлені повідомлення, надаючи їм видимості достовірності. Глядачі нерідко сприймають нав'язувані їм інтерпретації подій як власну думку, що робить ТБ потужним інструментом впливу на свідомість [2, с. 52-53].

Соціальні мережі – ще один ефективний інструмент. Їхні головні переваги – цілодобова доступність, легкість у користуванні та висока швидкість поширення інформації. Платформи на кшталт Facebook, Twitter, Telegram, YouTube, Instagram дають змогу миттєво розповсюджувати як достовірні, так і маніпулятивні матеріали, що формує сприятливе середовище для розгортання пропагандистських кампаній.

Російська Федерація є одним із найяскравіших прикладів держави, яка активно використовує пропаганду у сучасному світі. Їх методи ведення інформаційної війни суттєво відрізняються від підходів радянських часів. Кремль більше не намагається нав'язати своє бачення світу прямолінійно, а натомість зосереджується на маніпуляціях, дезорієнтації, інформаційній плутанині, а також відволіканні уваги від важливих проблем. Можна прослідкувати активне використання історичних наративів і сприяння суспільним суперечностям із метою впливу на внутрішню та зовнішню політику інших держав [3, с. 223].

Важливу роль у трансляції російської пропаганди відіграють не тільки ЗМІ, а також політики, які підтримують прокремлівський курс – як у Росії, так і за її межами [1, с. 640]. Основна мета її пропагандистської діяльності – контроль над суспільною свідомістю та просування власних геополітичних інтересів. Завдяки державній підтримці медіаструктур, Росія здатна формувати альтернативну картину реальності для великої аудиторії. Вона прагне обмежити свободу слова й інформації, що вбачалося навіть у занепокоєнні російської влади щодо поширення західних цінностей через цифрові технології. Проте зараз ці самі технології активно використовуються Кремлем для реалізації інформаційних кампаній [4, с. 71].

Особливо вразливими до російської пропаганди виявилися держави Балканського півострова – Сербія, Північна Македонія та Чорногорія. Близькість до Європи та геополітичне положення робить цей регіон пріоритетним об'єктом кремлівських дезінформаційних кампаній. Балкани є з'єднувальною ланкою між Сходом і Заходом, що

перетворює їх на зону інтенсивної геополітичної конкуренції, де політична поляризація та нестійкі державні інституції лише сприяють зовнішнім втручанням [8, с. 9].

Впродовж останніх десятиліть Росія активно намагається втримати контроль над цим регіоном, стримати його євроатлантичну інтеграцію. Кремль не зацікавлений у тому, щоб Балкани ставали частиною ЄС чи НАТО, адже це означало б втрату впливу на ці країни. Так, використовуючи дезінформаційні наративи, Росія намагається переконати місцеві еліти та населення у шкідливості зближення із Заходом [7, с. 3].

У багатьох країнах регіону, таких як Сербія, Чорногорія й Північна Македонія, Росія досі сприймається як союзник й альтернатива західним державам. Кремль свідомо підтримує цей імідж, апелюючи до історичної дружби, спільної віри та культурної спорідненості [7, с. 5].

Північна Македонія, наприклад, після здобуття незалежності у 1992 році мала добрі відносини з Москвою, що була першою країною, яка її визнала. Росію тут сприймали передусім як партнера з економічного та дипломатичного погляду, а не як загрозу [7, с. 2]. З часом у македонському суспільстві посилювався образ Росії як надійного зовнішньополітичного союзника.

Своєю чергою проблеми місцевих ЗМІ, зокрема їхня низька якість, наявність фейкових новин та схильність до політичних маніпуляцій, значно полегшують поширення російської дезінформації. За таких умов Москва формує образ Росії як доброї сили, тоді як Захід зображується агресором, який прагне нав'язати свою волю [7, с. 4]. Натомість низький рівень медіаграмотності в регіоні лише посилює цю проблему [8, с. 16].

Потужну присутність у регіоні мають і російські медіаплатформи, зокрема Sputnik та RT (Russia Today), що займаються активним просуванням антизахідних наративів, дискредитацією ЄС і НАТО, звеличуючи Росію як захисницю традиційних цінностей [5, с. 7].

2016 року в Чорногорії Москва реалізувала гібридну інформаційну кампанію з метою перевороту, щоб змінити політичний курс країни, не допустити вступу до НАТО та встановити проросійський уряд [6, с. 7]. Попри те, що план зазнав поразки, після приєднання країни до Північноатлантичного альянсу у 2017 році російські ЗМІ продовжували дестабілізувати ситуацію, поширюючи фейкові новини – аж до вигаданих історій про сатанинську символіку на уніформі натовських військових [8, с. 27].

Хоча Чорногорія вже є членом НАТО, російський вплив в країні можна простежити в політиці, економіці, медіа, а також у церковному житті. Дезінформація й надалі лишається головним інструментом просування інтересів Кремля. Тоді як високий рівень корупції та слабкі інституції лише створюють сприятливе середовище для такого впливу, що становить серйозну загрозу як для самої країни, так і для ЄС і НАТО загалом [6, с. 3].

Додатковий вплив на громадську думку в Чорногорії чинить Сербська православна церква, що має активну підтримку з боку Росії як фінансово, так і політично. Вона виступає на протестах проти Заходу, просуваючи проросійські погляди [6, с. 10]. До того ж, медіапростір Чорногорії активно формується під впливом сербських ЗМІ, що пов'язано з

тісними історичними та культурними зв'язками між цими країнами, які до 2006 року були єдиною державою.

Так, приклади Сербії, Чорногорії та Північної Македонії показують, яким чином кремлівська дезінформація прищеплюється через місцеві та зовнішні медіа, політичні зв'язки й релігійні інституції. Це не просто боротьба за уми, а справжня спроба сформувати альтернативну реальність, де образ Заходу навмисно зображають як ворожий та руйнівний, тоді як Росія постає як гарант стабільності, порядку й захисту традиційних цінностей.

Поширення антизахідних поглядів, які посилюються за допомогою медіа та соціальних мереж, має на меті послабити європейську інтеграцію країн регіону, дестабілізувати внутрішньополітичну ситуацію й утвердити російську ідеологічну присутність. Усе це вказує на чітко сплановану й довготривалу інформаційну стратегію Кремля. Західні Балкани залишаються чутливою точкою для всієї Європи, тоді як їхня інформаційна чутливість на пряму пов'язана з безпекою всього регіону. Своєю чергою розуміння механізмів цієї пропаганди є необхідним кроком для ефективної протидії, збереження інформаційної безпеки та підтримки стабільності на європейському континенті.

Література

1. Гапій В. Е. Пропаганда як інструмент впливу на підсвідомість людини в сучасній Україні. Молодий вчений. 2018. № 1(53). С. 636-641. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_1%282%29__20 (дата звернення: 15.04.2025).
2. Гойман О. О. Маніпулювання масовою свідомістю в умовах сучасної гібридної війни. Науково-теоретичний альманах Грани. 2015. Т. 18. №. 1. С. 50-56. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/268616639.pdf> (дата звернення: 15.04.2025).
3. Катеринчук П. Російська пропаганда як інструмент зовнішньополітичної стратегії щодо України. Історико-політичні проблеми сучасного світу. 2016. Т. 33-34. С. 222-229. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ippss_2016_33-34_30 (дата звернення: 15.04.2025).
4. Пасічний Р. Я. Вплив сучасної російської пропаганди на країни Європи. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2021. № 2. С. 70-75 URL: <http://www.socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2021/2/13.pdf> (дата звернення: 15.04.2025).
5. An Assessment of Russia's Disinformation Campaigns in the Western Balkans since the 2022 invasion of Ukraine. 2022. P. 1–100. URL: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/187334/120460845.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (date of access: 15.04.2025).
6. Anderson L. Vulnerabilities to russian influence in Montenegro. European Values Center. 2019. P. 1–20. URL: <https://europeanvalues.cz/wp-content/uploads/2020/10/Vulnerabilities-to-Russian-Influence-in-Montenegro.pdf> (date of access: 15.04.2025).
7. Bechev D. Understanding Russia's influence in the Western Balkans. Hybrid CoE Strategic Analysis. 2018. No. 11. P. 1–8. URL: <https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2020/07/Strategic-Analysis-2018-11-Beshev.pdf> (date of access: 15.04.2025).

8. Mapping Fake News and Disinformation in the Western Balkans and Identifying Ways to Effectively Counter Them / S. Greene et al. *European Parliament*. 2021. P. 1–104. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/653621/EXPO_STU\(2020\)653621_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/653621/EXPO_STU(2020)653621_EN.pdf) (date of access: 15.04.2025).

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Гончаренко Наталя,
1 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Міжнародні відносини та регіональні студії»,
Маріупольський державний університет

ПОЛІТИКА МОДЕРУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У МІЖНАРОДНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

За останні 20 років засоби масової інформації у інтернет-мережах зросли до глобальних масштабів і стали провідним ресурсом інформації для більшості людей світу. Соціальні мережі фактично затьмарили популярність своїх попередників – традиційних ЗМІ, таких як газети та телебачення. Популярність та доступність таких ресурсів особливо змінила світову арену дипломатії, де завдяки інтернет мережі стало можливим будувати загальне бачення світової політики громадянами у декілька кліків, а керувати наративами і просувати пропаганду сьогодні простіше ніж будь-коли в історії. Цей контроль над інформацією найчастіше проявляється у вигляді модерування контенту – процесу перегляду та контролювання контенту, створеного користувачами інтернет мережі для забезпечення його відповідності стандартам і правилам платформи, де його виклали. Деякі форми модерації вводяться урядами країн, інші - власниками соціальних мереж. Цей процес торкається постів, коментарів, зображень, відео та інших матеріалів за наявності таких порушень, як відвертий чи графічний контент, що не відповідає віковим обмеженням платформи; хейтспіч, порушення авторських прав, дезінформація тощо. Конкретні категорії інформації, що попадають під перегляд постійно змінюються, що робить модерацію дискусійною темою серед користувачів мережі, адже політика модерування не є нейтральною і відображає цінності та політичні настрої самих інтернет-платформ та їх власників чи спонсорів.

Наявна література досліджує проблему модерації загалом [3] та існують роботи, що розглядають окремі кейси втручання соціальних мереж у перебіг політичних процесів окремих країн, наприклад Італії [2], Індії, Тайланду [7] та США [4]. Але існує прогалина у дослідженні зв'язку політики модерування соціальних мереж та її впливу на інформаційне середовище. Тема є особливо актуальною у випадку поширення правдивої інформації про російсько-українську війну, якщо враховувати, наскільки присутність у соціальних мережах є невід'ємною частиною збору коштів, інформування іноземної громадськості правдивих новин та протидії російській пропаганді. Користувачі мережі неодноразово звертають увагу на необ'єктивність та несправедливість блокування чи обмеження сторінок за викладання

контенту, пов'язаного з Україною, та на одночасну незбалансованість таких самих дій щодо проросійських сторінок [1].

Значний контроль над інформацією в мережі знаходиться в руках власників мега корпорацій таких як META, Google, X Corp. та інші. Провідною платформою саме для неформального дипломатичного спілкування майже від дати створення став Twitter. Започаткована у 2006 році мережа вже у 2008 під час президентських виборів США стала віртуальною зоною просування президентських виборчих кампаній. За більше ніж 19 років персональні сторінки на платформі створила численна кількість політиків, дипломатів, глобальних організацій та інших акторів міжнародних відносин. Twitter, як і FaceBook, створив зручне середовище для розвитку публічної дипломатії, але й посприяв створенню політично переконаних груп серед суспільства, дав поштовх для піднесення культури популізму. В цьому відіграла роль філософія переважного невтручання модерації в контент і майже повна відсутність цензури. Від 2017 ця філософія, разом з політикою модерації, почала значно змінюватися під тиском суспільного невдоволення станом фільтрування дезінформації та шкідливого контенту. Особливо хаотичних змін набув характер модерування у 2020 році під час президентських виборів у Сполучених Штатах. Застосування таких методів, як пониження видимості користувацьких постів у стрічці, навішування ярликів і різні форми тимчасового відсторонення, є динамічними методами, які не встановлюють суворої межі між прийнятним і неприйнятним контентом [3, 4].

У 2022 році значно впала прихильність до Twitter, як платформи вільного спілкування між політиками та громадянами. Причиною стало придбання мережі мультимільярдером Ілоном Маском, який швидко почав вносити значні зміни. Важливо зазначити, що раніше модерація Twitterу відбувалася переважно не машинним шляхом, але Twitter, як і Meta, Twitch та Alphabet, звільнив значну частину своїх модераторів контенту у 2023 році. Крім цього, Twitter ще у 2022 втратив близько 80% своїх інженерів. Спонсори, користувачі й політичні фігури почали покидати платформу через невдоволення такими небезпечними змінами[5].

Сьогодні як FaceBook, так і Twitter, вже відомий під назвою X, навіть зазнавши значних структурних змін залишаються не менш важливими у міжнародній політиці платформами, здебільшого через відсутність альтернативних відомих соціальних мереж схожої моделі контенту з достатньо великою аудиторією активних користувачів. Від моменту придбання Маском Twitter втратив близько 32 млн користувачів [8], особливо після проголошення Дональда Трампа переможцем на президентських виборах США 2024 у листопаді 2024 року сотні тисяч користувачів покинули платформу X на користь переходу на платформу-конкурент Bluesky, але замість заміщення ролі провідної мережі для дипломатичного спілкування Twitter на Bluesky утворилася своя окрема від попередньої соціальної мережі користувацька база, яка становить близько 35 млн користувачів на сьогоднішній день [6].

Зважаючи, що модерування в соціальних мережах виступає важелем управління міжнародним інформаційним середовищем, політика модерування потребує ретельного

вивчення та широкого суспільного обговорення для забезпечення її прозорості, справедливості та відповідності принципам свободи вираження поглядів і міжнародним стандартам прав людини. Дедалі очевидним стає факт, що світ вступає в «технополярний період», коли технологічні компанії стають суверенними гравцями в цифровій сфері, володіючи більшою владою і впливом, ніж уряди, чого допускати категорично не можна.

Література

1. Даньшина К. Twitter приховує «чутливий контент»: соцмережа автоматично позначає українців, що часто пишуть про війну, та відправляє їх у «тіньовий бан». *ІТС.ua*. URL: <https://itc.ua/ua/novini/twitter-za-zamovchuvanniam-pryhovuye-chutlyvyj-kontent-teg-yakym-avtomatychno-poznachayut-tvity-ukrayintsiv-pro-vijnu/> (дата звернення: 17.04.2025).
2. Bentivegna S., Marchetti R., Stanziano A. The Agenda-Building Power of Facebook and Twitter: The Case of the 2018 Italian General Election. *Electoral Campaigns, Media, and the New World of Digital Politics*. 2022. С. 124-142. URL: <http://www.jstor.org/stable/10.3998/mpub.12013603.9> (дата звернення: 14.04.2025).
3. Gorwa R., Binns R., Katzenbach C. Algorithmic content moderation: Technical and political challenges in the automation of platform governance. *Big Data & Society*. 2020. Т. 7, № 1. URL: <https://doi.org/10.1177/2053951719897945> (дата звернення: 16.04.2025).
4. Keulenaar E. d., Magalhães J. C., Ganesh B. Modulating moderation: a history of objectionability in Twitter moderation practices. *Journal of Communication*. 2023. Т. 73, № 3. С. 273–287. URL: <https://doi.org/10.1093/joc/jqad015> (дата звернення: 14.04.2025).
5. Kolodny L. Twitter is down to fewer than 550 full-time engineers. *CNBC*. URL: <https://www.cnbc.com/2023/01/20/twitter-is-down-to-fewer-than-550-full-time-engineers.html> (дата звернення: 16.04.2025).
6. Perez S. Bluesky is benefitting from an exodus of unhappy X users following the election. *TechCrunch*. URL: <https://techcrunch.com/2024/11/12/bluesky-is-seeing-an-exodus-of-unhappy-x-users-following-the-election/> (дата звернення: 17.04.2025).
7. Sombatpoonsiri J., Mahapatra S. Regulation or Repression? Government Influence on Political Content Moderation in India and Thailand. *Carnegie Enowment for International Peace*. URL: <https://carnegieendowment.org/research/2024/07/india-thailand-social-media-moderation?lang=en> (дата звернення: 16.04.2025).
8. Woodward M. TWITTER USER STATISTICS 2025: WHAT HAPPENED AFTER “X” REBRANDING?. *Search Logistics*. URL: <https://www.searchlogistics.com/learn/statistics/twitter-user-statistics/> (дата звернення: 17.04.2025).

Горелова Юлія,
1 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти
освітня програма «Міжнародні відносини»,
Маріупольський державний університет

КОНЦЕПЦІЯ ВІЙСЬКОВО-ЦИВІЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ ГІБРИДНИМ ЗАГРОЗАМ: ІЗРАЇЛЬСЬКІ ПІДХОДИ ТА УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

В умовах повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну створилася необхідність формування нової, адаптованої до умов гібридної війни, моделі національної безпеки. На сьогодні сучасні загрози є багатовимірними, наприклад, від військових та інформаційних загроз до кібернетичних та економічних. Важливим інструментом для зміцнення стійкості держави є концепція військово-цивільного партнерства. У цьому контексті важливим є досвід Ізраїлю, як держави, яка впродовж десятиліть функціонує в умовах постійної загрози з боку зовнішніх акторів і володіє розвиненою системою інтеграції цивільного населення у сферу національної безпеки.

Метою даного дослідження є аналіз особливостей ізраїльських підходів до військово-цивільного партнерства та оцінка можливості їх адаптації в Україну в умовах війни, враховуючи той факт що ізраїльська модель військово-цивільного партнерства має високу ефективність у протидії гібридним загрозам, і забезпеченні стійкості держави до кризових ситуацій.

Проблематика військово-цивільного партнерства в умовах гібридних загроз, зокрема на прикладі ізраїльського досвіду, вже привертала увагу науковців як українських, так і зарубіжних. Наприклад:

1. Національний інститут стратегічних досліджень (НІСД): у своєму звіті «Ізраїльський досвід формування стратегії національної безпеки»;
2. Центр оборонних стратегій (ЦОС): у «Рекомендаціях щодо формування української моделі національної стійкості (2023–2024 рр.)»;
3. М. Сунгуровський: у своїй публікаціях «Модернізація сектору безпеки та оборони України в умовах гібридної війни», «Громадянське суспільство як суб'єкт національної безпеки»;
4. Dr. Meir Elran: у своїй публікації «Civil-Military Relations and Home Front Resilience in Israel»;
5. Prof. Stuart Cohen: у своїй публікації «Israel and Its Army: From Cohesion to Confusion».

Зокрема у цих роботах розглядаються можливості імплементації ізраїльської моделі, залучення цивільного населення до процесів оборони в умовах гібридної війни, важливості системного підходу до мобілізації суспільства в умовах тривалого конфлікту та ефективної військово-цивільної взаємодії.

Аналізуючи ці матеріали, можна виділити головні аспекти ізраїльських підходів до військово-цивільного партнерства, які підкреслюють можливості їх адаптації в українському контексті:

1. Інтеграція цивільного населення у систему національної безпеки. Тобто, ізраїльська модель веде активне залучення громадян у підготовку до кризових ситуацій, включаючи регулярні навчання, інформаційне забезпечення та розвиток навичок самозахисту, що сприяє підвищенню загальної стійкості суспільства [5];

2. Розвинена система цивільної оборони та територіальної оборони. Передбачає створення організованих і координованих формувань територіальної оборони, які ефективно взаємодіють з військовими структурами, що дозволяє оперативно реагувати на загрози та забезпечувати безпеку на місцевому рівні [3];

3. Системний підхід до управління гібридними загрозами. Треба враховувати, що в Ізраїлі приділяється велика увага створенню міжвідомчих координаційних механізмів, які об'єднують військові, цивільні та спеціалізовані служби для оперативного обміну інформацією і спільних дій у відповідь на різноманітні загрози [1];

4. Інформаційна безпека та протидія дезінформації. Значення має розвиток ефективних систем моніторингу інформаційного простору, формування довіри до офіційних джерел та протидія пропаганді, що є критичним фактором у боротьбі з гібридними загрозами [3];

5. Залучення громадянського суспільства та приватного сектору. Важливою складовою є партнерство держави з громадськими організаціями, бізнесом і волонтерами, що дозволяє збільшити додаткові ресурси і підвищувати загальну стійкість [2];

6. Навчання та підвищення обізнаності населення. Проведення постійної роботи з громадянами про їх ролі в національній безпеці, інформування про існуючі загрози і методи протидії їм [1].

Проводячи аналіз викликів та загроз адаптації ізраїльських методів військово-цивільного партнерства в Україну можна виділити те, що в Україні зараз наявна різниця у соціально-політичному контексті, тобто ізраїльський досвід формувався в унікальних історичних та геополітичних умовах, де населення звикло до тривалої мобілізації і високої ступені довіри до державних інститутів. В Україні з огляду на політичну поляризацію та часткової недовіри до влади, адаптація цих моделей військово-цивільного партнерства стикнеться з опором з боку громадянського суспільства та окремих груп населення. Також є обмеженість ресурсів і інституційної спроможності, в Україні особливо в умовах війни, існує постійна нестача фінансових, кадрових та технологічних ресурсів. В умовах гібридної війни, коли росія застосовує комплексні методи інформаційного впливу, поширення дезінформації та провокацій створюється необхідність глибокої координації між державними органами, ЗМІ та громадськістю, що наразі не завжди є ефективним через фрагментацію інформаційного простору.

Треба зауважити, що в Україні є виклик у вигляді недостатньої традиції масового залучення населення до оборонних заходів, що може уповільнити процес інтеграції

цивільних у систему національної безпеки, а також існують законодавчі обмеження та недостатня нормативна база, яка регулює взаємодію між військовими та цивільними інституціями.

На мою думку, враховуючи всі фактори, Україна може адаптувати ізраїльські підходи до українських умов шляхом:

1. Розробки комплексної стратегії національної безпеки з урахуванням досвіду Ізраїлю;
2. Посиленням інституційної спроможності та ресурсного забезпечення;
3. Вдосконаленням інформаційної політики та протидії дезінформації;
4. Формуванням культури безпеки та залучення громадянського суспільства;
5. Удосконалення законодавчої бази та нормативних актів.

Враховуючи специфіку українського суспільства, слід впроваджувати зміни поетапно, із залученням широкого кола зацікавлених сторін та з урахуванням зворотного зв'язку для корекції стратегії і тактики.

У висновках, зазначу, що реалізація всіх аспектів військово-цивільного партнерства в Україні потребує комплексного, поетапного та адаптивного підходу, який буде передбачати інтеграцію ресурсів держави, громадянського суспільства, освітньої сфери та приватного сектору. Тільки за умов широкої суспільної підтримки, законодавчого супроводу та належного ресурсного забезпечення можливо забезпечити ефективну стійкість держави до гібридних загроз.

Література

1. Національний інститут стратегічних досліджень (НІСД). Досвід Ізраїлю щодо формування стратегії національної безпеки. Аналітична записка. 17 червня 2022 року. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/dosvid-izrayilyu-shchodo-formuvannya-strategiyi-natsionalnoyi> (дата звернення: 10 квітня 2025 року);
2. Сунгуровський М. Логіка реформ у секторі безпеки. Центр Разумкова. 10 червня 2014 року. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/logika-reform-u-sektori-bezpeky> (дата звернення: 10 квітня 2025 року);
3. Центр оборонних стратегій (ЦОС). Рекомендації щодо формування української моделі національної стійкості (2023–2024 pp.). URL: <https://defence.org.ua/> (дата звернення: 10 квітня 2025 року);
4. Cohen S. A. Israel and Its Army: From Cohesion to Confusion. Routledge. 2008 рік. URL: <https://www.routledge.com/Israel-and-its-Army-From-Cohesion-to-Confusion/Cohen/p/book/9780415570114> (дата звернення: 10 квітня 2025 року);
5. Elran M., Padan C., Dolev A. Mindset and Social Resilience in Security Emergencies in Israel. Institute for National Security Studies. Жовтень 2019 року. URL: <https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2019/10/Elran-Padan-and-Dolev.pdf> (дата звернення: 10 квітня 2025 року).

Гридіна Ірина,
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри політології та міжнародних відносин,
Маріупольський державний університет

Бугасв Єгор,
2 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Міжнародні відносини та регіональні студії»,
Маріупольський державний університет

РОЛЬ СПОРТУ В РЕАЛІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ

Усе частіше конкуренція між державами ведеться не лише на полі битви чи через економічні санкції, а й у сфері культури та масових комунікацій, де спорт виступає надзвичайно ефективним засобом м'якої сили. Великі спортивні події об'єднують мільйони глядачів, формують глобальні інформаційні потоки й дають можливість демонструвати культурні, соціальні та економічні досягнення, одночасно створюючи майданчик для неофіційного діалогу задля формування позитивного іміджу держави й розширення її впливу на світову громадську думку [1]. Зі спортивними імпульсами пов'язане також накопичення символічного капіталу, що дозволяє державам підсилювати свій статус у міжнародному співтоваристві й мобілізувати зовнішні аудиторії, як це окреслював П'єр Бурдьє у своїх працях про символічну владу [4].

Історичні та сучасні приклади підтверджують важливість спорту у зовнішній політиці: Олімпіада в Берліні 1936 року стала одним із ключових інструментів легітимізації нацистського режиму; Ігри в Пекіні 2008 і 2022 років дали Китаю можливість показати світові свій економічний підйом і політичну стабільність; чемпіонат світу з футболу в Росії 2018 року слугував прикладом sportswashing на тлі міжнародної ізоляції після 2014 року; а чемпіонат світу в Катарі 2022 року використовували для посилення геополітичного впливу та залучення іноземних інвестицій у регіон. Натомість поява "Team Refugees" на Олімпіадах із 2016 року продемонструвала здатність спорту слугувати символом глобальної солідарності та інклюзивності — інструментом, який виходить за рамки державних інтересів і об'єднує навколо гуманітарних ідей [2; 3].

Значущість спортивної дипломатії полягає не лише в демонстрації м'язової сили чи економічного потенціалу, а й у можливості ведення "мови жестів", що долає мовні та культурні бар'єри [5]. Водночас феномен sportswashing, коли держави використовують великі події для прикриття порушень прав людини або політичних репресій, ілюструє темну сторону цього інструменту м'якої сили та потребує критичного аналізу [3]. Таким чином, спорт стає засобом комплексного впливу, поєднуючи економічні, технологічні та ідеологічні

механізми, і його роль у реалізації зовнішньополітичних стратегій сучасних держав продовжує зростати.

Література

1. BLACK D. Dreaming big : The pursuit of 'second order' games as a strategic response to globalization. URL: https://www.researchgate.net/publication/248950264_Dreaming_big_The_pursuit_of_'second_order'_games_as_a_strategic_response_to_globalization (дата звернення: 15.04.2025).
2. GRIX J., HOULIHAN B. Sport Mega-Events as Part of a Nation's Soft Power Strategy // British Journal of Politics and International Relations. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1111/1467-856x.12017> (дата звернення: 15.04.2025).
3. GRIX J., HOULIHAN B. Sports Mega-Events as Part of a Nation's Soft Power Strategy : The Cases of Germany (2006) and the UK (2012). URL: https://www.researchgate.net/publication/259544729_Sports_Mega-Events_as_Part_of_a_Nation's_Soft_Power_Strategy_The_Cases_of_Germany_2006_and_the_UK_2012 (дата звернення: 15.04.2025).
4. Ihlen, Øyvind. (2018). Symbolic Capital. URL: https://www.researchgate.net/publication/327879497_Symbolic_Capital (дата звернення: 15.04.2025).
5. NYE J. S. Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York : Public Affairs, 2004.

Добра Михайло,
4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Політологія»,
Маріупольський державний університет

CEFIC: ЛОБІЮВАННЯ ХІМІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В ЄС

У сучасному світі Європейський Союз (ЄС) є однією з найвпливовіших наднаціональних організацій, яка формує політику в різних сферах – від економіки та торгівлі до екології та промислового регулювання. Окрім офіційних інституцій, таких як Європейська комісія чи Рада ЄС, значну роль у цьому процесі відіграють групи інтересів, які представляють погляди бізнесу, громадянського суспільства та інших зацікавлених сторін. Серед них особливе місце займає Європейська рада хімічної промисловості (CEFIC) – провідна асоціація, що об'єднує великі хімічні компанії та національні федерації галузі. CEFIC є ключовим гравцем у формуванні політики ЄС у сфері хімічної промисловості, екологічних стандартів та інноваційного розвитку. Її діяльність охоплює лобіювання

інтересів виробників, участь у розробці законодавчих ініціатив (наприклад, реформування REACH) та стратегічну взаємодію з євроінституціями. У умовах посилення вимог до сталого розвитку, декарбонізації та циркулярної економіки роль CEFIC стає ще більш помітною, оскільки саме хімічна промисловість знаходиться на перетині економічних, екологічних і технологічних викликів.

У сучасних умовах глобальних екологічних викликів та трансформації європейської промислової політики дослідження діяльності CEFIC як ключового представника інтересів хімічної галузі набуває особливого значення. Хімічна промисловість займає центральне місце в економіці ЄС, будучи не лише важливим роботодавцем, але й основним постачальником матеріалів для інших стратегічних секторів - від медицини до відновлюваної енергетики. При цьому галузь перебуває під значним тиском через посилення екологічних вимог, необхідність декарбонізації та перехід до принципів циркулярної економіки.

У цьому контексті CEFIC виступає важливим посередником між бізнесом та євроінституціями, формуючи баланс між економічною доцільністю та екологічною відповідальністю. Аналіз її діяльності дозволяє зрозуміти, як формується регуляторне середовище для однієї з найважливіших галузей європейської економіки, які механізми впливу використовуються для захисту інтересів виробників, і як взаємодіють бізнес-структури з європейськими органами влади у процесі прийняття ключових рішень.

У 2023 році Cefic продемонстрував значний вплив на політичні процеси ЄС, витративши на лобювання приблизно 10 млн євро (один з найбільших показників серед європейських лобістів того року). Організація мала 14 акредитованих лобістів у Європарламенті та провела 181 зустріч на високому рівні з представниками європейських інституцій. Ця масштабна діяльність дозволяє Cefic безпосередньо впливати на формування ключових політичних рішень, пов'язаних із хімічною промисловістю [5] [4].

В 2023 році CEFIC активно лобював перегляд Регламенту REACH – ключового європейського законодавства про реєстрацію, оцінку та авторизацію хімічних речовин. У цьому році президент Президент CEFIC Мартін Брудермюллер (також CEO BASF) у 2023 році публічно закликав європейських лідерів негайно вжити заходів для порятунку хімічної промисловості ЄС, яка стикалася з кризою конкурентоспроможності, через високі ціни на енергію, відтік інвестицій до США та Азії, та надмірне регулювання, і він представив документ “Action 10: Ensure rules are enforced and enforceable” у документі акцентує увагу на необхідності створення чітких та практично здійснених правил для хімічної промисловості в рамках майбутньої реформи REACH. Відзначається, що поточне регулювання часто стає неефективним через надмірну бюрократичну складність, суперечливі вимоги щодо безпеки хімічних речовин та відсутність узгоджених механізмів контролю.

REACH — це всеохоплюючий регламент ЄС, який встановлює єдині правила обігу хімічних речовин на європейському ринку. Він покликаний гарантувати безпеку хімічної продукції для здоров'я людей та довкілля, одночасно підтримуючи розвиток інновацій у галузі. Суть регулювання полягає в тому, що компанії самі несуть відповідальність за оцінку безпечності своєї продукції. Вони зобов'язані реєструвати всі хімічні речовини, що

виробляються або імпортуються в обсягах від 1 тонни на рік, надаючи детальні дані про їхні властивості та потенційний вплив. Особливо небезпечні речовини підлягають додатковому контролю або обмеженням. Важливою особливістю REACH є стимулювання розробки альтернативних методів тестування, що дозволяє зменшити кількість дослідів на тваринах. Регламент також забезпечує прозорість — інформація про ризики повинна бути доступною як для фахівців, так і для звичайних споживачів [3].

Особлива увага приділяється забезпеченню правової визначеності – CEFIC наполягає, що нові правила повинні бути достатньо конкретними, щоб компанії могли їх виконувати без надмірних витрат, але водночас досить гнучкими для адаптації до наукових та технологічних змін. Підкреслюється важливість балансу між захистом довкілля та підтримкою конкурентоспроможності європейської промисловості [1]

У відповідь на тиск CEFIC та інших промислових асоціацій, Європейський Союз у 2023-2024 роках вніс низку конкретних змін у свою політику щодо хімічної промисловості. А саме:

- Поступове обмеження PFAS: Замість повної заборони «вічних хімікатів» (яку вимагали екологічні НУО), ЄС погодився на часткові обмеження з винятками для критичних галузей (напівпровідники, медицина). CEFIC аргументував, що повна заборона знищить 4.4 млн робочих місць. Початковий план ЄС був Повна заборона ~10,000 PFAS (перфторалькільних та поліфторалькільних речовин) через їхню стійкість у довкіллі та токсичність, а Позиція CEFIC була, така Запропонувати "винятки для критичної інфраструктури", де немає альтернатив (медичне обладнання, напівпровідники, аерокосмічна галузь). Наголосив, що повна заборона завдасть шкоди європейській промисловості (зокрема, через втрату 4.4 млн робочих місць) [7].

- У Net-Zero Industry Act (2024) внесено пільги для хімічних компаній, які інвестують у низьковуглецеві технології (наприклад, синій водень). Це пряма відповідь на пункт №2 плану CEFIC [2].

Скасовано частину надмірних вимог до маркування:

- Спрощене маркування – дозволено комбінувати попереджувальні символи та використовувати QR-коди замість великих текстів.

- Мовні полегшення – для професійних користувачів тепер достатньо маркування англійською (без обов'язкового перекладу на всі мови ЄС).

- Порогові значення для мікропластику – маркування обов'язкове лише при високій концентрації (>0,1%).

- Відстрочка реалізації – нові правила почали діяти з 2025 року замість 2023 [6].

У сучасних умовах Європейська рада хімічної промисловості (CEFIC) продовжує відігравати ключову роль у формуванні політики ЄС, поєднуючи інтереси галузі з вимогами сталого розвитку та екологічної відповідальності. Її активне лобіювання, підкріплене значними фінансовими ресурсами та прямим доступом до євроінституцій. Діяльність CEFIC демонструє, як бізнес-асоціації можуть ефективно впливати на регуляторні процеси, балансуючи між економічною доцільністю та суспільними викликами. Однак це також

піднімає питання про прозорість лобізму та оптимальний рівень впливу промисловості на законодавчі ініціативи, особливо в контексті глобальних екологічних цілей ЄС. У результаті CEFIC залишається одним із головних архітекторів майбутнього європейської хімічної промисловості, яка постає перед необхідністю глибокої трансформації.

Література

1. CEFIC. Action 10: Ensure Rules Are Enforced and Enforceable. URL: https://cefic.org/app/uploads/2025/04/Action-10_Ensure-rules-are-enforced-and-enforceable.pdf (дата звернення: 08.01.2025).
2. European Commission. Net-Zero Industry Act. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/industry/sustainability/net-zero-industry-act_en (дата звернення: 08.01.2025).
3. European Commission. REACH Regulation. URL: https://environment.ec.europa.eu/topics/chemicals/reach-regulation_en (дата звернення: 08.01.2025).
4. European Union Transparency Register. European Chemical Industry Council (CEFIC). URL: https://transparency-register.europa.eu/searchregister-or-update/organisation-detail_en?id=64879142323-90 (дата звернення: 08.01.2025).
5. LobbyFacts. European Chemical Industry Council (CEFIC). URL: <https://www.lobbyfacts.eu/datacard/european-chemical-industry-council?rid=64879142323-90&sid=191511> (дата звернення: 08.01.2025).
6. Plesner. Product Regulatory Updates: New EU Rules on General Product Safety, Labelling and Liability. URL: <https://plesner.com/en/news/product-regulatory-updates-new-eu-rules-general-product-safety-labelling-and-liability> (дата звернення: 08.01.2025).
7. Reuters. EU Plans Ban on 'Forever Chemicals' in Consumer Products by 2025. URL: <https://www.reuters.com/business/environment/eu-plans-ban-forever-chemicals-consumer-products-2025-01-20/> (дата звернення: 08.01.2025).

Звичайний Ярослав,
1 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
Маріупольський державний університет

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА РЕСПУБЛІКИ ТУРЕЧЧИНА НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ

«Глобальні виклики XXI століття (зміна клімату, гібридні війни, пандемії, масова міграція, цифрова революція, енергетична безпека) трансформують структуру влади в державах, ставлячи під сумнів сталі демократичні інститути. Зростає тенденція авторитарної консолідації влади навіть у формально демократичних країнах — приклади: Туреччина, Угорщина, Індія.»;

«2002–2010: прихід Партії справедливості та розвитку (ПСР) асоціювався з демократичним оновленням, спробами євроінтеграції, обмеженням ролі армії в політиці, розширенням прав нацменшин (зокрема курдів). Період після 2010: посилення особистої влади Реджепа Таїпа Ердогана, поступове звуження демократичного поля, наступ на свободу преси, громадянське суспільство та незалежність судової системи.»;

«Конституційна реформа 2017 року закріпила перехід до президентської республіки, значно зменшивши систему стримувань і противаг. Ці зміни дозволили гнучкіше і швидше реагувати на зовнішньополітичні виклики, проте зменшили інституційну прозорість у прийнятті рішень.»;

«Багатополярність світу відкрила нові можливості для регіональних гравців — Туреччина намагається позиціонувати себе як незалежного суб'єкта між ЄС, США, Росією та Китаєм.»;

«Енергетична безпека (газ з Азербайджану, нові родовища в Середземному морі) формує нову осі інтересів Туреччини на Близькому Сході та у Східному Середземномор'ї. Сирійський конфлікт, криза в Лівії, протистояння з Іраном — дозволили Анкарі активізувати військову дипломатію та впровадити модель "проекції сили".»;

«2020–2024: «перезавантаження» регіональної дипломатії: відновлення зв'язків з Ізраїлем, Саудівською Аравією, Єгиптом; прагматичний підхід, заснований на економічних інтересах і конкуренції з Іраном.»;

«Ідеологічна компонента (неоосманізм, ісламо-націоналізм) почала формувати зовнішньополітичну ідентичність Туреччини. Міжнародна ізоляція через авторитаризм змусила Туреччину переорієнтовуватись на нестандартні партнерства (Катар, Росія, Китай). Внутрішні кризи (інфляція, нестабільність ліри, напруження з опозицією) підштовхують до зовнішньополітичних «успіхів», які можуть зміцнювати імідж влади.»;

«Туреччина є прикладом держави, яка поєднала авторитарну модернізацію з активною зовнішньополітичною експансією. Глобальні виклики створюють умови, за яких держави змушені переглядати не лише зовнішню політику, а й форму політичного устрою. Політична система впливає на швидкість і спосіб прийняття зовнішньополітичних рішень. У випадку Туреччини — це означає більшу гнучкість, але меншу прозорість.»;

«Вивчення досвіду Туреччини дає розуміння того, як глобальні тенденції впливають на конкретні національні трансформації та міждержавні відносини.».

Література

Алієв М. М.. Зовнішня політика Туреччини наприкінці 90-ч рр. XX ст. – на початку XXI ст.. – 2010 - / Наукова стаття. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vmv.kymu.edu.ua/series/vmv/vipusk9/06.pdf>.

Ніколаєва Д. О.. Близькосхідна політика Турецької Республіки: концептуальне забезпечення та практична реалізація. – 2021 - / Наукова стаття. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://chtyvo.org.ua/authors/Nikolaieva_Dariia/Blyzkoskhidna_polityka_Turetskoi_Respubliky_kontseptualne_zabezpechennia_ta_praktychna_realizatsiia/

Петряєв О.. Стратегічні інтереси Турецької Республіки в регіоні Близького Сходу та Північної Африки. – 2022 - / Наукова стаття. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/269555>

Худолій А. А.. Зовнішня політика Туреччини на Близькому Сході. – 2017 - / Наукова стаття. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://jvestnik-politology.donnu.edu.ua/article/view/5044>

Birol Baskan, Gönül Tol. Turkish Foreign Policy in the Middle East. – 2018 - / Наукова стаття. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mei.edu>

Taha Özhan. Turkish Foreign Policy and the Middle Eastern Order. – 2025 - / Наукова стаття. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ankaraenstitusu.org/en/turkish-foreign-policy-and-the-middle-eastern-order/>

Valeria Talbot. Türkiye in the MENA Region: A Foreign Policy Reset. – 2023 - / Наукова стаття. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ispionline.it>

Vali Nasr. In Post-Assad Middle East, Iran's Loss Is Turkey's Gain. – 2018 - / Наукова стаття. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://foreignpolicy.com/2024/12/10/syria-assad-turkey-erdogan-iran-geopolitics-middle-east-rivalry/>

Образцова Валерія,
1 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Міжнародні відносини та регіональні студії»,
Маріупольський державний університет

АВІАЦІЙНИЙ ТЕРОРИЗМ, ЯК ОДИН З ВИКЛИКІВ МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ

У ХХІ столітті цивільна авіація це не просто вид транспорту, а основа світової взаємодії, міжнародної дипломатії, торгівлі й гуманітарного реагування. У глобалізованому світі, де політика, економіка та безпека взаємопов'язані, авіація виконує роль стратегічного ресурсу, а її безпека – це безпека не лише окремих країн, а й усього міжнародного порядку.

Ще на початку ХХ століття не існувало поняття «цивільна авіація». Її розвиток почався лише після закінчення Першої світової війни, коли на Паризькій мирній конференції у 1919 році було запроваджено Паризьку конвенцію про регулювання повітряної навігації, яка запровадила правила суверенітету повітряного простору, за якими кожна держава має повний та виключний контроль над своїм повітряним простором. Так, завдяки першій Конвенції держави почали встановлювати дипломатичні відносини на базі авіаційних угод, формувати нові Конвенції для виконання безпечних авіаперельотів з однієї країни в іншу [5, с. 214-219].

Тимчасове припинення діяльності цивільної авіації відбулось під час Другої світової війни, коли літаки були перекваліфіковані у військові, а цивільні рейси виконувались тільки в нейтральних країнах, як Швейцарія, Швеція та Португалія. Але, тим не менш, розуміючи перевагу повітряного транспорту, у грудні 1944 року у м. Чикаго (США) представники понад 50-ти країн підписали Чиказьку конвенцію, яка стала головним документом в сфері авіації та запровадила Міжнародну організацію цивільної авіації (ІКАО). ІКАО спираючись на Чиказьку конвенцію зобов'язана встановити міжнародні стандарти безпеки, які будуть дотримуватись всі країни-учасниці, координувати маршрути, сприяти економічному розвитку авіації, встановити єдині правила для авіакомпаній, регулювати права та обов'язки країн щодо використання повітряного простору. Для того, щоб посилити контроль всіх норм та обов'язків було сформоване Міжнародне повітряне право, яке регулює відносини між суб'єктами цього права щодо визначення статусу, встановлення режиму повітряного простору з метою забезпечення ефективного та безпечного користування, а також у сфері організації та здійснення міжнародних повітряних перевезень, експлуатації, ремонтних робіт та протидії актам незаконного втручання [3, с. 17-21].

Цивільна авіація є найбезпечнішим видом транспорту та найглобалізованішим. Завдяки встановленим Конвенціям, міжнародним організаціям, Міжнародному повітряному праву повітряний транспорт проводить не тільки різноманітні заходи, присвячені безпечному розвитку авіації, а також надає гуманітарну допомогу постраждалим під час війн, епідемій, стихійних лих. Авіаційні гуманітарні організації прибувають на місця катастроф першими, доставляючи медикаменти, воду, продукти харчування та у разі потреби проводять евакуацію населення у безпечні місця. Але, незважаючи на всі запроваджені заходи безпеки, прописані правила та норми, благодійну роботу, паралельно існують групи людей, які не просто порушують всі прописані авіаційні норми, а застосовують насильство проти цілого людства. Перший авіаційний терористичний акт відбувся не у 2001 році 11 вересня у Нью-Йорку, а у 1919 році, коли цілеспрямовано було збито літак з політичним діячем Західно-Української Народної Республіки Дмитром Вітовським, який повертався з Паризької мирної конференції, де було встановлено першу авіаційну Конвенцію. Саме з цього моменту починається повітряний тероризм, який у Міжнародному повітряному праві офіційно отримав цю назву набагато пізніше [1, с. 22-25].

Найбезпечніший вид транспорту є найпривабливішим об'єктом для терористів. Це пов'язано з тим, що захоплення літака найвигідніше для проведення теракту та дієвий для отримання викупу, звільнення терористів, які відбувають покарання та набрання популярності, адже під час знаходження авіалайнеру у повітрі, як держава, так і екіпаж, будуть під наглядом терористичного угруповання і виконуватимуть їх вказівки через погрози підірвати літак або взяти в заручники пасажирів чи членів екіпажу при невиконанні їх вимог.

Існують декілька видів повітряного тероризму, коли літак був збитий ракетою «земля-повітря» або військовим винищувачем цілеспрямовано для дестабілізації політичної ситуації в тому чи іншому регіоні. Бувають випадки, коли літак збили ракетою випадково,

після чого загострюються відносини між двома чи більше країнами: між тією, яка збила літак, тією, кому належав літак і тих країн, громадяни, яких знаходились на борту літака. Але наймасовіші теракти відбуваються після закладення вибухівки в літак працівниками аеропорту, які є послідовниками терористичного угруповання або самими членами таких угруповань, що незаконно проникнули на територію аеропорту. Також історія авіації налічує факти, коли терористи потрапляли на борти літаків, придбавши квитки, захоплювали їх в повітрі, висуваючи свої вимоги та утримуючи екіпаж та пасажирів в заручниках [4, с. 55-58].

Причин для скоєння повітряного тероризму досить багато. Оскільки літаки та аеропорти завжди були та будуть символом міжнародної мобільності, прогресу і глобалізації, при нападі на ці об'єкти першими, хто прибуває на місце події є ЗМІ і саме вони починають вести пряму трансляцію та публікують вимоги терористів. Іншою причиною є велика кількість людей в одному місці, адже один літак може вмістити понад сто пасажирів, а аеропорт декілька тисяч людей одночасно. Тому один теракт може спричинити велику кількість жертв.

Наступною і найголовнішою проблемою є безпека аеропортів. Якби Конвенції не були підписані і якби дії заходів безпеки не були встановлені після 2001 року, є «слабкі місця» аеропортів по всьому світу. В першу чергу, це зони до проходження контролю, які відкриті для всіх, бо кожна людина має право зайти на територію аеропорту до місця проходження реєстрації, навіть без квитка.

Далі, це міжнародний ефект, оскільки скоєний напад у міжнародному аеропорту або на літак буде мати глобальні наслідки, починаючи від затримок рейсів по всьому світу, закінчуючи змінами в політичній безпеці або навіть державним переворотом. Все це автоматично впливає на економіку країни та на туризм, адже багато пасажирів відмовляться від квитків на літак, турбуючись про своє життя, через що втрачаються кошти та відбувається занепад економіки.

Авіація – це ключова інфраструктура, яка включає пасажирів, вантажі, логістику і така атака може паралізувати роботу аеропорту або авіаліній. Інколи трапляється так, що після авіаційної події деякі з авіакомпаній припиняють свою роботу, що призводить до безробіття, адже розформовані екіпажи будуть шукати нові трудові місця і інколи це змушує їх до еміграції в інші країни. Окрім цього, повітряний транспорт є національним надбанням держави і коли відбувається терористична дія проти неї, престиж країни автоматично знижується. Це пов'язують з неможливістю захистити свої кордони та зони аеропорту від можливих терактів, через що починається відмова відвідувати країну і недовіра до авіакомпанії та до уряду держави.

Як результат, скоєний один раз теракт проти людства в межах аеропорту або під час рейсу авіалайнеру, призводить до психологічного ефекту серед населення. Багато людей бояться літати і без гіпотетичного теракту, а після терактів посилюється страх, тривога і відчуття вразливості, навіть у мирний час. Тому ще одна з цілей тероризму – посіяти паніку, що знов призведе до відмовлення від авіарейсів, економічних збитків та зниження політичної стабільності.

Таким чином, ці дії дозволяють терористам отримати важіль впливу, набагато більший за локальний теракт і, нажаль, жодна з Конвенцій чи міжнародних організацій не в силах впоратись з цими викликами, навіть запроваджуючи ретельні обшуки в аеропортах та встановлюючи новітні засоби спостереження та сканери. Тероризм адаптується до всіх цих глобальних змін та нових систем безпеки. А новітні технології, на кшталт дронів, біозброї, кібер-атак можуть нападати на авіасистеми з землі, не знаходячись в аеропорту чи у літаку.

Незважаючи на мільйонні розходи на новітню інфраструктуру, технології та навчання персоналу, існують тисячі аеропортів, в яких слабкий контроль, через що проникнення терористів до нього відбувається без перешкод [2, с. 30-32].

Отже, авіаційний тероризм – не тільки технологія, а й ідеологія. Беручи до уваги той факт, що авіація насправді є однією з найбезпечніших форм транспорту, все ж повністю виключити ризик неможливо, бо існує людський фактор, який поєднується з технологіями, глобалізацією та ідеологією, що і призводить до постійних викликів. Тому можна лише значно знизити ризики авіаційного тероризму, але повністю викоринити його неможливо.

Література

1. Безпека цивільної авіації як комплексне поняття / А. В. Філіппов // Юридичний вісник. Серія: Повітряне і космічне право. — 2007. — № 4. — С. 21–26.
2. До питання міжнародного врегулювання боротьби з актами незаконного втручання в діяльність цивільної авіації / Г. М. Чуб // Юридичний вісник. Серія: Повітряне і космічне право. — 2008. — № 2. — С. 30–32.
3. Міжнародне повітряне право : підручник / О. М. Григоров. — Київ : Фенікс, 2023. — 166 с.
4. Незаконний захват повітряного судна: нове трактування / О. М. Григоров // Український часопис міжнародного права. — 2013. — № 1. — С. 55–58.
5. Перші міжнародні інституції у сфері цивільної авіації / О. М. Григоров // Право і суспільство. — 2020. — № 2, ч. 3. — С. 214–219.

Романенко Поліна,
1 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Міжнародні відносини та регіональні студії»,
Маріупольський державний університет

ВІДЕОІГРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ М'ЯКОЇ СИЛИ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ: КУЛЬТУРНИЙ ВПЛИВ І ПОЛІТИЧНІ НАРАТИВИ

З розвитком цифрових технологій та широким поширенням інтернету люди все більше почали ізолюватися від фізичного простору, поринаючи у віртуальні середовища — соціальні мережі, онлайн-платформи, відеоігри. Особливо це характерно для молоді, яка

проводить значну частину часу у віртуальному просторі, що стає не лише місцем розваг, а й джерелом інформації, комунікації та формування світогляду.

У цьому контексті відеоігри перестають бути виключно засобом розваги — вони перетворюються на впливовий культурний та комунікаційний інструмент. Через сюжети, механіки вибору, символіку та взаємодію з персонажами ігри здатні передавати цінності, ідеології, а в сучасній реальності — й політичні меседжі. Враховуючи, що сьогодні політична свідомість молоді формується не лише через освіту, ЗМІ чи сімейне середовище, а переважно через цифровий контент — зокрема, через відеоігри, які дедалі більше впливають на спосіб сприйняття соціальних і політичних процесів. Як зазначається у дослідженні Marina Rain та Raymond A. Mar, опублікованому в National Library of Medicine (2020), гравці часто ідентифікують себе з ігровими персонажами, що активує ті самі нейронні зв'язки, що й при думках про себе чи близьких людей. Цей процес психологічно подібний до формування емоційного зв'язку з реальними людьми, оскільки гравець починає переживати події в грі через призму особистих переживань і переконань. Завдяки цьому ігрові персонажі стають не просто об'єктами розваги, але й своєрідними "моделями" для ідентифікації, які можуть впливати на світогляд гравців і формувати їхнє ставлення до соціальних та політичних явищ у реальному житті. Роль відеоігор у процесі політичної соціалізації молоді є надзвичайно важливою. Відеоігри здатні впливати на формування політичних поглядів, уявлень про владу, справедливість та суспільний устрій. У багатьох іграх — від стратегій до RPG (рольові ігри) — можна простежити політичні мотиви: ідеї опору, контролю, демократичних чи авторитарних моделей управління, що можна побачити на прикладі таких ігор, як Spec Ops: The Line, Call of Duty: Modern Warfare, Detroit: Become Human.

З огляду на зростання соціальної активності молоді, трансформацію інформаційного простору, а також постійне зростання ролі геймінгу — як важливого соціального та культурного явища, яке включає створення і споживання відеоігор як форми інтерактивного занурення в віртуальні світи — постає потреба аналізувати неочевидні, але впливові джерела політичного впливу. У відеоіграх політичний контекст часто не подається прямо, однак він присутній у виборі сюжетів, образів героїв, моделей управління, репрезентації влади чи конфлікту.

Політизація геймінгу набуває особливої актуальності в умовах глобальних соціальних змін, де політичні потрясіння та пошук національних ідентичностей впливають на молодь по всьому світу. Так, російсько-українська війна та її відображення в медіа, зокрема в відеоіграх, може формувати погляди молоді на міжнародні конфлікти та політичні процеси. Ігри, такі як *S.T.A.L.K.E.R. 2: Heart of Chernobyl* чи *This War of Mine*, зображують наслідки військових конфліктів через уявні (а для великої кількості української молоді — і реальні) переживання цивільного населення та виживання в умовах катастроф. Вони часто включають політичні меседжі, де гравці стикаються з моральними виборами або відображенням реальних соціальних та політичних проблем. *S.T.A.L.K.E.R. 2*, наприклад, переносить гравця в постапокаліптичну зону, що відображає не тільки ядерну катастрофу, а й впливи військових конфліктів та політичної нестабільності. Ігри, які зображують реалії

війни, конфліктів чи соціальних потрясінь, можуть суттєво вплинути на формування уявлень гравців про політичні процеси, громадянську відповідальність та міжнародні відносини.

Зі зростанням соціальної активності молоді та трансформацією інформаційного простору важливо зосередитися на нових, неочевидних каналах політичного впливу. Відеоігри, як культурне явище, здатні формувати політичну свідомість молоді, навіть якщо політичний контекст подається опосередковано через вибір сюжетів чи образів героїв. Вони дозволяють не тільки розважатися, а й ставити моральні й етичні питання, що згодом можуть стати основою для розуміння політичних реалій.

Механізми впливу відеоігор на політичні погляди молоді, зокрема через сюжетні лінії, персонажів, ігрові ситуації та моральні дилеми, що часто включають елементи політичних чи соціальних конфліктів, є важливим аспектом дослідження. Ці ігри можуть формувати уявлення про демократію, свободу, справедливість, права людини та впливати на погляди щодо міжнародних відносин, зокрема таких тем, як війна, глобалізація та національна ідентичність. Важливою темою є також взаємодія між різними ігровими жанрами, що зображають реалії війни, політики чи соціальних потрясінь, і політичні меседжі, які вони передають через механіку гри. Аналізуватиметься зображення біполярності світу, де окремі держави, зокрема США та Росія, виступають як символи протилежних політичних блоків у контексті ігор.

На сьогодні в Україні тема впливу відеоігор на формування політичних поглядів молоді практично не досліджувалася, хоча окремі роботи в цій сфері існують. Наприклад, Світлана Фіялка у статті «Відеоігри як інструмент пропаганди в умовах російсько-українського протистояння» аналізує використання відеоігор для пропаганди та маніпуляції громадською думкою під час конфлікту. Однак загалом ця тема залишається недостатньо вивченою в українській науці.

Водночас у світовому академічному дискурсі політичні аспекти відеоігор перебувають у центрі активного вивчення. Так, американські дослідники активно аналізують, як політичні контексти у відеоіграх можуть впливати на громадську думку, поведінку гравців і навіть на формування їхніх політичних переконань. Зокрема, Ліза Гутвенгер та її колеги у роботі «Politics in Games — An Overview and Classification» пропонують комплексну класифікацію політичних тем у відеоіграх, включаючи аналіз їхнього потенціалу як інструментів впливу на молодь. Вони виділяють різні категорії, у яких політичний зміст проявляється у ігрових сюжетах і механіках, що дозволяє визначити ключові елементи, що формують політичне мислення гравців.

Незважаючи на відсутність уваги дослідників до проблеми в Україні, світова наука вже визнає роль відеоігор у формуванні політичних переконань. Сучасні дослідження, зокрема американських авторів, підтверджують необхідність вивчення цього феномену, оскільки політичні сили, закладені в ігрових сюжетах і механіках, можуть мати довгостроковий вплив на молодь і її сприйняття політичних процесів. Тому тема аналізу політичних аспектів відеоігор є надзвичайно актуальною і потребує подальших досліджень, особливо в контексті сучасних соціальних і політичних викликів.

Література

1. Rain M., Mar R. A. *Adult attachment and engagement with fictional characters* // PMC. – 2020. – Режим доступу: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC8419286/> (дата звернення: 15.04.2025).
2. Gutwenger, L., Risch, A., & Staab, S. (2022). Politics in Games — An Overview and Classification. *Games and Culture*. <https://doi.org/10.1109/GEM61861.2024.10585741>
3. Фіялка, С. Б. (2017). Відеоігри як інструмент пропаганди в умовах російсько-українського протистояння. *Технологія і техніка друкарства*, (3(57), 79–85. [https://doi.org/10.20535/2077-7264.3\(57\).2017.112012](https://doi.org/10.20535/2077-7264.3(57).2017.112012)

Романишин Максим,
1 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Міжнародні відносини»,
Маріупольський державний університет

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ СТРАТЕГІЇ КИТАЮ ТА США В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА

Сучасний світовий порядок, сформований після Другої світової війни, перебуває в стані трансформації. Протистояння між США, які довгий час залишалися гегемоном, та Китаєм, який пропонує альтернативну модель глобального розвитку, стає центральним драйвером міжнародних відносин. Розуміння стратегій цих держав є ключем до аналізу змін у глобальній системі. Метою роботи є порівняльний аналіз зовнішньополітичних стратегій цих держав.

- Теоретичні основи: класичний реалізм, теорія «зіткнення цивілізацій» Гантінгтона;

- Методи: контент-аналіз стратегічних документів, дискурс-аналіз заяв лідерів, статистичний аналіз економічних і військових показників.

1. Зовнішня політика Китаю:

- Ініціативи «Один пояс, один шлях», Глобальна ініціатива розвитку і безпеки залишаються ключовими інструментами КНР у просуванні ідеї багатопольного світового порядку.

2. Зовнішня політика США:

- Політика Байдена зіштовхнулася зі зростаючим впливом популізму та поляризації американського суспільства.

- Політика адміністрації Трампа декларативно підкреслює ізоляціоністські тенденції: зменшення залученості до багатосторонніх ініціатив, введення мит і санкцій, орієнтація на політику «Америка передусім».

- Відхід від «порядку, заснованого на правилах», до політики домінування через силу створює умови для посилення глобальної нестабільності.
- Китай і США пропонують два різні підходи до глобального лідерства: один базується на економічній інтеграції та культурному плюралізмі, інший — на демократичних цінностях і військовій присутності.
- Трансформація світового порядку вимагає від усіх учасників міжнародної системи переосмислення традиційних підходів до дипломатії, безпеки й економічної співпраці.
- Дослідження цієї теми сприятиме кращому розумінню сучасних викликів і можливостей, які відкриваються перед міжнародною спільнотою.

Література

1. Бюро ініціативи «Один пояс, один шлях». Головна сторінка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/> (дата звернення: 17.01.2025).
2. Білий дім. Головна сторінка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.whitehouse.gov/> (дата звернення: 17.01.2025).
3. Гантінгтон С. Зіткнення цивілізацій та перебудова світового порядку. — Нью-Йорк: Simon & Schuster, 1996. — 368 с. — ISBN 978-0-684-84441-1.
4. Державний департамент США. Головна сторінка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.state.gov/> (дата звернення: 17.01.2025).
5. Кіссінджер Г. Світовий порядок. Роздуми про характер націй в історичному контексті / Пер. з англ. Надія Коваль. — Київ: Наш Формат, 2022. — 320 с. — ISBN 978-617-7388-77-6.
6. Kissinger H. On China. — New York: Penguin Books, 2011. — 608 p. — ISBN 978-0-14-312131-2.
7. Morgenthau H. Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace. — New York: Alfred A. Knopf, 1948. — 568 p.
8. Міністерство оборони США. Головна сторінка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.defense.gov/> (дата звернення: 17.01.2025).
9. Міністерство закордонних справ КНР. Головна сторінка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.fmprc.gov.cn/eng/> (дата звернення: 17.01.2025).
10. Уряд КНР. Головна сторінка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://english.www.gov.cn/> (дата звернення: 17.01.2025).

Фірсова Катерина,
1 курс, перший(бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Міжнародні відносини та регіональні студії»,
Маріупольський державний університет

ВІДЛУННЯ МИНУЛОГО В СЬОГОДЕННІ: КРИЗИ ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Аналіз актуальних проблем міжнародних відносин у сучасному світі вимагає врахування історичних прецедентів. Особливе місце серед них посідають кризи початку XX століття, які стали прологом до Першої світової війни. Розуміння механізмів, які тоді штовхнули світ у прірву глобального конфлікту, видається критично важливим для орієнтування у складній реальності 2025 року. Хоча порівнювати різні історичні епохи завжди складно, деякі тенденції залишаються незмінними – це боротьба за владу, зіткнення інтересів різних держав, створення союзів задля забезпечення національних інтересів. Ці процеси повторюються з часом і впливають на сучасні події, зокрема на ті виклики, з якими сьогодні стикається і Україна.

Суперництво між великими державами й досі залишається головною рушійною силою у міжнародних відносинах. На початку XX століття це була напруга між усталеними імперіями (наприклад, Британією, Францією) та новими амбітними гравцями (зокрема, Німеччиною), що проявлялася у військово-морських перегонах, колоніальних суперечках (як Марокканські кризи) та боротьбі за вплив на територіях занепадаючих імперій (Османської та Австро-Угорської, особливо на Балканах) [2]. Сьогодні ми спостерігаємо нову модель великого суперництва, передусім між Сполученими Штатами та Китаєм, яке охоплює економічну, технологічну, ідеологічну та військову сфери. Водночас бачимо, як Росія проводить політику, спрямовану на перегляд існуючих правил у Європі, намагаючись зруйнувати систему безпеки та відновити свій контроль над сусідніми територіями. Найбільш жорстко це виявилось у повномасштабному нападі на Україну. Такі кроки нагадують відродження імперського мислення, що, хоча й має нові форми, виявляється у прагненні обмежити суверенітет сусідів та пріоритеті власних «великодержавних» інтересів над міжнародним правом [6].

Не менш важливою залишається роль націоналізму та територіальних суперечок. Напередодні Першої світової війни саме вибухонебезпечна суміш націоналістичних прагнень та імперських інтересів на Балканах створила пороху діжку, що вибухнула після вбивства в Сараєво. Націоналізм слугував потужним інструментом мобілізації населення та легітимації агресивної зовнішньої політики [5]. У XXI столітті ми бачимо, що ця сила нікуди не зникла. Яскравим прикладом є російська агресія проти України, яка значною мірою живиться імперськими та націоналістичними наративами, що заперечують незалежність України. Однак подібні тенденції спостерігаються й в інших регіонах, зокрема можна згадати тривалу суперечку за Нагірний Карабах між Вірменією та Азербайджаном,

напруженість у Південно-Китайському морі через територіальні претензії кількох держав, а також конфлікти на Кавказі та Близькому Сході. Усе це показує, що принцип суверенітету та територіальної цілісності, хоч і закріплений у міжнародному праві, постійно піддається випробуванням, а звернення до національних почуттів та історичних образ залишається ефективним засобом внутрішньої та зовнішньої політики [6].

У цьому ж контексті варто розглянути систему альянсів, які, попри зміну форм, продовжують відігравати подвійну роль як фактор стабільності, так і потенційного загострення конфліктів. У XX столітті Європа була поділена на два потужних військових блоків Антанти та Троїстого союзу – це означало, що країни були тісно пов'язані взаємними обіцянками підтримки. Коли спалахнув конфлікт між Австро-Угорщиною та Сербією, ці зобов'язання спрацювали як доміно, втягуючи все більше держав у війну і перетворюючи локальну кризу на загальноєвропейську [2]. Сучасні альянси, як от НАТО, і більш гнучкі безпекові формати (AUKUS, Quad, ШОС) функціонують в іншому контексті. Проте сама логіка колективної оборони та стримування означає, що агресія проти одного може призвести до втягування у конфлікт багатьох [4, с. 356].

Проте, накладаючи історичні паралелі на сучасність, необхідно чітко усвідомлювати й кардинальні відмінності. Якщо століття тому економічна конкуренція виливалася переважно у боротьбу за колонії та ринки збуту в рамках класичного імперіалізму, то сьогоднішня глобалізована економіка створює значно складнішу картину. Глибока взаємозалежність у торгівлі, фінансах та технологіях робить ціну великої війни потенційно катастрофічною для всіх учасників. І хоч взаємозалежність може виступати чинником стримування, вона водночас відкриває нові можливості для тиску: енергетичний шантаж, торговельні війни, санкції, контроль над критичними технологіями й рідкісноземельними металами стали невід'ємними складниками сучасної геополітичної боротьби [7].

Ідеологічне протистояння також трансформувалося, якщо раніше це було зіткнення імперських амбіцій та різних форм націоналізму, а пізніше капіталізму та комунізму, то сьогодні дедалі чіткіше простежується лінія розлому між демократичними та авторитарними моделями управління, з різними поглядами на права людини, міжнародне право та світовий порядок. Ця ідеологічна боротьба формує наративи суперництва та впливає на формування коаліцій [1].

Найбільш фундаментальною відмінністю є існування ядерної зброї. Цей фактор, відсутній на початку XX ст., якісно змінює стратегічні розрахунки великих держав. Хоча ядерне стримування досі запобігає прямій війні між ядерними державами, сама наявність цієї зброї, ризики її розповсюдження та можливість ескалації до її застосування (навіть обмеженого) створюють постійну загрозу людству [7]. Поряд з цим, революція в інформаційно-комунікаційних технологіях та військовій справі змінила обличчя конфліктів. Кіберпростір став повноцінним театром воєнних дій, де можливі атаки на критичну інфраструктуру, масштабне шпигунство та дезорганізація систем управління. Розвиток високоточної зброї, безпілотників, систем розвідки, а також потенційне впровадження

штучного інтелекту у військові системи радикально змінюють тактику і стратегію, прискорюючи темп бойових дій та стираючи межі між війною і миром [3, с. 198].

Україна у цьому контексті стала своєрідним центром, де перетнулися багато з розглянутих тенденцій: відродження імперських амбіцій та агресивного націоналізму з боку Росії, зіткнення геополітичних інтересів великих держав, випробування на міцність міжнародного права та інституцій, демонстрація того, яку шкоду здатна завдати сучасна класична війна, що ведеться в умовах глобальної інформаційної протидії та під тінню ядерного шантажу. Ця війна спричинила глобальні економічні кризи, виявила слабкості міжнародних інституцій у протидії відвертій агресії члена Ради Безпеки ООН, але й продемонструвала стійкість та здатність до об'єднання демократичного світу перед обличчям загрози. Досвід України підкреслює не лише вразливість держав, що опинилися на перетині геополітичних розломів, а й важливість внутрішньої стійкості, національної консолідації та міжнародної підтримки [8].

Таким чином, хоча історія не повторюється точно, її відлуння чітко чути у сучасних міжнародних відносинах. Основні механізми світової політики: змагання за владу, націоналістичні наративи, пошук безпеки та створення альянсів залишаються незмінними навіть через століття. Однак умови, в яких розгортається ці події, зазнали фундаментальних змін через ядерну зброю, технологічну революцію, глобальну економічну взаємозалежність та зміну ідеологічних ландшафтів. Тут доречно згадати відомий вислів Марка Твена: «Історія не повторюється, але часто римується» [9]. А отже, розуміння цієї складної взаємодії минулого і сьогодення є необхідною передумовою для вироблення адекватних стратегій виживання та розвитку в складному ХХІ столітті, де ціна помилки може бути значно вищою, ніж будь-коли раніше.

Література

1. Березовська-Чміль О. Порівняльний аналіз демократичного та авторитарного політичних режимів. – Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія. – Випуск 15. – 2023. – С.11–17. URL:<https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/48/47> (дата звернення: 16.04.2025).
2. Віднянський С. Велика війна як прояв кризи європейської цивілізації. – Дзеркало тижня. – 2004. URL:https://zn.ua/ukr/SOCIUM/velika_viyна_yak_proyav_krizи_evropeyskoyi_tsivilizatsiyi_do_90-richchya_pochatku_pershoyi_svitovoyi.html (дата звернення: 16.04.2025)
3. Дзеркаль В. Інструменти кібер-дипломатії у реалізації зовнішньої політики держави. – Актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Дніпро. – 2023. – С.198–199. URL:<https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/2023/materiali%20konf/23.pdf> (дата звернення: 16.04.2025).

4. Крамной С. Аналіз ролі міжнародних міжурядових організацій у розв'язанні міжнародних конфліктів. – Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – №1. – Випуск 15. – 2024. – С.354–357. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2024/64.pdf (дата звернення: 16.04.2025).
5. Сич О. Про деякі нові підходи до проблеми походження та значення Першої світової війни. – ЧНУ "Рута". – Чернівці. – 2004. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-4710.html> (дата звернення: 16.04.2025).
6. Сунгуровський М. Міжнародне безпекове середовище під час війни в Україні. – Разумков центр. – 2022. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/mizhnarodne-bezpekove-seredovyshche-pid-chas-viiny-v-ukraini-lektsiia> (дата звернення: 16.04.2025).
7. Телешецький О. Вплив російсько-української війни на трансформацію світового правопорядку. – Юридична практика. – 2024. URL: <https://pravo.ua/vplyv-rosiisko-ukrainskoi-viiny-na-transformatsiiu-svitovoho-pravoporiadku/> (дата звернення: 16.04.2025).
8. Цюпин Б. Історики про російську війну проти України: коли вона почалася, як називатиметься, звідки корені? – Голос Америки Українською. – 2024. URL: <https://www.holosameryky.com/a/7497837.html> (дата звернення: 16.04.2025).
9. Шаров О. Римована хроніка війни. – Економіка і прогнозування. – 2022. URL: https://eip.org.ua/docs/EP_22_3_44_uk.pdf (дата звернення: 16.04.2025).

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Гнилицька Анастасія,
1 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Міжнародні відносини»,
Маріупольський державний університет

ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ РИТОРИКИ НА ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО СПРИЙНЯТТЯ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Реакцію країн світу на повномасштабне неспровоковане вторгнення РФ в Україну яскраво відображають слова Франкліна Рузвельта, 32 президента США, про те, що, якщо мир похитнувся в якомусь регіоні, то це сталося у всьому світі. Країни були змушені стати на чиюсь сторону [1]. Проте, незважаючи на ефективну інформаційну боротьбу, до якої залучилися уряд та українське суспільство з самого початку повномасштабного вторгнення, реакція держав з усього світу була неоднозначною: частина країн підтримала Україну, частина країн стала на бік Російської Федерації; а деякі утрималися від приєднання до будь-якої з груп, маючи на меті мінімізацію ризиків від цього конфлікту.

Для того, щоб виправдати свої дії та заручитися підтримкою більшості країн, Російська Федерація завжди застосовувала комплекс дипломатичних, політичних, економічних, військових та інформаційно-психологічних заходів, спрямованих на групи людей з метою впровадження в їхнє середовище соціальних та ідеологічних установок для формування помилкових стереотипів поведінки, трансформації в потрібному напрямку їхніх настроїв, почуттів, волі. Російська риторика, застосовуючи офіційні заяви та поширення дезінформації через державні та лояльні медіа, відіграє особливу роль у формуванні міжнародного сприйняття протистояння України та Росії. Спрямована на легітимацію агресії проти України, вона базується на комплексному поєднанні мовних конструкцій, стратегічно сформованих наративів і емоційних апеляцій. Ефективність російської риторики визначається здатністю адаптуватися до різних культурно-політичних контекстів і використовувати вразливості таргетованих аудиторій.

Опрацьований матеріал з обраної теми, який ґрунтується на міждисциплінарному підході та поєднує методи порівняльного дискурс-аналізу, тематичного кодування та фрейм-аналізу, дозволив створити аналітичну модель дослідження дискурсивної стратегії Росії щодо впливу на міжнародне сприйняття війни в Україні, яку можна представити у вигляді таблиці:

Компоненти моделі	Компоненти аналізу	Методи дослідження
Інструмент впливу	- Мовні конструкції (евфемізми, протиставлення, пасивна форма) - Наративи (антифашизм, «захист Донбасу», «РФ – жертва») - Емоційні апеляції (страх, гордість, вина)	Порівняльний дискурс-аналіз російських промов, офіційних заяв, медійних текстів
Механізми трансляції	- Міжнародні ЗМІ (аналіз репрезентації російських меседжів) - Соціальні мережі (поширення, вірусність, коментування) - Політичні заяви лідерів третіх країн	Тематичне кодування, медіа-моніторинг, аналіз соціальних мереж (Twitter/X, Telegram, Facebook)
Реакція аудиторії	- Громадська думка (ставлення до війни, України, Росії) - Медійна тональність (позитивна/нейтральна/негативна) - Політичні рішення (санкції, підтримка)	Аналіз опитувань, фрейм-аналіз медіа, порівняльний аналіз політичних рішень та офіційних реакцій

Попередні дослідження свідчать, що у 2024 році та на початку 2025 року російська риторика стала більш витонченою та використовує технологічно просунуті методи впливу на міжнародне сприйняття конфлікту. Ці зміни проявилися на трьох основних рівнях: мас-медіа, громадська думка та офіційна політична риторика. У 2024 році Росія активізувала кампанію «Doppelgänger», створюючи фальшиві вебсайти, що імітують відомі ЗМІ, такі як The Guardian, Der Spiegel, The Washington Post та Fox News. Ці сайти поширювали антиукраїнські наративи, зокрема, «No More Money: Kremlin Will Solve Ukraine's Problems». Через підтримку «корумпованої України» США марнує «важко зароблені гроші американців», що є «наливанням води в сито». Звідти пропозиції: США передати Україну під контроль Росії, долучити Росію до мирних переговорів у складі Глобального саміту миру, бо Президент Володимир Путін є запорукою миру [2]. Фейкова стаття «U.S. Is Turning into a Giant Pyramid Scheme»: звинувачувала США у надмірних витратах на підтримку України, що нібито призводить до економічного краху. Російські пропагандисти поширювали фейкові історії про корупцію в українському керівництві, зокрема про те, що Президент Зеленський нібито придбав розкішну нерухомість за кошти західної допомоги. Ці наративи супроводжувалися сфабрикованими документами та AI-генерованими відео, що мали на меті підірвати міжнародну підтримку України [4]. Також Росія намагалася дискредитувати Україну, пов'язуючи її з різними міжнародними інцидентами, такими як протести в Грузії та замах на політичних діячів у Словаччині та Угорщині, використовуючи фальсифіковані докази та маніпульовані аудіозаписи [4].

У межах дезінформаційної кампанії «Doppelgänger» російські пропагандисти активно використовували маніпулятивні мовні конструкції для дискредитації України та її керівництва, зокрема пом'якшені або завуальовані вислови для приховування агресивних дій

Росії - «Захист російськомовного населення», створювали хибні дихотомії для маніпуляції громадською думкою: «Допомога Україні vs. добробут власного населення» - у фейкових публікаціях стверджували, що підтримка України шкодить економіці країн-донорів, наприклад: «Чому ми витрачаємо мільярди на Україну, коли наші громадяни не можуть оплатити рахунки за електроенергію?». «Мир за будь-яку ціну vs. продовження війни»: закликає до негайного миру, навіть якщо це означає поступки агресору. «Підтримка війни лише продовжує страждання. Час домовлятися про мир». Застосовували пасивні конструкції для зняття відповідальності з агресора приховуючи суб'єкта дії, зменшуючи сприйняття відповідальності Росії: «Міста були зруйновані» замість «Російські війська зруйнували міста». «Цивільні постраждали внаслідок бойових дій»: уникається вказівка на те, хто саме спричинив шкоду цивільним. [2].

Отже, маніпулятивне використання мовних конструкцій у кампанії «Doppelgänger» спрямоване на формування викривленого сприйняття подій в Україні. Евфемізми пом'якшують агресивні дії, протиставлення створюють хибні дилеми, а пасивні форми знімають відповідальність з агресора. Розпізнавання та критичний аналіз таких мовних прийомів є ключовими для протидії дезінформації та збереження об'єктивного погляду на події.

Механізми трансляції впливу російської риторики на міжнародне сприйняття війни в Україні є складною мережею інструментів, платформ і стратегій, спрямованих на поширення проросійських наративів у глобальному інформаційному середовищі, наприклад:

Створення підроблених версій сайтів авторитетних медіа (The Guardian, Der Spiegel, Fox News, The Washington Post), які публікували дезінформаційні матеріали з правдоподібним дизайном та імітували стиль і тональність справжніх видань, завдяки чому фейкові матеріали мали високий рівень довіри в непідготовленої аудиторії: Фейковий сайт "washingtonpost.pm" публікував статті з заголовками на кшталт "Goodbye, Ukraine!", що дискредитували західну підтримку Києва.

Масове поширення проросійських меседжів через тисячі фейкових акаунтів на платформах X (Twitter), Facebook, Telegram, YouTube сприяло підвищенню видимості потрібного наративу через масові лайки, ретвіти, коментарі та створило ілюзію загального громадського обурення: влітку 2024 року DFRLab виявило кампанію на X, яка поширювала меседжі про «втому Заходу від України», використовуючи зображення біженців і підроблені політичні заяви.

Використання візуального та емоційного контенту для швидкого поширення через TikTok, Instagram, Telegram апелювали до виникнення почуттів страху, співчуття, обурення, а саме відео з «українськими злочинами», часто вирвані з контексту або змонтовані, відео з фейковими страйками українських військових, нібито викладене «очевидцями».

Отже, механізми трансляції російської риторики функціонують багаторівнево — від стратегічних медіа-імітацій до емоційного контенту в соцмережах. Їхня ефективність забезпечується поєднанням традиційних медіа, цифрових технологій і культурної адаптації меседжів під конкретну аудиторію. Виявлення та протидія цим механізмам вимагає

міждисциплінарного підходу, включаючи медіаграмотність, аналіз дискурсу, OSINT та кібербезпеку.

У 2024–2025 роках російська риторика та дезінформаційні кампанії мали відчутний вплив на політичні рішення щодо надання допомоги Україні. Цей вплив проявлявся через зміну позицій окремих країн, зростання скептицизму в суспільствах та тиск на українське керівництво.

У квітні 2025 року адміністрація президента Дональда Трампа запропонувала план припинення вогню, який передбачав визнання Криму як частини Росії та неформальне визнання інших окупованих територій. Пропозиція США, яка включала визнання Криму російським та відмову України від вступу до НАТО, була рішуче відхилена Президентом Зеленським як така, що порушує конституцію України [5].

У 2025 році Угорщина блокувала деякі ініціативи ЄС, спрямовані на підтримку України, що викликало обговорення можливості введення санкцій проти Будапешта за підрив єдності ЄС у питанні допомоги Україні.

Російська пропаганда через медіа, такі як RT та Sputnik, а також соціальні мережі, сприяла формуванню скептицизму щодо Заходу та підтримки України в країнах Азії, Африки та Латинської Америки [3].

Отже, використовуючи зазначену модель дослідження та конкретні кейси, можна стверджувати, що російська риторика має системний і багаторівневий вплив на міжнародне сприйняття війни проти України. Через цілеспрямоване використання наративів, фреймів та емоційних апеляцій російські комунікаційні стратегії формують альтернативну інтерпретацію подій, яка здатна проникати у мас-медіа, в громадську думку та офіційну політичну риторику. На емпіричному рівні це проявляється у:

- відтворенні кремлівських наративів у західних медіа, особливо через фейкові інформаційні ресурси та соціальні мережі;
- використанні російських фреймів у політичних заявах окремих держав, що ставить під сумнів єдність міжнародної підтримки України.

Особливої ваги набуває еволюція інструментів впливу у 2024–2025 роках, коли Росія почала активно використовувати AI-технології, дезінформаційні платформи та гібридні наративи (риторичні конструкції, які поєднують правдиві або частково правдиві факти з маніпулятивними твердженнями або дезінформацією). Вони особливо ефективні у створенні плутанини та недовіри до офіційних джерел. У контексті війни Росії проти України гібридні наративи стали ключовим інструментом інформаційної війни: «Захід лише використовує Україну як інструмент проти Росії», «Україна порушує права російськомовного населення на Донбасі», «Санкції шкодять Заходу більше, ніж Росії», «Українська влада корумпована — допомога розкрадається») для дискредитації України та підриву довіри до неї серед союзників. Отже, російська риторика в умовах повномасштабної війни є не лише інструментом внутрішньої легітимації, а й ефективним засобом міжнародної комунікативної боротьби, результати якої безпосередньо впливають на темпи, масштаби та формат підтримки України на глобальній арені. Водночас протидія таким впливам також

активізується, що відкриває перспективи для подальших досліджень у сфері інформаційної безпеки, критичного аналізу медіа та стійкості до дезінформації.

Література

1. Крамаренко Д. Нова допомога Україні та меседжі Путіну. Підсумки зустрічі у форматі «Рамштайн». *РБК – Україна*. 19.03.2024. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/nova-dopomoga-ukrayini-ta-mesedzhi-putinu-1710866040.html> (дата звернення 23.04.2025).
2. Півторак О. Операція «Doppelganger»: два роки антиукраїнської пропаганди. *Детектор медіа*. 5 вересня 2024 рік. URL: https://detector.media/propahanda_vplyvy/article/231753/2024-09-05-operatsiya-doppelganger-dva-roky-antyukrainskoi-propagandy/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 23.04.2025).
3. Angela Stent. How the war in Ukraine changed Russia's global standing. *BROOKINGS*. April 2, 2025. URL: https://www.brookings.edu/articles/how-the-war-in-ukraine-changed-russias-global-standing/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 23.04.2025).
4. Russian Disinformation Warfare Amplified Against Ukraine in 2024. *DISA*. By Press Room January 8, 2025. URL: https://disa.org/russian-disinformation-warfare-amplified-against-ukraine-in-2024/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 23.04.2025).
5. Wednesday briefing: Can the latest ceasefire talks in London break the stalemate in Ukraine? Support the Guardian. URL: https://www.theguardian.com/world/2025/apr/23/wednesday-briefing-can-the-latest-ceasefire-talks-in-london-break-the-stalemate-in-ukraine?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 23.04.2025).

Дєлова Ксенія,
4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Міжнародні відносини»,
Маріупольський державний університет

ЕВОЛЮЦІЯ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В КОНТЕКСТІ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ В УКРАЇНУ

Актуальність такої теми обумовлена тим, що попередні дослідження ґрунтуються на застарілій інформації та неактуальних подіях. За чверть ХХІ століття світ кардинально змінився. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року стало відправною точкою і рушієм багатьох подій в світі та процесів, які десятиліттями були в застої. На сьогоднішній день ми можемо спостерігати розвиток українсько-європейських відносин на власні очі та робити певні висновки. З початку незалежності Україна визначилась із власним вектором міжнародних відносин — європейською інтеграцією. З моменту проголошення незалежності в 1991 році Україна почала розробляти свою зовнішню

політику з метою утвердження себе як суверенної держави у світовій спільноті. З перших років незалежності країна декларувала намір інтегруватися до європейських інституцій, що відповідало її стратегічним інтересам у сферах безпеки, економіки та розвитку демократії. Наша держава будує відносини з Європейським Союзом на засадах Закону України від 1 липня 2010 року «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». Україна вперше заявила про інтеграційні прагнення у Постанові «Про основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 року. Загалом, з початку 2000-х років співпраця між сторонами активізувалась, але слід сказати, що реальні зміни відбувались повільно. Варто сказати, до 2013 року українське керівництво демонструвало суперечливість та нерішучість в своїй євроінтеграційній політиці. Важливим моментом стала відмова вищого керівництва України від підписання Угоди про асоціацію з ЄС у Вільнюсі 2013 року. Це стало рушієм великої революції-протесту, яка згодом отримала назву «Євромайдан» або «Революція Гідності». Таким чином, період з 1991—2013 рр. характеризувався складним нерішучим просуванням України до Європейського Союзу а також важливими подіями, які кардинально змінили зовнішню політику України. Після Революції Гідності євроінтеграція стала єдиним орієнтиром України в міжнародній політиці. 21 березня 2014 року відбулось підписання Угоди про асоціацію з ЄС. Для українського народу це стало символічним кроком на шляху до європейської мети. Підписавши економічну частину угоди 27 червня 2014 року, країни почали безпосереднє співробітництво в сфері економіки, торгівлі, верховенства права, прозорості дій, тощо. Загалом, слід зазначити, що період 2014—2022 років для України також супроводжувався багатьма викликами та повільністю реформ. Масові повстання та незадоволення народу змушували вище керівництво України діяти рішуче та прискорювати євроінтеграційні процеси, але з часом вони знову уповільнювались через непроведення реформ, корупційні методи, недостачу фінансування, політичну нестабільність та через небажання деяких українських діячів включення України до складу ЄС. Варто сказати, що важливим фактором в цьому була і агресія Росії на сході України та в Криму. Кроки, які були зроблені в 2014—2021 роках стали фундаментом для надання Європейською Радою Україні статусу кандидата в 2022 році. З 2022 року почався новий етап міжнародних відносин для України. Після початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України, європейський Союз беззаперечно підтримав свого українського союзника. В червні 2024 року наша держава розпочала офіційні переговори про вступ в ЄС. Проте, все ще залишаються виклики, пов'язані з політичною нестабільністю, забезпеченням незалежності судової влади, боротьбою з політичною корупцією на всіх рівнях влади, забезпеченням соціального захисту населення та стійкістю інституцій. Солідарність європейських держав значно укріпила позиції України на міжнародній арені. Наразі існує декілька сценаріїв розвитку подій найближчими роками: позитивний, песимістичний, і альтернативний.

Література

1. Історичний огляд відносин Україна—ЄС. Офіційний сайт Представництва України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/zagalnij-oglyad-vidnosin-ukrayina-yes>
2. Політика Європейського Союзу щодо України. Офіційний сайт Національного агентства України з питань державної служби. URL: <https://nads.gov.ua/storage/app/sites/5/6756653634445.pdf>

Мендрін Олексій,
доктор філософії (PhD) з політології,
старший викладач кафедри міжнародних відносин та стратегічних студій,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

АФРИКАНСЬКИЙ НАПРЯМ УКРАЇНСЬКОЇ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Держави Африканського континенту останнім часом виступають об'єктом сталих зусиль МЗС України у налагодженні двосторонніх стосунків. Пожвавлення контактів України, як на рівні Африканського Союзу в цілому, так і конкретних країн – стало одним із центральних елементів у зовнішній політиці України починаючи з 2022 року [3], що стало не тільки відповіддю на виклики війни, але й сприяло виходу України на арену глобальної політики, посиленню власної суб'єктності в світовій системі міжнародних відносин.

Предметом нашого розгляду даній розвідці буде процес активізації зусиль МЗС України саме в сфері публічної дипломатії для розвитку відносин із країнами Африки. Дослідження активізації цього напрямку становить інтерес не тільки в контексті вивчення історії африкансько-українських міжнародних зв'язків, але й як приклад жвавого розвитку публічної дипломатії в Україні.

Загалом, інтерес України до розвитку відносин із Африкою пройшов доволі тривалий шлях розвитку. У Постанові Верховної Ради України «Про Основні напрями зовнішньої політики України» від 02.07.1993 (втратила чинність лише 20.07.2010), співробітництво з країнами континенту розглядалось як, фактично другорядне, в межах якого налагодження двосторонніх стосунків передбачалось тільки з тими державами, які «відіграють помітну роль у світовій та регіональній політиці» задля «диверсифікації міжнародних зв'язків» та з метою «утвердження економічної незалежності» України [4].

Представлена у 2021 році «Стратегія публічної дипломатії МЗС України», визначала географічні пріоритети для розвитку окремих напрямів публічної дипломатії. Африка тут представлена як на рівні окремих регіонів континенту (Субсахарська Африка), так і окремих країн (Єгипет, Марокко, Нігерія). Однак, на цей час серед семи напрямів (культурної дипломатії, залучення інвестицій, просування українського експорту, просування освітніх

можливостей, розвитку туристичного потенціалу, науково-експертної дипломатії, цифрової дипломатії), африканські країни були пріоритетними лише у трьох [6]:

- розвитку туристичного потенціалу (Єгипет);
- просування освітніх можливостей (Марокко, Нігерія);
- просування експорту (Субсахарська Африка).

Слід зазначити, що в даному випадку африканські країни розглядались скоріше як ринки збуту українських товарів та послуг, які мали обмежений потенціал для співробітництва.

Перегляд, а фактично переосмислення відносин з Африкою стає частиною відповіді на виклики, що ставить перед Україною російсько-українська війна [3]. Перевідкриття Африки знаходить відображення у затвердженій у серпні 2021 року «Стратегії зовнішньополітичної діяльності України», яка в окремому розділі визначає важливість розвитку як двох та і багатосторонніх відносин.

Співробітництво України з державами Близького Сходу та Африки визнається таким, що має стратегічне значення у контексті економічної диверсифікації, залучення інвестицій та зміцнення політичної підтримки. Основними для взаємодії визначаються вже більше напрямів, в тому числі й ті, в яких африканські країни ще донедавна не розглядались як перспективні та пріоритетні партнери, зокрема [5]:

- економічний сектор, зокрема експорт високотехнологічної продукції (авіакосмічна галузь, відновлювана енергетика), сільськогосподарських товарів і розширення ринків збуту;
- інвестиційне партнерство у сфері інфраструктури, енергетики та промисловості;
- політична дипломатія, спрямована на консолідацію підтримки в міжнародних організаціях (Африканський союз, Ліга арабських держав) у протидії російській агресії;
- освітній та гуманітарний обмін, з акцентом на залучення африканської молоді до навчання в Україні;
- військово-технічне співробітництво, включаючи підготовку військових фахівців.

Можна помітити, що в новому форматі вибудовування взаємовідносин, Україна прагне трансформувати міжнародні стосунки з країнами Африки з переважно економічного співробітництва на багаторівневе партнерство, інтегруючи політичні, інвестиційні та безпекові компоненти.

Важливим напрямом в таких умовах стає залучення публічної дипломатії до розширення зв'язків. Важливим кроком у цьому напрямі стало ухвалення «Комунікаційної стратегії Україна – держави Африки» у грудні 2023 року. Документ, став першим в історії української дипломатії документом такого рівня, який створив основу для трансформації іміджу України в африканському дискурсивному просторі через механізми стратегічних комунікацій. Стратегія покликана трансформувати традиційно маргінальні відносини у комплексне партнерство через системну комунікаційну політику і передбачає цілеспрямоване формування об'єктивного образу України серед ключових африканських аудиторій, що має забезпечити синергетичний ефект у політичній, економічній та

гуманітарній сферах. Особливу увагу в документі приділено протидії російській дезінформаційній кампанії, яка історично домінувала в африканському інформаційному просторі [2].

Стратегія ґрунтується на ретельному аналізі комунікаційних ландшафтів різних африканських субрегіонів, враховуючи їхні культурні, політичні та медійні особливості. Він включає детальний аналіз існуючих антиукраїнських наративів, а також потенційних загроз для формування позитивного іміджу України. Важливим інструментом реалізації стратегії є мережа українських дипломатичних установ у Африці, яка значно розширилася у 2022–2023 роках. Як зазначив міністр Кулеба, стратегія базується на практичному досвіді, отриманому під час його низки безпрецедентних візитів до 12 африканських країн, що дозволило виробити ефективні підходи до комунікації з місцевими елітами та громадськістю [1].

Концептуально стратегія орієнтована на довгострокову перспективу, прагнучи створити міцні інституційні основи для українсько-африканського співробітництва. Вона передбачає не лише реактивні комунікаційні механізми, а й проактивне формування стратегічних наративів, адаптованих до специфіки різних африканських аудиторій. Особливий акцент робиться на взаємовигідному характері майбутнього партнерства, зокрема у сферах продовольчої безпеки, технологічного розвитку та культурного обміну. Отже, стратегія представляє собою комплексний інструмент «м'якої сили», який поєднує елементи публічної дипломатії, стратегічних комунікацій та економічного співробітництва.

Отже, сучасний етап українсько-африканських відносин характеризується якісно новим підходом, що еволюціонував від простого економічного співробітництва до комплексного багаторівневого партнерства, яке передбачає інтеграцію політичних, економічних, безпекових та гуманітарних компонентів. Аналіз затверджених нормативно-стратегічних документів дозволяє побачити, що така трансформація стала результатом переосмислення зовнішньополітичних пріоритетів України у контексті російської агресії, і, відповідно, диверсифікації міжнародних зв'язків та посилення власної суб'єктності у глобальній політичній архітектурі. Ключовим інструментом цього процесу стала «Комунікаційна стратегія Україна – держави Африки», яка, ґрунтуючись на принципах публічної дипломатії та теорії стратегічних комунікацій, запропонувала інноваційну модель формування іміджу України в африканському публічному просторі. Ця модель поєднує інституційний підхід (через розширення дипломатичної мережі), регіональну диференціацію (з урахуванням специфіки субрегіонів) та проактивне вибудовування наративів, спрямованих як на протидію російській дезінформації, так і на створення позитивних фреймів сприйняття України. З огляду на вищезазначене, можна стверджувати, що, сучасна українська зовнішня політика щодо Африки репрезентує синтез прагматичних інтересів (які поєднують економічну диверсифікацію та залучення інвестицій) і ціннісних засад (серед яких: спільність викликів та взаємовигідне партнерство), що відповідає тенденціям поліцентричної системи міжнародних відносин та інтересам України.

Література

1. Дмитро Кулеба затвердив першу в історії МЗС Комунікаційну стратегію Україна – держави Африки / Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-zatverdiv-pershuv-istoriyi-mzs-komunikacijnu-strategiyu-ukrayina-derzhavi-afriki>. (дата звернення: 20.04.2025).
2. Комунікаційна Стратегія «Україна - держави Африки». URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/strategiya-afrika-1.pdf>. (дата звернення: 17.04.2025).
3. Кулеба Д. Війна і нові горизонти України. Промова міністра закордонних справ України. // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. 2022. URL: <https://mfa.gov.ua/news/promova-ministra-zakordonnih-sprav-ukrayini-dmitra-kulebi-na-konferenciyi-posliv-ukrayini>.
4. Про Основні напрями зовнішньої політики України: Постанова Верховної Ради України від 02 липня 1993 р. № 3360-XII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>. (дата звернення: 15.04.2025).
5. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України: Указ Президента України від 26 серпня 2021 р. № 448/2021 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/2021#Text>. (дата звернення: 15.02.2025).
6. Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України 2021-2025. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf>. (дата звернення: 17.02.2025).

Трофименко Анастасія,
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин,
Маріупольський державний університет

«ІНСАЙДЕРСЬКІ» ГРУПИ ІНТЕРЕСІВ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ТА КЛЮЧОВІ ОЗНАКИ

У сучасних політичних системах групи інтересів відіграють важливу роль як суб'єкти політики, що беруть участь в агрегуванні та артикуляції інтересів різних соціальних верств. Їхня діяльність сприяє плюралізації політичного процесу, розширює коло учасників публічного управління та забезпечує представництво поза межами формального партійного спектру. У цьому контексті «інсайдерські» групи становлять особливий аналітичний інтерес як організовані актори, що діють у межах усталених каналів взаємодії з органами державної влади. Їхня участь у процесі прийняття рішень є формою легалізованого впливу, що

ґрунтується на інституційній довірі, експертності та передбачуваності дій. Така взаємодія забезпечує обопільну вигоду: групи отримують доступ до політичного процесу і можливість реалізовувати інтереси своїх членів, тоді як держава – додаткові ресурси для формування збалансованої, обґрунтованої та соціально підтримуваної політики. З огляду на це, інститути державної влади зацікавлені в налагодженні сталого, професійного та довірливого діалогу з «інсайдерськими» групами, адже така співпраця дозволяє не лише розширити інформаційну базу для ухвалення рішень, а й сприяє підвищенню легітимності політики за рахунок залучення представників цільових аудиторій ще на етапі її формування.

Ухвалення в Україні Закону «Про лобіювання» у 2024 році актуалізує дослідження цього явища в нових нормативно-правових умовах. Обов'язкова реєстрація та звітування суб'єктів лобіювання створюють передумови для більшої прозорості їхньої діяльності та поглиблюють інтерес до теоретичного аналізу «інсайдерських» груп як одного з ключових елементів політичного процесу.

Існування різних груп, які відстоюють власні інтереси та змагаються між собою за вплив на центри ухвалення політичних рішень, розглядається як одна з фундаментальних ознак функціонування демократичної держави. Їх дослідженню присвячений окремий напрямок в політичній науці – теорія груп інтересів, у межах якої групи інтересів розглядаються як важливі посередники між громадянським суспільством та державними інститутами, що забезпечують участь широкого кола суспільних акторів у формуванні політичного курсу. Одним із перших дослідників, який акцентував увагу на політичному значенні груп, об'єднаних спільним інтересом, був американський учений Артур Бентлі. У своїх роботах 1920-х років він обґрунтував тезу про те, що політичний процес є результатом взаємодії та суперництва між різними групами, що здійснюють тиск із метою впливу на розподіл ресурсів у суспільстві. На думку Бентлі, визначальною умовою ефективності таких груп є не лише здатність просувати власні інтереси, а й готовність до досягнення консенсусу з іншими учасниками політичного процесу [5]. Подальший внесок у розвиток теорії груп інтересів зробили такі провідні науковці, як Девід Трумен, Джон Олсон, Грант Він, Роберт Солсбері, Фрідріх Хайек, Джон Вілсон, Джеймс К'юкінг, Філіп Штайнберг та інші. Кожен із них значною мірою розширив розуміння ролі груп інтересів у політичному процесі, їх функцій, стратегій впливу та взаємодії з державними інституціями, пропонував власну класифікацію цих груп за різними критеріями – за цілями діяльності, організаційною структурою, типом інтересів, характером взаємодії з владою тощо.

Однією з найбільш поширених класифікацій стала запропонована британським дослідником Віном Грантом наприкінці 1970-х років. Він обґрунтував поділ груп інтересів на «інсайдерські» та «аутсайдерські» залежно від характеру їх взаємин із органами державної влади. «Інсайдерські» групи мають формалізований і стабільний доступ до процесу прийняття рішень та діють у межах усталених процедур політичної взаємодії. Натомість аутсайдерські групи не залучені до офіційних механізмів політичного впливу і вдаються переважно до позасистемних або публічних форм тиску, таких як протести, кампанії в медіа, громадська мобілізація.

Оригінальна типологія Гранта виділяє «інсайдерські» групи за трьома ключовими ознаками: по-перше, їх визнає уряд як легітимних представників певних інтересів, по-друге, вони володіють політичними навичками, зокрема здатністю вести діалог із владою у формальних та неформальних консультаціях, по-третє, погоджуються дотримуватися певних правил гри, що передбачають точність і обґрунтованість поданих аргументів та готовність приймати результати переговорів. «Аутсайдерські» ж групи є більш неоднорідними і поділяються на ті, що прагнуть стати інсайдерами, але не мають для цього ресурсів або навичок, і ті, що свідомо обирають залишатися поза офіційним процесом, здійснюючи протестну діяльність. Загалом «інсайдерські» групи мають більше шансів впливати на політику завдяки кращому доступу до центрів ухвалення рішень, хоча й за умови дотримання існуючих політичних обмежень. У межах інсайдерів виділяються основні, спеціалізовані та периферійні групи, при цьому межа між інсайдерами та аутсайдерами у плані впливу може бути нечіткою [6].

«Інсайдерські» групи вивчалися як у межах інституціонального аналізу, так і через призму теорій плюралізму, обміну, політичних мереж та корпоратизму. І хоча сам термін «інсайдерські» не набув поширення в роботах інших дослідників, тим не менше групи, що мають більш привілейований доступ до процесу прийняття рішень, описуються в багатьох роботах.

Наприклад, у роботах американського політолога Філіпа Шміттера, який відомий своєю концепцією *неокорпоратизму*, підкреслюється, що певні колективні організації, які відповідають вимогам політичної системи, набувають особливого статусу як «привілейовані групи». Ці групи отримують регулярний доступ до процесу формування політики, виступаючи партнерами уряду у прийнятті рішень. Шміттер наголошує, що такий механізм призводить до того, що значні категорії інтересів залишаються латентними і проявляють вплив переважно через епізодичну виборчу активність або через опосередковану підтримку з боку політичних еліт [10].

Інший американський дослідник Роберт Солсбері в межах своєї відомої теорії обміну (*exchange theory*) розглядає групи інтересів як акторів, що встановлюють взаємовигідні відносини з урядом, обмінюючи інформацію, експертизу або легітимність на доступ до процесу прийняття рішень. Ці визначені ним характеристики корелюють з поняттям «інсайдерських» груп, зокрема він виділяє такі особливості цих груп, як:

- обмін ресурсами: надають уряду цінну інформацію, аналітичні матеріали та експертизу, що допомагає у формуванні політики, в обмін на гарантований доступ до прийняття рішень;
- легітимність і довіра: групи визнаються владою як представники певних інтересів, завдяки чому їхня участь у політичному процесі відбувається в межах встановлених правил;
- діалог і партнерство: відносини груп з урядом будуються на партнерстві і взаємній вигоді, що підтримує стабільність їхнього впливу.

- обмеження активності: групи працюють у рамках формальної політичної системи, вони зазвичай уникають радикальних або незаконних дій, натомість орієнтовані на переговори та поступки [9].

Ролі груп інтересів у політичних процесах також приділяв увагу Джон Кінгдон у своїх роботах він не використовує безпосередньо термін «інсайдерські» групи, його опис ролі організованих інтересів у формуванні порядку денного і політичному процесі лежить в основі розуміння груп як таких, що мають привілейований доступ до влади. Він описує механізми впливу різних типів організованих інтересів на політичний процес, особливо наголошуючи на тих групах, які мають регулярний доступ до політичних еліт і здатні ефективно користуватися «вікнами можливостей» (policy windows) – сприятливі моменти для просування пріоритетних пропозицій або уявлень про проблеми, ці вікна відкриваються або через появу переконливих проблем, або внаслідок змін у політичному потоці. Одне з ключових понять в теорії Кінгдона – політичні підприємці (policy entrepreneurs) – це індивіди або організації, які активно просувають певні політичні ініціативи, рішення чи проблеми в політичний порядок денний, серед яких також представники груп інтересів. До їх основних характеристик відноситься те, що вони інвестують ресурси (час, репутацію, інформацію, експертизу або політичний вплив) у просування певної політики чи проблеми, чекають на «policy window», поєднують три потоки (проблеми – соціальні чи економічні виклики, що потребують уваги, рішення, що можуть бути реалізовані, контекст – політичні обставини, суспільні настрої, зміни в уряді тощо), просувають ідеї, будують коаліції, лобіюють, переконують впливових акторів прийняти певне рішення [8].

У сучасних роботах українських дослідників термін «інсайдерські групи» також не знайшов поширення, однак у роботах, які досліджують роль груп інтересів у політичному процесі, підкреслюється, що певні групи, зокрема асоціації великого бізнесу, мають привілейований доступ до інституцій влади. Ці групи характеризуються регулярною взаємодією з органами державного управління, можливістю впливати на формування політики через консультації, лобістські практики та експертну підтримку. Тобто, хоча термінологія залишається неузгаальною, концептуально визнається існування груп із сталим, офіційно визнаним статусом впливу, що відповідає суті «інсайдерських» груп у зарубіжній науковій традиції [1; 2; 3].

Наявність «інсайдерських» груп впливу в політичному процесі також підкреслюється у межах підходів корпоративізму та неокорпоративізму. Згідно з цими концепціями, суспільство розглядається як ієрархічно організована система, в якій держава відіграє провідну роль у координації взаємодії між секторами. Неокорпоративізм передбачає укладання добровільної угоди між урядом та впливовими бізнесовими і трудовими асоціаціями з метою забезпечення економічної стабільності, контролю над інфляцією, збереження конкурентоспроможності та підтримання рівня життя. Такі умови сприяють формуванню таких груп інтересів, які мають стабільний, формалізований та привілейований доступ до процесів прийняття рішень. Корпоративістське лобіювання, що базується на взаємних зобов'язаннях – держава гарантує підтримку та привілеї, а групи забезпечують

лояльність і сприяння урядовій політиці – створює умови, за яких інтереси представників великих галузевих асоціацій стають інституційно інтегрованими у політичний процес. У такій моделі держава визнає за окремими групами монопольне право на представництво визначених інтересів в обмін на участь у виробленні політики [4].

У країнах Західної Європи та США прикладами «інсайдерських» груп виступають потужні бізнес-асоціації, професійні спілки та галузеві об'єднання, які мають інституційно закріплений або практично привілейований доступ до процесу вироблення політики. На рівні Європейського Союзу «інсайдерськими» групами є інституціоналізовані організації, які мають прямий доступ до процесів ухвалення політичних рішень через регулярний діалог з інституціями ЄС. Серед таких – «БізнесЄвропа» (BusinessEurope), що об'єднує основні національні асоціації промисловців і роботодавців, та Європейський круглий стіл промисловців (European Round Table of Industrialists, ERT), який представляє інтереси великих корпорацій і безпосередньо співпрацює з Європейською Комісією, Європарламентом і Радою ЄС. Ці структури беруть участь у формуванні регуляторної політики, надають експертні оцінки й рекомендації, а також мають постійні канали комунікації з ключовими посадовцями, що забезпечує їм привілейований статус «інсайдерських» груп у політичному процесі ЄС. У США до «інсайдерських» груп можна віднести, зокрема, Американську медичну асоціацію (AMA), Американську асоціацію пенсіонерів (AARP), Американську торгову палату (U.S. Chamber of Commerce), які активно впливають на законодавчі ініціативи, маючи налагоджені зв'язки з ключовими законодавцями, доступ до комітетів Конгресу та постійне представництво в процесі формування порядку денного.

Таким чином, «інсайдерські» групи виступають ключовими політичними суб'єктами, що забезпечують сталий, інституційно закріплений вплив на процес ухвалення рішень. Їх діяльність базується на партнерських відносинах із державними інституціями, що ґрунтуються на довірі, експертності та дотриманні формальних правил взаємодії. Водночас, ці групи сприяють більш ефективному та збалансованому формуванню політики, надаючи уряду додаткові ресурси, аналітичні матеріали та соціальну підтримку. Законодавче врегулювання лобіювання в Україні створює умови для прозорості та більшої відповідальності цих суб'єктів, що відкриває нові перспективи для дослідження їх ролі у вітчизняному політичному процесі.

У контексті проведеного аналізу можна визначати «інсайдерську» групу як організоване об'єднання, що має інституційно закріплений, легітимний і формалізований доступ до процесу прийняття політичних рішень, підтримує стабільні, регулярні та взаємовигідні взаємини з державними органами влади та функціонує в межах встановлених політичних норм і процедур, забезпечуючи систематичний вплив на формування та реалізацію державної політики. Ключовими характеристиками «інсайдерських» груп є: офіційне визнання з боку уряду як представників певних інтересів, володіння політичними навичками ведення переговорів і здатність до консенсусу, готовність дотримуватися норм і процедур політичної взаємодії, обмін ресурсами, зокрема інформацією та експертизою, в

обмін на доступ до ухвалення рішень, орієнтація на партнерство та довгострокову співпрацю з органами влади, що забезпечує їх стабільний вплив у політичному процесі.

Література

1. Балута Т. П. Групи інтересів у політичному процесі сучасної України. Дисертація на здобуття ступеня кандидата політичних наук. 2010. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0410U002353> (дата звернення: 28.03.2025).
2. Гаврилов В. П. «Групи інтересів» і захист суспільних інтересів (на прикладі США та України). *Наукові записки НаУКМА*. 2005. Том 45. С. 77–82. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/0c10ae9c-655e-41dd-be39-13e05c3eaa31> (дата звернення: 27.03.2025).
3. Паланиця М. М. Лобіювання бізнес-інтересів в публічному управлінні: міжнародна практика застосування. *Економічний простір*. 2024. № 195. С. 130–135. URL: <https://economic-prostir.com.ua/wp-content/uploads/2024/12/195-130-135-palanyczya.pdf> (дата звернення: 27.03.2025).
4. Трофименко А.В. Плюралістичне та корпоративне лобіювання як способи взаємодії між державою та групами інтересів. Актуальні проблеми науки та освіти: зб. матеріалів XXV підсумкової наук.-практ. конф. викладачів МДУ, м. Київ, 10 лют. 2023 р. / за заг. ред. М.В. Трофименка. Київ: МДУ, 2023. С. 165–169. URL: <https://repository.mu.edu.ua/jspui/handle/123456789/4358> (дата звернення: 27.03.2025).
5. Bentley A. The Process of government. A study of social pressures. Chicago: The University of Chicago Press. 1908. URL: <https://archive.org/stream/processofgovernm00bent/page/n9/mode/2up>.
6. Grant W. Pressure Politics: The Changing World of Pressure Groups. *Parliamentary Affairs*. 57(2). 2004. P. 408-419. URL: https://www.researchgate.net/publication/270786015_Pressure_Politics_The_Changing_World_of_Pressure_Groups (дата звернення: 28.03.2025).
7. Grant W. Pressure Politics: The Role of Pressure Groups. *Political Insight* 5(2). 2014. URL: https://www.researchgate.net/publication/264938002_Pressure_Politics_The_Role_of_Pressure_Groups (дата звернення: 27.03.2025).
8. Kingdon J. Agendas, Alternatives, and Public Policies. Second Edition. Pearson Education Limited. 2014. 235 p. URL: <https://questanbridge.com/wp-content/uploads/2024/11/Agendas-Alternatives-and-Public-Policies.pdf> (дата звернення: 28.03.2025).
9. Salisbury R. An Exchange Theory of Interest Groups. *Midwest Journal of Political Science*. Vol. 13. No. 1. 1969. P. 1-32. URL: https://web.archive.org/web/20190808185111id_/http://pavroz.ru/files/salisburyexchangetheory.pdf (дата звернення: 27.03.2025).
10. Schmitter Ph. Democratic Theory and Neo-Corporatist Practice. *Social Research: An International Quarterly*. Vol. 50. 1974. URL: <https://cadmus.eui.eu/entities/publication/d788c8cd-e22a-5dd6-884a-c83b20e7809a/full> (дата звернення: 25.03.2025).

ЗМІСТ

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРИЧНИЙ ВИМІР**

<i>Волониць В., Шипік Н.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РАДЯНСЬКИХ ДІЛОВОДНИХ ДОКУМЕНТІВ ЩОДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ У ФРАНЦІЇ ПЕРШИХ ПОВОЄННИХ РОКІВ	3
<i>Іщук М.</i> ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА КЛЮЧОВІ ПРИНЦИПИ ДОКТРИНИ МОНРО	6
<i>Петраченко Р.</i> ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ В ТИХООКЕАНСЬКОМУ РЕГІОНІ В І ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ	11
<i>Романцова Н., Романцов В.</i> МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ І ДІЯЛЬНІСТЬ КОМІТЕТУ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ	13

СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

<i>Боканча К.</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТНІХ ПРАКТИК ТА СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МОЛОДІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА	17
<i>Гудима І.</i> КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ДЕСТРУКТИВНОЇ ІНАКШОСТІ АГРЕСОРА В ІНТЕРПРЕТАЦІЯХ ЗАХІДНИХ ПРОТЕСТАНТСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	21
<i>Зубченко О.</i> НОВИЙ РІК В ОКУПАЦІЇ	24
<i>Іванець Т.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ РОЗЛАДІВ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я СЕРЕД ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ	26
<i>Ілюк Т., Сидор Л.</i> МОДА ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ: ДОСВІД ФРАНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ	29
<i>Калашнік С.</i> ЛОКАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА СОЦІАЛЬНІ ЗМІНИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ МІСЦЕВИХ ГРОМАД	33

<i>Лукаш В.</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ ІТАЛІЙСЬКОЇ МОДИ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ	35
<i>Новік Ю.</i> ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ: KEY CASES OF LITHUANIA AND NORWAY, CONCEPTS AND ESSENCE OF SOCIAL ADAPTATION OF UKRAINE REFUGEES AT THE BORDER	37
<i>Пугачова О.</i> СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК МЕХАНІЗМ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДІ	40
<i>Руденко А.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ ЗА ЧАСІВ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ	42
<i>Сальнікова Н.</i> ДІТИ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ	44
<i>Фотова А.</i> МОДЕЛЬ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ ЯК МЕХАНІЗМ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ-СИРИТ	45
<i>Фролкіна С.</i> ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕРЕМІЩЕНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ	48

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ ДЕРЖАВ СВІТУ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

<i>Злидар М.</i> ВПЛИВ ПОПУЛІЗМУ НА ПОЛІТИЧНУ КУЛЬТУРУ ТА ДЕРЖАВНІ ІНСТИТУЦІЇ	51
<i>Іванов А.</i> ІНСТИТУЦІЙНА СТІЙКІСТЬ В УМОВАХ СЕЛЕБРІТІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ТА ФЕНОМЕНУ СЕЛЕБРІТІ-ПОЛІТІКІВ	54
<i>Кухоцька Т.</i> ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В СУЧАСНОМУ СВІТІ: ОСНОВНІ ЕТАПИ ТА ЇХ ХАРАКТЕРНІ РИСИ	57
<i>Сікорський Д.</i> CHALLENGING STABILITY OF EDUCATIONAL SYSTEMS IN THE CONDITIONS OF MILITARY CONFLICTS	59

Трима К. STRATEGIES FOR MITIGATING SOCIAL TENSIONS IN POST-WAR SOCIETIES 63

Шляхова В. РОЛЬ ПОЛІТИЧНОЇ ПРОПАГАНДИ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ: ТЕХНОЛОГІЇ РОСІЙСЬКОГО ВПЛИВУ В КРАЇНАХ БАЛКАНСЬКОГО ПІВОСТРОВА 65

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Гончаренко Н. ПОЛІТИКА МОДЕРУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У МІЖНАРОДНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ 70

Горелова Ю. КОНЦЕПЦІЯ ВІЙСЬКОВО-ЦИВІЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ ГІБРИДНИМ ЗАГРОЗАМ: ІЗРАЇЛЬСЬКІ ПІДХОДИ ТА УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ 73

Грідіна І., Бугаєв Є. РОЛЬ СПОРТУ В РЕАЛІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ 76

Добра М. SEFIS: ЛОБІЮВАННЯ ХІМІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В ЄС 77

Звичайний Я. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА РЕСПУБЛІКИ ТУРЕЧЧИНА НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ 80

Образцова В. АВІАЦІЙНИЙ ТЕРОРИЗМ, ЯК ОДИН З ВИКЛИКІВ МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ 82

Романенко П. ВІДЕОІГРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ М'ЯКОЇ СИЛИ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ: КУЛЬТУРНИЙ ВПЛИВ І ПОЛІТИЧНІ НАРАТИВИ 85

Романишин М. ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ СТРАТЕГІЇ КИТАЮ ТА США В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА 88

Фірсова К. ВІДЛУННЯ МИНУЛОГО В СЬОГОДЕННІ: КРИЗИ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН 90

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Гнилицька А. ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ РИТОРИКИ НА ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО СПРИЙНЯТТЯ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ	94
Дєлова К. ЕВОЛЮЦІЯ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В КОНТЕКСТІ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ В УКРАЇНУ	98
Мендрін О. АФРИКАНСЬКИЙ НАПРЯМ УКРАЇНСЬКОЇ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ	100
Трофименко А. «ІНСАЙДЕРСЬКІ» ГРУПИ ІНТЕРЕСІВ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ТА КЛЮЧОВІ ОЗНАКИ	103

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ХХІ СТОЛІТТІ: ЛОКАЛЬНІ,
НАЦІОНАЛЬНІ ТА ГЛОБАЛЬНІ КОНТЕКСТИ»**

У збірнику публікуються матеріали українською та англійською мовами

24 квітня 2025 року

**Київ
МДУ
2025**